YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN
TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

27 päivänä syyskuuta 2006 *

Asiassa T-322/01,

Roquette Frères SA, kotipaikka Lestrem (Ranska), edustajinaan asianajajat O. Prost, D. Voillemot ja A. Choffel,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään aluksi A. Bouquet, W. Wils, A. Whelan ja F. Lelièvre, sittemmin Bouquet, Wils ja Whelan, avustajinaan asianajaja A. Condomines ja asianajaja J. Liygonie,

vastaajana,

jossa kantaja vaatii ensiksi EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan soveltamisesta (asia COMP/E-1/36.756 – Natriumglukonaatti) 2 päivänä lokakuuta 2001 tehdyn komission päätöksen K(2001) 2931,

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

lopullinen, 1 ja 3 artiklan kumoamista sikäli kuin niissä vahvistetaan kantajalle määrätyn sakon määrä, toiseksi sakon määrän alentamista ja kolmanneksi lainvastaisesti kannettujen määrien palauttamista,

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J. Azizi sekä tuomarit M. Jaeger ja F. Dehousse,

kirjaaja: hallintovirkamies I. Natsinas,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 18.2.2004 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Tosiseikat

1 Roquette Frères SA (jäljempänä Roquette) on kemianteollisuuden alalla toimiva yhtiö. Se valmistaa muun muassa natriumglukonaattia.

2 Natriumglukonaatti kuuluu kelatoiviin aineisiin, jotka ovat tuotteita, jotka inaktivoivat metalli-ioneja teollisuusprosesseissa. Näihin prosesseihin kuuluvat muun muassa teollisuussiivous (pullojen ja talousastioiden puhdistaminen), pintojenkäsittely (ruosteenestokäsittely, tahranpoisto, alumiinin etsaus) ja vesien käsittely. Kelatoivia aineita käytetään elintarviketeollisuudessa, kosmetiikkateollisuudessa, lääketeollisuudessa, paperiteollisuudessa, betoniteollisuudessa ja myös muilla teollisuudenaloilla. Natriumglukonaattia myydään koko maailmassa, ja maailmanmarkkinoilla on kilpailevia yrityksiä.

3 Vuonna 1995 natriumglukonaatin maailmanlaajuinen kokonaismyynti oli noin 58,7 miljoonaa euroa ja kokonaismyynti Euroopan talousalueella (ETA) noin 19,6 miljoonaa euroa. Tosiseikkojen tapahtumahetkellä viisi yritystä, eli ensinnäkin Fujisawa Pharmaceutical Co. Ltd (jäljempänä Fujisawa), toiseksi Jungbunzlauer AG, kolmanneksi Roquette, neljänneksi Glucona vof, joka oli vuoden 1995 joulukuuhun saakka Akzo Chemie BV:n, joka on Akzo Nobel NV:n (jäljempänä Akzo) kokonaan omistama tytäryhtiö, ja Coöperative Verkoop- en Productievereniging van Aardappelmeel en Derivaten Avebe BA:n (jäljempänä Avebe) yhteisessä määräysvallassa oleva yritys, ja viidenneksi Archer Daniels Midland Co. (jäljempänä ADM), vastasi lähes kaikesta maailman natriumglukonaatin valmistuksesta.

4 Vuoden 1997 maaliskuussa Yhdysvaltain oikeusministeriö ilmoitti komissiolle, että lysiini- ja sitruunahappomarkkinoilla suoritetun tutkimuksen jälkeen oli niin ikään aloitettu natriumglukonaattimarkkinoita koskeva tutkimus. Vuoden 1997 loka- ja joulukuussa sekä vuoden 1998 helmikuussa komissiolle ilmoitettiin, että Akzo, Avebe, Glucona, Roquette ja Fujisawa olivat myöntäneet osallistuneensa kartelliin, joka oli muodostunut natriumglukonaatin hintojen vahvistamisesta sekä tuotteen myyntimäärien jakamisesta Yhdysvalloissa ja muualla Yhdysvaltain oikeusministeriön kanssa tehtyjen sopimusten jälkeen amerikkalaisviranomaiset määräsivät sakkoja kyseisille yrityksille.

5 Komissio esitti 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 ([EY 81] ja [EY 82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus) (EYVL 1962, 13,

s. 204) 11 artiklan perusteella 18.2.1998 tietojensaantipyyntöjä Euroopan tärkeimmille natriumglukonaatin valmistajille, tuojille, viejille ja ostajille.

6 Tietojensaantipyynnön seurauksena Fujisawa otti yhteyttä komissioon ilmoittaakseen tälle, että se oli tehnyt yhteistyötä amerikkalaisviranomaisten kanssa edellä kuvatussa tutkimuksessa ja että se halusi tehdä yhtä lailla yhteistyötä komission kanssa sakkojen määräämättä jättämisestä tai lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa 18 päivänä heinäkuuta 1996 annetun komission tiedonannon (EYVL C 207, s. 4; jäljempänä yhteistyötiedonanto) mukaisesti. Komission kanssa 1.4.1998 pitämänsä kokouksen jälkeen Fujisawa toimitti 12.5.1998 kirjallisen lausunnon ja asiakirjat, jotka sisälsivät yhteenvedon kartellin vaiheista, ja tiettyjä muita asiakirjoja.

7 Komissio teki 16. ja 17.9.1998 asetuksen N:o 17 14 artiklan 3 kohdan mukaisesti tutkimuksen Aveben, Gluconan, Jungbunzlauerin ja Roquetten toimitiloissa.

8 Komissio esitti 10.11.1998 tietojensaantipyynnön ADM:lle. ADM ilmoitti 26.11.1998 aikeensa tehdä yhteistyötä komission kanssa. Kokouksessa, joka pidettiin 11.12.1998, ADM antoi "ensimmäisen osoituksen yhteistyöstään". Yrityksen lausunto ja asiaan liittyvät asiakirjat annettiin tämän jälkeen 21.1.1999 komissiolle.

9 Komissio esitti 2.3.1999 yksityiskohtaisia tietojensaantipyyntöjä Gluconalle, Roquettelle ja Jungbunzlauerille. Kyseiset yritykset ilmaisivat 14., 19. ja 20.4.1999 päivätyillä kirjeillä halunsa tehdä yhteistyötä komission kanssa ja toimittivat sille tiettyjä kartellia koskevia tietoja. Komissio esitti 25.10.1999 täydentäviä tietojensaantipyyntöjä ADM:lle, Fujisawalle, Gluconalle, Roquettelle ja Jungbunzlauerille.

10 Saamiensa tietojen perusteella komissio antoi 17.5.2000 väitetiedoksiannon Roquettelle ja muille asianomaisille yrityksille EY 81 artiklan 1 kohdan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan 1 kohdan rikkomisen vuoksi. Roquette ja kaikki muut asianomaiset yritykset toimittivat kirjalliset huomautuksensa vastauksena komission esittämiin väitteisiin. Yksikään näistä ei pyytänyt kuulemista eikä kiistänyt väitetiedoksiannossa esitettyjen tosiseikkojen paikkansapitävyyttä.

11 Komissio lähetti 11.5.2001 täydentäviä tietojensaantipyyntöjä Roquettelle ja muille asianomaisille yrityksille.

12 Komissio teki 2.10.2001 päätöksen K(2001) 2931 lopullinen EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan soveltamisesta (asia COMP/E-1/36.756 – Natriumglukonaatti) (jäljempänä päätös). Päätös annettiin tiedoksi Roquettelle 11.10.2001 päivätyllä kirjeellä.

13 Päätöksessä on muun muassa seuraavat säännökset:

"1 artikla

[Akzo], [ADM], [Avebe], [Fujisawa], [Jungbunzlauer] ja [Roquette] ovat rikkoneet EY 81 artiklan 1 kohtaa ja – 1.1.1994 lukien – ETA-sopimuksen 53 artiklan 1 kohtaa osallistumalla jatkuvaan sopimukseen ja/tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan natriumglukonaattimarkkinoilla.

Rikkominen kesti

– [Akzon], [Aveben], [Fujisawan] ja [Roquetten] tapauksessa vuoden 1987 helmikuusta vuoden 1995 kesäkuuhun

– [Jungbunzlauerin] tapauksessa vuoden 1988 toukokuusta vuoden 1995 kesäkuuhun

– [ADM:n] tapauksessa vuoden 1991 kesäkuusta vuoden 1995 kesäkuuhun

– –

3 artikla

Yrityksille määrätään seuraavat sakot 1 artiklassa tarkoitetusta rikkomisesta:

a) [Akzo]	9 miljoonaa euroa
b) [ADM]	10,13 miljoonaa euroa
c) [Avebe]	3,6 miljoonaa euroa
d) [Fujisawa]	3,6 miljoonaa euroa
e) [Jungbunzlauer]	20,4 miljoonaa euroa
f) [Roquette]	10,8 miljoonaa euroa

– –"

14 Sakkojen määrän laskemiseksi komissio sovelsi päätöksessään menetelmää, joka esitetään suuntaviivoissa asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa (EYVL 1998, C 9, s. 3; jäljempänä suuntaviivat), ja yhteistyötiedonantoa.

15 Ensiksi komissio määritti sakon perusmäärän kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston perusteella.

16 Tässä yhteydessä komissio katsoi ensinnäkin rikkomisen vakavuuden osalta, että asianomaiset yritykset olivat syyllistyneet erittäin vakavaan rikkomiseen, kun otetaan huomioon rikkomisen laatu, sen todellinen vaikutus natriumglukonaattimarkkinoihin ETA:ssa sekä merkityksellisten maantieteellisten markkinoiden laajuus (päätöksen 371 perustelukappale).

17 Komissio katsoi seuraavaksi, että yritysten todellinen taloudellinen kapasiteetti aiheuttaa vahinkoa kilpailulle oli otettava huomioon ja sakon määrä vahvistettava tasolle, jolla taataan riittävä ehkäisevä vaikutus. Näin ollen komissio tukeutui asianomaisten yritysten natriumglukonaatin myyntiin rikkomiskauden viimeisenä vuonna eli vuonna 1995 perustuneisiin maailmanlaajuisiin liikevaihtoihin, jotka asianomaiset yritykset olivat ilmoittaneet komissiolle tämän tietojensaantipyyntöjen jälkeen ja joiden perusteella komissio laski kyseisten yritysten markkinaosuudet, ja luokitteli nämä yritykset kahteen luokkaan. Se luokitteli ensimmäiseen luokkaan yritykset, joilla sen käytössä olleiden tietojen mukaan oli yli 20 prosentin markkinaosuus natriumglukonaatin maailmanmarkkinoilla ja joihin kuuluivat Fujisawa (35,54 prosenttia), Jungbunzlauer (24,75 prosenttia) ja Roquette (20,96 prosenttia). Komissio vahvisti näille yrityksille 10 miljoonan euron perusmäärän. Toiseen luokkaan komissio luokitteli yritykset, joilla sen käytössä olleiden tietojen mukaan oli alle 10 prosentin markkinaosuus natriumglukonaatin maailmanmarkkinoilla ja joihin kuuluivat Glucona (noin 9,5 prosenttia) ja ADM (9,35 prosenttia).

Komissio vahvisti näille yrityksille 5 miljoonan euron perusmäärän eli 2,5 miljoonan euron perusmäärän Akzolle ja Avebelle, joiden yhteisessä määräysvallassa Glucona oli (päätöksen 385 perustelukappale).

18 Lisäksi komissio tarkisti tätä perusmäärää yhtäältä sen varmistamiseksi, että sakolla on riittävä ehkäisevä vaikutus, ja toisaalta sen huomioon ottamiseksi, että suurilla yrityksillä on oikeudellista ja taloudellista tietoa sekä infrastruktuureja, jotka antavat niille mahdollisuuden arvioida paremmin sitä, rikkovatko ne toiminnallaan kilpailusääntöjä, sekä tästä aiheutuvia seurauksia kilpailuoikeuden näkökulmasta. Näin ollen asianomaisten yritysten koko ja niiden kokonaisresurssit huomioon ottaen komissio sovelsi korotuskerrointa 2,5 perusmääriin, jotka oli määritetty ADM:lle ja Akzolle, jolloin tämä perusmäärä oli 12,5 miljoonaa euroa ADM:n tapauksessa ja 6,25 miljoonaa euroa Akzon tapauksessa (päätöksen 388 perustelukappale).

19 Kunkin yrityksen rikkomisen keston huomioimiseksi näin määritettyä perusmäärää korotettiin 10 prosenttia vuotta kohti eli 80 prosenttia Fujisawan, Akzon, Aveben ja Roquetten osalta, 70 prosenttia Jungbunzlauerin osalta ja 35 prosenttia ADM:n osalta (päätöksen 389–392 perustelukappale).

20 Komissio vahvisti tällä tavoin sakkojen perusmääräksi 18 miljoonaa euroa Roquetten osalta. ADM:n, Akzon, Aveben, Fujisawan ja Jungbunzlauerin osalta perusmäärä vahvistettiin vastaavasti 16,88, 11,25, 4,5, 18 ja 17 miljoonaksi euroksi (päätöksen 396 perustelukappale).

21 Toiseksi Jungbunzlauerille määrätyn sakon perusmäärää korotettiin 50 prosenttia raskauttavien olosuhteiden vuoksi, koska kyseisellä yrityksellä oli ollut johtava asema kartellissa (päätöksen 403 perustelukappale).

22 Kolmanneksi komissio tutki ja hylkäsi väitteet, jotka tietyt yritykset olivat esittäneet ja joiden mukaan näiden yritysten osalta pitäisi ottaa huomioon lieventäviä ososuhteita (päätöksen 404–410 perustelukappale).

23 Neljänneksi komissio myönsi yhteistyötiedonannon B kohdan perusteella Fujisawalle "hyvin huomattavan alentamisen" (80 prosenttia) sen sakon määrästä, joka tälle olisi määrätty, jos tämä ei olisi tehnyt yhteistyötä, "hyvin huomattavan alentamisen" (80 prosenttia). Komissio katsoi lisäksi, että ADM ei täyttänyt edellytyksiä, jotka vahvistetaan tämän saman tiedonannon C kohdassa sen sakon määrän "huomattavaksi alentamiseksi". Lopuksi komissio myönsi kyseisen tiedonannon D kohdan perusteella sakon määrän "merkittävän alentamisen" (40 prosenttia) ADM:lle ja Roquettelle ja 20 prosenttia Akzolle, Avebelle ja Jungbunzlauerille (päätöksen 418, 423, 426 ja 427 perustelukappale).

24 Komissio peruutti 19.3.2002 päätöksen sikäli kuin se koski Jungbunzlaueria. Komissio teki 29.9.2004 uuden päätöksen K(2004) 3598 EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan soveltamisesta (asia COMP/E-1/36.756 – Natriumglukonaatti) (jäljempänä 29.9.2004 tehty päätös) Jungbunzlauerin ja kolmen muun Junbunzlauer-konserniin kuuluvan yrityksen (Jungbunzlauer Ladenburg GmbH, Jungbunzlauer Holding AG ja Jungbunzlauer Austria AG) osalta ja määräsi niille 19,04 miljoonan euron suuruisen sakon, koska ne olivat osallistuneet kartelliin natriumglukonaattisektorilla. Tämän jälkimmäisen päätöksen neljä adressaattia nostivat 23.12.2004 kanteen tästä päätöksestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Tämä kanne rekisteröitiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamossa asianumerolla T-492/04.

Oikeudenkäyntimenettely ja asianosaisten vaatimukset

25 Roquette nosti tämän kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 20.12.2001 toimittamallaan kannekirjelmällä.

26 Esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (kolmas jaosto) päätti aloittaa suullisen käsittelyn, ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 64 artiklassa määrättynä prosessinjohtotoimena se esitti asianosaisille kirjallisesti kysymyksiä, joihin nämä vastasivat asetetuissa määräajoissa.

27 Asianosaisten lausumat kuultiin 18.2.2004 pidetyssä istunnossa.

28 Sen jälkeen, kun 29.9.2004 oli tehty päätös muun muassa Jungbunzlauerin osalta, Roquette pyysi 2.2.2005 päivätyllä kirjeellä ensisijaisesti prosessinjohtotoimien määräämistä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 64 artiklan 4 kohdan perusteella ja toissijaisesti sitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteuttaisi kaikki tarpeelliset toimenpiteet, joihin kuuluu esimerkiksi asian käsittelyn aloittaminen uudelleen ja asioiden yhdistäminen. Hyvän oikeudenhoidon yleisperiaatteen mukaisesti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kehotti asian käsittelyä uudelleen aloittamatta komissiota ottamaan kantaa Roquetten pyyntöön. Komissio ilmoitti 7.3.2005 päivätyllä kirjeellä katsovansa, että Roquetten pyyntöihin ei ollut syytä suostua.

29 Roquette vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

– kumoaa päätöksen 1 artiklan sikäli kuin siinä katsotaan Roquetten osalta, että rikkominen jatkui vuoden 1987 helmikuusta vuoden 1995 kesäkuuhun

– kumoaa päätöksen 3 artiklan sikäli kuin siinä määrätään Roquettelle 10,8 miljoonan euron suuruinen sakko

– käyttää täyttä harkintavaltaansa ja alentaa Roquettelle määrättyä sakkoa

– velvoittaa komission palauttamaan sille lainvastaisesti kannetun sakon määrän (perusmäärän 3,76 prosentin korkoineen)

– velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

30 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

– hylkää kanteen

– velvoittaa Roquetten korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

31 Roquetten esittämät kanneperusteet, jotka liittyvät kaikki sille määrätyn sakon määrän vahvistamiseen, koskevat ensinnäkin rikkomisen vakavuutta, toiseksi rikkomisen kestoa, kolmanneksi lieventävien olosuhteiden olemassaoloa, neljänneksi sen yhteistyötä hallinnollisen menettelyn aikana ja viidenneksi ne bis in idem -periaatteen soveltamista, kun otetaan huomioon sakot, jotka amerikkalaisviranomaiset sille määräsivät.

I *Rikkomisen vakavuus*

A *Johdanto*

32 Sen arvioinnin osalta, jonka komissio teki rikkomisen vakavuudesta, Roquette esittää kolme väitettä, joista ensimmäinen koskee huomioon otettavan liikevaihdon virheellistä määrittämistä, toinen kartellin merkityksellisiin markkinoihin aiheuttaman todellisen vaikutuksen virheellistä arviointia ja kolmas Roquetten käyttäytymisen huomiotta jättämistä.

33 Ennen kuin lausutaan siitä, ovatko nämä eri väitteet perusteltuja, on hyödyllistä muistuttaa tietyistä seikoista, jotka komissio otti huomioon päätöksessään rikkomisen vakavuutta arvioidessaan.

34 Päätöksestä ilmenee, että rikkomisen vakavuuden arvioimiseksi komissio katsoi ensinnäkin, että kun otetaan huomioon rikkomisen luonne, sen todellinen vaikutus natriumglukonaattimarkkinoihin ETA:ssa sekä merkityksellisten maantieteellisten markkinoiden laajuus, asianomaiset yritykset olivat syyllistyneet erittäin vakavaan rikkomiseen, joka oli vaikuttanut koko ETA:han (päätöksen 334–371 perustelukappale).

35 Komissio katsoi seuraavaksi, että asianomaisia yrityksiä oli "kohdeltava eri tavoin sen huomioimiseksi, mikä niiden todellinen taloudellinen kapasiteetti vahingoittaa merkittävästi kilpailua on, ja – – vahvistettava sakko tasolle, jolla taataan riittävä ehkäisevä vaikutus". Tässä yhteydessä komissio totesi, että se otti huomioon kunkin yrityksen erityisen merkityksen ja siis sen lainvastaisen käyttäytymisen todellisen vaikutuksen kilpailuun (päätöksen 378 ja 379 perustelukappale).

36 Näiden seikkojen arvioimiseksi komissio päätti tukeutua liikevaihtoihin, jotka asianomaiset yritykset olivat saaneet myymällä natriumglukonaattia maailmanmarkkinoilla rikkomiskauden viimeisen vuoden kuluessa eli vuonna 1995. Komissio katsoi tässä yhteydessä, että "[koska natriumglukonaatti]markkinat [ovat] maailmanlaajuiset, nämä luvut osoittavat parhaalla mahdollisella tavalla kartelliin osallistuneiden yritysten kapasiteetin aiheuttaa merkittävää vahinkoa muille toimijoille yhteismarkkinoilla ja/tai ETA:ssa" (päätöksen 381 perustelukappale). Komissio lisäsi, että sen mukaan tämän menetelmän käyttämistä tukee se, että kyseessä oli maailmanlaajuinen kartelli, jonka tarkoituksena oli muun muassa maailmanmarkkinoiden jakaminen ja näin ollen kilpailun poistaminen tietyiltä ETA-markkina-alueilta. Se katsoi lisäksi, että kartellin osapuolen maailmanlaajuinen liikevaihto antaa myös käsityksen tämän osapuolen myötävaikutuksesta koko kartellin tehokkuuteen tai päinvastoin epävakaudesta, joka kyseisen osapuolen osallistumatta jättämisestä olisi seurannut (päätöksen 381 perustelukappale).

37 Tämän perusteella komissio päätti määritellä kaksi yritysten luokkaa eli yhtäältä luokan, jonka muodostavat "natriumglukonaatin kolme tärkeintä valmistajaa, joilla on yli 20 prosentin maailmanmarkkinaosuus", ja toisaalta luokan, jonka muodostavat yritykset, "joiden markkinaosuudet natriumglukonaatin maailmanmarkkinoilla ovat huomattavasti pienemmät (alle 10 prosenttia)" (päätöksen 382 perustelukappale). Komissio vahvisti 10 miljoonan euron perusmäärän ensimmäiseen luokkaan kuuluville yrityksille eli Fujisawalle, Jungbunzlauerille ja Roquettelle, joiden markkinaosuudet olivat tässä järjestyksessä noin 36, 25 ja 21 prosenttia, ja 5 miljoonan euron perusmäärän toiseen luokkaan kuuluville yrityksille eli Gluconalle ja ADM:lle, joiden kummankin markkinaosuus oli noin 9 prosenttia. Koska Glucona oli Akzon ja Aveben yhteisessä määräysvallassa, komissio määräsi siis kummallekin näistä yrityksistä 2,5 miljoonan euron perusmäärän (päätöksen 385 perustelukappale).

38 Lopuksi komissio tarkisti tätä perusmäärää yhtäältä sen varmistamiseksi, että sakolla on riittävä ehkäisevä vaikutus, ja toisaalta sen huomioon ottamiseksi, että suurilla yrityksillä on oikeudellista ja taloudellista tietoa sekä infrastruktuureja, jotka antavat niille mahdollisuuden arvioida paremmin sitä, rikkovatko ne toiminnallaan kilpailusääntöjä, sekä tästä aiheutuvia seurauksia kilpailuoikeuden näkökulmasta.

Näin ollen asianomaisten yritysten koko ja kokonaisresurssit huomioon ottaen komissio sovelsi korotuskerrointa 2,5 perusmääriin, jotka oli määritetty ADM:lle ja Akzolle, ja vahvisti siis sakon määrän rikkomisen vakavuuden perusteella 12,5 miljoonaksi euroksi ADM:n tapauksessa ja 6,25 miljoonaksi euroksi Akzon tapauksessa (päätöksen 388 perustelukappale).

B *Liikevaihdon määrittäminen*

1. Asianosaisten lausumat

39 Roquette väittää lähinnä, että komissio ei määrittänyt asianmukaisesti sakon perusmäärän laskemiseksi huomioon otettavaa liikevaihtoa. Roquetten mukaan tämä komission virheellinen arviointi johtuu siitä, että se otti huomioon liikevaihdon, joka sisältää sen "emäliuosten" liikevaihdon, vaikka komissio myönsi Roquetten mukaan, että kartellia varten huomioon otettuihin natriumglukonaatti-markkinoihin eivät sisälly "emäliuokset".

40 Muistutettuaan, että "emäliuokset" eivät kuulu päätöksen soveltamisalaan, Roquette korosti, että sen 19.11.1999 päivätystä kirjeestä, sen 3.5.1999 päivätystä vastauksesta komission 2.3.1999 esittämään tietojensaantipyyntöön ja sen väitetiedoksiannosta 25.7.2000 esittämistä huomautuksista ilmenee, että sen valmistama nestemäinen natriumglukonaatti vastaa yksinomaan "emäliuoksia", jotka ovat peräisin sen erityisestä valmistusprosessista, minkä vuoksi se poikkeaa sen kilpailijoiden tuotteesta. Se kiistää tällä perustella sen, ettei komissio olisi voinut havaita, että "nestemäinen glukonaatti", jonka Roquette mainitsee, vastaa "emäliuoksia" eikä sen kilpailijoiden valmistamaa nestemäistä natriumglukonaattia. Se viittaa tämän osalta myös komission vastineessaan omaksumaan kantaan, jossa tämä Roquetten mukaan myönsi implisiittisesti, että se, mitä Roquette kutsuu "emäliuokseksi", ei ole täysin sama asia kuin nestemäinen natriumglukonaatti.

41 Roquette kiistää, että "emäliuoksia" koskevan viittauksen puuttuminen sen 3.5.1999 ja 21.5.2001 päivätyistä vastauksista 2.3.1999 ja 11.5.2001 päivättyihin tietojensaantipyyntöihin voisi oikeuttaa sen, että komissio ei tee eroa "emäliuosten" ja nestemäisen natriumglukonaatin välillä. Se korostaa, että se vastasi tietojensaantipyyntöihin noudattamalla komission käyttöön ottamaa lomakepohjaa, jossa ei tehdä eroa "nestemäisten glukonaattien" ja "emäliuosten" välillä. Roquetten mukaan lisäksi tietoja, jotka se toimitti vastauksissaan ja joihin kuuluvat liikevaihdot, on arvioitava niiden aikaisempien selvitysten valossa, joissa todetaan, että sen nestemäiset glukonaatit eivät ole tuotteita, jotka kuuluvat kartellin piiriin. Se viittaa tämän osalta myös Fujisawan 12.5.1998 päivättyyn kirjelmään, jossa tämä myönsi Roquetten mukaan, että "emäliuokset" eivät ole lopputuote ja että ne eivät kuulu kartellin piiriin. Lopuksi Roquetten mukaan se, että kartellin osapuolet eivät maininneet Roquetten nestemäisen natriumglukonaatin poissulkemista kartellista, ei estä sitä, etteivätkö kaikki kolmannet ja komissio olisi myöntäneet "emäliuosten" jättämistä kartellin ulkopuolelle. Roquetten mukaan komissio saattoi näin ollen tietää, että se, mitä Roquette kutsuu "nestemäiseksi glukonaatiksi", on itse asiassa "emäliuosta".

42 Roquette väittää näin ollen, ettei se voinut aavistaa, että komissio ymmärtäisi väärin sen nestemäisen natriumglukonaatin luonteen, ja että jos komissio katsoi, että sillä olleet tiedot olivat riittämättömät, se oli huolimaton jättäessään pyytämättä tarvittavia selvityksiä Roquetten "nestemäisen glukonaatin" ja muiden yritysten vastaavan tuotteen välisestä erosta liikevaihdon laskemiseksi (asia T-310/94, Gruber + Weber v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok. 1998, s. II-1043, 242 kohta). Roquetten mukaan komissio olisi saanut muita asiakirjoja, jotka osoittavat Roquetten valmistavan "emäliuoksia", jos se olisi noudattanut suurempaa huolellisuutta. Roquette esittää lopuksi pääjohtajansa selvityksen, jossa vahvistetaan, että Roquetten nestemäinen natriumglukonaatti vastaa "emäliuoksia" ja että Roquette ei valmista muuta nestemäistä natriumglukonaattia kuin "emäliuoksiaan".

43 Toissijaisesti Roquette katsoo, että oikeuskäytännön mukaan sen tutkiminen, kuka on vastuussa sakon laskemisessa tapahtuneesta virheestä, on merkityksetöntä ja että

virhe huomioon ottaen sakkoa on joka tapauksessa näin ollen alennettava (asia T-156/94, Aristrain v. komissio, tuomio 11.3.1999, Kok. 1999, s. II-645, 584–586 kohta).

44 Roquette katsoo näin ollen, että sen huomioon otettava liikevaihto sakon määrän määrittämiseksi ei voi sisältää sen "emäliuosten" myyntiä. Päätöksen 48 perustelukappaleessa huomioon otettu liikevaihto sakon perusmäärän laskemiseksi sisältää Roquetten mukaan kuitenkin sen "emäliuosten" liikevaihdon.

45 Tämän komission arviointivirheen seuraus on Roquetten mukaan se, että tämän liikevaihto sen tuotteen osalta, jota rikkominen koskee, on alhaisempi kuin huomioon otettu liikevaihto. Tämän arviointivirheen vuoksi komissio toimi Roquetten mukaan omien sääntöjensä ja yhteisöjen tuomioistuimen asiaa koskevien sääntöjen sekä yhdenvertaisen kohtelun periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen vastaisesti. Roquettea ei sen mukaan näin ollen pidä luokitella "ensimmäisen luokan" valmistajiin, joiden markkinaosuus on yli 20 prosenttia ja joiden sakon perusmäärä vahvistettiin 10 miljoonaksi euroksi, ja komissio määräsi sen mukaan liian suuren sakon.

46 Roquette muistuttaa vielä, että oikeuskäytännön mukaan liikevaihto on olennainen tekijä sen arvioimiseksi, mikä kunkin kartelliin osallistuneen yrityksen merkitys on, ja että yksinomaan liikevaihto, joka on peräisin tuotteista, joita kartelli koskee, voidaan ottaa huomioon rikkomisen laajuuden osoittajana (yhdistetyt asiat 100/80–103/80, Musique diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.3.1983, Kok. 1983, s. 1825, Kok. Ep. VII, s. 133, 120 kohta; edellä 42 kohdassa mainittu asia Gruber + Weber v. komissio, tuomion 237 kohta ja asia T-157/94, Ensidesa v. komissio, tuomio 11.3.1999, Kok. 1999, s. II-707). Se katsoo, että saman sakon pysyttäminen liikevaihdon pienenemisen jälkeen "emäliuoksia" koskevan tuloksen poissulkemisen seurauksena loukkaa yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta. Lisäksi se muistuttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen riippumattomuudesta suhteessa komissioon sakkojen määräämiseksi, kun otetaan huomioon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen täysi harkintavalta.

47 Komissio kiistää kaikki Roquetten väitteet. Se katsoo, ettei se voinut mitenkään tietää, että Roquetten nestemäinen natriumglukonaatti vastaa "emäliuoksia". Komission mukaan Roquette piti tietoisesti yllä tätä koskevaa epäselvyyttä. Se viittaa tämän väitteen tukemiseksi Roquetten 3.5.1999 ja 21.5.2001 päivättyihin vastauksiin komission tietojensaantipyyntöihin sekä Roquetten 19.11.1999 päivättyyn kirjeeseen liitettyyn kaupalliseen asiakirjaan. Komissio huomauttaa, että Roquette viittasi kussakin näissä asiakirjassa nestemäiseen natriumglukonaattiin täsmentämättä, että kyseessä on "emäliuos". Lisäksi viittaukset Roquetten 19.11.1999 päivätyssä kirjeessä nestemäiseen natriumglukonaattiin ja "emäliuoksiin" eivät mahdollista sitä, että voitaisiin päätellä varmasti, että Roquette pitää kaupan yksinomaan "emäliuosten" tyyppistä nestemäistä natriumglukonaattia. Komissio korostaa sitä, että Roquette tiesi, että tietojensaantipyyntöjen tarkoituksena oli niiden markkinoiden, joihin kartelli vaikutti, arvioiminen sakkojen laskemiseksi. Se katsoo näin ollen, ettei ole kovin uskottavaa, että Roquette ei tietojensaantipyyntöihin vastatessaan maininnut nestemäisen natriumglukonaattinsa luonnetta, koska se oli huolissaan sille toimitetun lomakkeen noudattamisesta ja koska se pelkäsi laiminlyövänsä yhteistyövelvoitettaan poikkeamalla tästä lomakkeesta. Komissio kiistää Roquetten mainitseman edellä 42 kohdassa mainitussa asiassa Gruber + Weber vastaan komissio annetun tuomion merkityksen, koska käsiteltävänä olevassa asiassa sen mukaan Roquette johti sitä harhaan. Komissio toteaa lopuksi, että yksikään kartellin osapuolista ei todennut menettelyn kuluessa, että Roquetten nestemäinen natriumglukonaatti voitiin sulkea pois kartellista.

48 Komissio korostaa toissijaisesti, että vaikka Roquetten nestemäinen tuote pitäisi sulkea pois sen liikevaihdon laskemisesta, joka liittyy Roquetten natriumglukonaattiin, tämä ei vaikuta komission sakolle vahvistamaan 10 miljoonan euron perusmäärään.

49 Se toteaa tämän osalta, että sakon on oltava oikeassa suhteessa rikkomisen vakavuuteen ja kestoon eikä yrityksen omaan liikevaihtoon. Suuntaviivoissa vahvistetaan sen mukaan, että tätä vakavuutta on arvioitava rikkomisen luonteen, sen markkinoihin aiheuttaman vaikutuksen, kun se on mitattavissa, ja asianomaisten markkinoiden maantieteellisen laajuuden mukaan. Lisäksi suuntaviivojen 1 A kohdassa sekä oikeuskäytännössä myönnetään, että yhdenvertaisen kohtelun peri-

aatteen soveltaminen voi johtaa saman käyttäytymisen osalta erilaisten määrien soveltamiseen asianomaisten yritysten osalta ilman, että tämän eron taustalla olisi aritmeettinen laskelma (asia T-48/98, Acerinox v. komissio, tuomio 13.12.2001, Kok. 2001, s. II-3859, 90 kohta).

50 Käsiteltävänä olevassa asiassa komissio katsoo, että vaikka Roquetten markkinaosuutta pitäisi laskea 20,96 prosentista 17,4 prosenttiin, se olisi edelleen yksi kolmesta tärkeimmästä natriumglukonaatin valmistajasta, joille on vahvistettava 10 miljoonan euron perusmäärä. Se on edelleen kaukana ADM:n ja Gluconan emoyhtiöiden, joilla on alle 10 prosentin markkinaosuus ja joille määrättiin 5 miljoonan euron sakko, edellä.

2. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

51 Aluksi on todettava, että päätöksen 34 ja 38 perustelukappaleen mukaan on kiistatonta, että rikkomisen kohteena oleva tuote on natriumglukonaatti, joka käsittää kiinteän natriumglukonaatin, nestemäisen natriumglukonaatin ja glukonihapon, muttei "emäliuokseksi" nimettyä tuotetta.

52 Päätöksen 48 ja 381 perustelukappaleesta ilmenee lisäksi, että komission huomioon ottamat liikevaihdot ovat liikevaihdot, jotka on otettu kartellin osapuolten vastauksista komission tietojensaantipyyntöihin, ja että nämä liikevaihdot vastaavat lukuja, jotka on saatu kartellin kunkin jäsenen maailmanlaajuisesta natriumglukonaatin myynnistä rikkomisen viimeisenä vuonna eli 1995. Komissio katsoi näin ollen tällä perusteella, että vuoden 1995 osalta Roquetten maailmanlaajuinen liikevaihto natriumglukonaatin osalta oli 12 293,62 tuhatta euroa ja sen maailmanlaajuinen markkinaosuus arvioitiin näin ollen 20,96 prosentiksi (päätöksen 48 perustelukappale).

53 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjallisen kysymyksen jälkeen komissio vahvisti, että 12 293,62 tuhannen euron summa vastaa 80 216 582 Ranskan frangia (FRF), joka on summa, jonka Roquette oli ilmoittanut komissiolle 21.5.2001 vastauksessaan tämän esittämään tietojensaantipyyntöön. Tästä 21.5.2001 päivätystä vastauksesta ilmenee, että 80 216 582 FRF:n summa, joka edustaa Roquetten maailmanlaajuista liikevaihtoa natriumglukonaatin osalta vuonna 1995, vastaa Roquetten liikevaihtojen summaa kiinteän natriumglukonaatin (60 517 501 FRF), nestemäisen natriumglukonaatin (16 029 382 FRF) ja glukonihapon (3 669 699 FRF) osalta vuonna 1995.

54 Lopuksi Roquette liitti vastaukseensa selvityksen, jonka sen pääjohtaja oli laatinut ja jonka mukaan vuonna 1995 ja aiemmin se oli pitänyt kaupan nimellä "nestemäinen glukonaatti" yksinomaan "emäliuoksia". Komissio ei kiistänyt tämän ilmoituksen oikeellisuutta vastauskirjelmässään, vastauksissaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjallisiin kysymyksiin eikä suullisessa käsittelyssä.

55 On näin ollen kiistatonta, että komission huomioon ottama Roquetten liikevaihto kattoi "emäliuosten" myynnillä saadun liikevaihdon, vaikka tämä tuote ei ollut kartellin kohteena. Tästä seuraa, että Roquetten liikevaihto, joka otettiin huomioon sakon määrän määrittämiseksi, on virheellinen. Roquettelle määrättiin näin ollen erehdyksessä sakko, jonka määrä ei kuvasta tarkoituksenmukaisesti sen asemaa rikkomisen kohteena olleen tuotteen markkinoilla.

56 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi täyttä harkintavaltaansa käyttäen tämän virheen seuraukset sen jälkeen, kun se on tarkastellut muita Roquetten esittämiä kanneperusteita.

C *Kartellin todellinen vaikutus*

1. Alustavia huomautuksia

57 Roquette väittää lähinnä, että komissio ei ottanut huomioon kartellin vähäistä vaikutusta arvioidessaan sen todellista vaikutusta merkityksellisiin markkinoihin. Näin ollen komissio toimi oman käytäntönsä ja vakiintuneen oikeuskäytännön vastaisesti rikkoen asetuksen N:o 17 15 artiklaa ja loukaten suhteellisuusperiaatetta.

58 Tämän osalta on muistutettava vakiintuneesta oikeuskäytännöstä, jonka mukaan kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus on määritettävä useiden seikkojen perusteella, joihin kuuluvat muun muassa asian erityisolosuhteet ja asiayhteys, mutta perusteista, jotka on välttämättä otettava huomioon, ei kuitenkaan ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (asia C-137/95 P, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996, Kok. 1996, s. I-1611, 54 kohta; asia C-219/95 P, Ferriere Nord v. komissio, tuomio 17.7.1997, Kok. 1997, s. I-4411, 33 kohta ja asia T-9/99, HFB ym. v. komissio, tuomio 20.3.2002, Kok. 2002, s. II-1487, 443 kohta).

59 Suuntaviivoissaan (1 A kohdan ensimmäinen alakohta) komissio totesi, että rikkomisen vakavuuden arvioimiseksi se ottaa huomioon, paitsi rikkomisen luonteen ja asianomaisten maantieteellisten markkinoiden laajuuden, "sen todellisen vaikutuksen markkinoihin, jos se on mitattavissa".

60 Käsiteltävänä olevan asian osalta päätöksen 334–388 perustelukappaleesta ilmenee, että komissio todellakin vahvisti sakon määrän, joka määritettiin rikkomisen

vakavuuden perusteella, nämä kolme kriteeriä huomioon ottaen. Tässä yhteydessä se katsoi erityisesti, että kartellilla oli ollut "todellinen vaikutus" natriumglukonaattimarkkinoihin (päätöksen 371 perustelukappale).

61 Päätöksen 340 perustelukappaleessa komissio esitteli analyysinsä seuraavasti:

"Komissio katsoo, että kilpailusääntöjen rikkomisella, johon syyllistyivät yritykset, jotka tässä päätöksessä tarkoitettuna ajanjaksona edustivat yli 90 prosenttia natriumglukonaatin maailmanmarkkinoista ja 95 prosenttia sen Euroopan markkinoista, oli todellinen vaikutus markkinoihin ETA:ssa, koska se pantiin täytäntöön tunnollisesti. Koska järjestelyillä pyrittiin erityisesti rajoittamaan myyntimääriä, soveltamaan korkeampia hintoja kuin ilman järjestelyjä ja rajoittamaan myyntiä tietyille asiakkaille, niillä on täytynyt olla vaikutus tavanomaiseen käyttäytymismalliin markkinoilla ja niiden on näin ollen täytynyt vaikuttaa näihin markkinoihin."

62 Se korosti päätöksen 341 perustelukappaleessa, että "sopimusten täytäntöönpanon ja tämän markkinoihin aiheuttamien vaikutusten välillä tehtiin kaikin mahdollisin tavoin ero", mutta on "kuitenkin väistämätöntä, että tietyt tosiseikat, joita käytettiin päätelmien tekemiseen näistä kahdesta seikasta, ovat samat".

63 Näin ollen komissio analysoi ensiksi kartellin täytäntöönpanoa (päätöksen 342–351 perustelukappale). Sen mukaan kartellin täytäntöönpanon osoittivat eri seikat, jotka liittyivät siihen, minkä se katsoi olevan kartellin kulmakivi, eli myyntikiintiöihin. Komissio viittasi lisäksi siihen, että "kartellille oli tyypillistä jatkuva huoli vahvistaa tavoite- ja/tai vähimmäishintoja", ja lisäsi, että sen mielestä "näillä hinnoilla on täytynyt olla vaikutus osallistujien käyttäytymiseen, vaikka osallistujat eivät

järjestelmällisesti saavuttaneetkaan niitä" (päätöksen 348 perustelukappale). Komissio päätteli, että "[kartellin] täytäntöönpanon tehokkuudesta ei voi olla epäilystä" (päätöksen 350 perustelukappale).

64 Komissio arvioi toiseksi kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutusta natriumglukonaattimarkkinoihin. Tämän osalta se viittasi ensiksi merkityksellisten markkinoiden arviointiin päätöksen 34–41 perustelukappaleessa. Sen jälkeen se viittasi päätöksen 235 ja 236 perustelukappaleessa jo tehtyyn arviointiin ja tuki jäljempänä esittämäänsä vedoten kahteen taulukkoon (jäljempänä kaaviokuvat), jotka se oli takavarikoinut Roquetten toimitiloista (päätöksen 354 perustelukappale):

"Roquetten toimitiloista tutkimuksen yhteydessä löydetyistä [kaaviokuvista] ilmenevä hintakehitys osoittaa, että kartellin jäsenten tavoite saavutettiin ainakin osittain. Kyseiset kaksi [kaaviokuvaa], jotka kuvaavat hintakehitystä Ranskan frangeina Euroopan natriumglukonaattimarkkinoilla vuosina 1977–1995, osoittavat hintojen laskun vuonna 1985. Tämä liike johtui todennäköisesti vanhan kartellin häviämisestä ja sitä seuranneesta tuotantokapasiteetin käytön kasvusta. Vuoden 1986 lopussa hintataso oli pudonnut lähes puoleen vuoden 1985 alkuun verrattuna. On erittäin todennäköistä, että sellaisten sopimusten soveltaminen, joilla otettiin käyttöön uusi kartelli vuodesta 1986 lukien, myötävaikutti merkittävästi todettuun hintojen voimakkaaseen nousuun (kaksinkertaistuminen) vuosien 1987 ja 1989 välillä. Vuonna 1989 tapahtuneen laskun, joka ei ollut yhtä selvä kuin vuoden 1985 lasku, jälkeen hintataso pysyi vuoteen 1995 saakka noin 60 prosenttia korkeampana kuin vuonna 1987."

65 Päätöksen 235 ja 236 perustelukappaleessa, joihin päätöksen 354 perustelukappaleessa viitataan, komissio toteaa seuraavaa:

"(235) Roquetten toimitiloista tutkimuksen yhteydessä takavarikoidut kaksi asiakirjaa ovat riittävän täsmällinen näyttö tuloksista, jotka kartelli saavutti

natriumglukonaatilla. Ne sisältävät muun muassa [kaaviokuvan], joka esittää natriumglukonaatin 'eurooppalaista' keskivertohintaa vuosina 1977–1995.

(236) [Yhdessä kaaviokuvassa] osoitetaan selkeästi, että vuosina 1981 ja 1987, kun 'ensimmäinen' ja 'toinen' kartelli pantiin täytäntöön, hinnat nousivat hyvin nopeasti. Hinnat laskivat äkillisesti vuonna 1985, mikä vastaa 'ensimmäisen kartellin' loppua, kun Roquette vetäytyi siitä. Vuosina 1987–1989 natriumglukonaatin hinta nousi voimakkaasti: se itse asiassa kaksinkertaistui. Tämän jälkeen vuosina 1989–1995 hinta oli noin 60 prosenttia korkeampi kuin se oli ollut vuoden 1987 laskusuhdanteen aikana. On todettava, että toisin kuin vuosina 1981–1986, vuoteen 1995 saakka natriumglukonaatin hinta kyettiin pysyttämään erittäin korkealla tasolla."

66 Tämän jälkeen komissio tiivisti, analysoi ja hylkäsi eri väitteet, jotka osapuolet olivat esittäneet hallinnollisen menettelyn aikana osoittaakseen vääräksi päätelmän, jonka komissio oli tehnyt Roquetten toimitiloista takavarikoiduista kaaviokuvista. ADM:n, joka väitti erityisesti, että tämä sama hintakehitys olisi tapahtunut myös ilman kartellia, väitteiden osalta komissio totesi seuraavaa (päätöksen 359, 365 ja 369 perustelukappale):

"(359) – – ADM:n esittämät väitteet eivät osoita vakuuttavalla tavalla, että kartellin täytäntöönpano ei voinut vaikuttaa millään tavoin hintojen vaihteluihin. Vaikka on totta, että ADM:n esittämä skenaario voi toteutua ilman kartellia, se sopii aivan yhtä hyvin yhteen olemassa olevan salaisen yhteistyön kanssa. 1980-luvun puolivälissä havaittu kapasiteetin kasvu voi olla samanaikaisesti sekä ensimmäisen kartellin (1981–1985) häviämisen syy että seuraus. Vuodesta 1987 lähtien tapahtunut kehitys on täysin yhdenmukainen kyseisenä ajanjaksona toimineen kartellin uudelleenaktivoinnin kanssa. Näin ollen sitä, että natriumglukonaatin hinta alkoi nousta, ei voida kokonaisuu-

dessaan selittää yksinomaan kilpailulla, vaan sitä on tulkittava sen sopimuksen valossa, jonka osallistujat tekivät "vähimmäishinnoista", markkinaosuuksien jakamisesta sekä tietojenvaihto- ja valvontajärjestelmästä. Kaikki nämä seikat myötävaikuttivat hinnankorotusten onnistumiseen.

– –

(365) [Yksi kaaviokuva], joka löydettiin Roquetten toimitiloista, vahvistaa, että vuosina 1991–1995 eli ajanjaksona, jolloin ADM osallistui kartelliin, hinnat pysyivät vakaina tai laskivat hieman. Mikään ei osoita, että hinnat olisivat laskeneet voimakkaasti, tai varsinkaan, että ne eivät olisi olleet kannattavia. ADM:n poistuminen markkinoilta selittyy todennäköisemmin vakavilla teknisillä ongelmilla, joita sillä oli heti sen liityttyä kartelliin ja jotka jatkuivat. Se ei siis milloinkaan kyennyt täyttämään myyntikiintiöitään.

– –

(369) Lopuksi on käsittämätöntä, että osapuolet olisivat päättäneet useaan otteeseen tavata ympäri maailman myyntikiintiöiden jakamiseksi, hintojen vahvistamiseksi ja asiakkaiden jakamiseksi näin pitkän ajanjakson aikana, kun otetaan huomioon muun muassa aiheutuneet riskit, jos niiden mukaan kartellilla oli vain olematon tai vähäinen vaikutus natriumglukonaattimarkkinoihin."

67 Tämän analyysin osalta Roquetten esittämät eri väitteet siitä, osoittiko komissio kartellin todellisen vaikutuksen, voidaan erottaa sen mukaan, liittyvätkö ne komission tekemiin päätelmiin kartellin täytäntöönpanosta, komission huomioon ottamiin seikkoihin kartellin täytäntöönpanon ja vaikutuksen osoittamiseksi, vai

siihen, että komissio jätti huomiotta muita seikkoja kartellin todellisen vaikutuksen arvioinnin yhteydessä.

2. Väite, jonka mukaan komissio valitsi virheellisen näkökulman osoittaakseen, että kartellilla oli todellinen vaikutus markkinoihin

a) Asianosaisten lausumat

68 Erillään väitteistään, jotka koskevat komission huomioon ottamien seikkojen merkityksellisyyttä kartellin täytäntöönpanon ja vaikutuksen osoittamiseksi, Roquette kiistää komission mahdollisuuden osoittaa todellinen vaikutus niiden päätelmien perusteella, jotka tehtiin kartellin täytäntöönpanosta.

69 Roquette kiistää erityisesti yhtäältä komission analyysin päätöksen 340–351 perustelukappaleessa, joissa tämä väittää, että koska kartelli pantiin tunnollisesti täytäntöön, sen on täytynyt vaikuttaa tavanomaiseen käyttäytymismalliin, ja että sopimusten todellinen täytäntöönpano ei välttämättä edellytä täsmälleen samojen hintojen ja määrien soveltamista markkinoilla, vaan että sovitun tason lähestyminen riittää. Roquette kiistää toisaalta komission päätöksen 369 perustelukappaleessa tekemän päätelmän siitä, että osapuolten pitkän ajanjakson kuluessa jatkuneet tapaamiset tähän liittyneistä riskeistä huolimatta merkitsivät markkinoille aiheutetun vaikutuksen olemassaoloa.

70 Komission mukaan nämä väitteet eivät ole perusteltuja.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

71 Akuksi on huomautettava, että suuntaviivojen 1 A kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan komission on laskiessaan sakkoa kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden osalta otettava huomioon muun muassa "[kilpailusääntöjen rikkomisen] todellinen vaikutus markkinoihin, jos se on mitattavissa".

72 Tältä osin on arvioitava ilmaisun "jos se [eli todellinen vaikutus] on mitattavissa" täsmällistä merkitystä. Erityisesti on määritettävä, voiko komissio tämän sanamuodon mukaan ottaa sakkoja laskiessaan huomioon kilpailusääntöjen rikkomisen todellisen vaikutuksen yksinomaan, jos se voi mitata tämän vaikutuksen, ja siinä määrin kuin se voi sen tehdä.

73 Kuten komissio on oikeutetusti väittänyt, kartellin asianomaisiin markkinoihin kohdistuvan vaikutuksen tutkiminen edellyttää väistämättä tukeutumista oletamuksiin. Tässä yhteydessä komission on erityisesti tutkittava sitä, mikä kyseessä olevan tuotteen hinta olisi ollut ilman kartellia. Tutkittaessa hintojen tosiasiallisen kehityksen syitä on kuitenkin uskallettua spekuloida kunkin syyn osuudella asiassa. On otettava huomioon se objektiivinen seikka, että hintakartellin vuoksi osapuolet ovat nimenomaan luopuneet vapaudestaan kilpailla hinnoilla. Muiden tekijöiden kuin tämän kartellin osapuolten vapaaehtoisen luopumisen vaikutuksen arviointi perustuu näin ollen väistämättä kohtuullisiin todennäköisyyksiin, joita ei voida täsmällisesti mitata.

74 Näin ollen komissiota ei voida ilman, että tältä kriteeriltä, joka voidaan ottaa huomioon sakon määrän määrittämiseksi, poistettaisiin tehokas vaikutus, arvostella siitä, että se on tukeutunut kartellin todellisiin vaikutuksiin asianomaisilla markkinoilla siten, että se ei ole mitannut tätä vaikutusta tai arvioinut sitä numeromääräisesti.

75 Tämän vuoksi kartellin todellinen vaikutus asianomaisiin markkinoihin on katsottava riittävästi toteen näytetyksi, jos komissio kykenee esittämään konkreettisia ja uskottavia aihetodisteita, jotka osoittavat kohtuullisella todennäköisyydellä, että kartelli on vaikuttanut näihin markkinoihin.

76 Käsiteltävänä olevassa asiassa komission tekemän analyysin tiivistelmästä (ks. edellä 61–66 kohta) ilmenee, että tämä tukeutui kahteen seikkaan sen päätelmän tekemiseksi, että kartellilla oli "todellinen vaikutus" markkinoihin. Se vetosi yhtäältä siihen, että kartellin jäsenet olivat panneet tunnollisesti täytäntöön kartellin sopimukset (ks. muun muassa päätöksen 340 perustelukappale, joka esitetään edellä 61 kohdassa) ja että kartelli jatkui pitkään (päätöksen 369 perustelukappale, joka esitetään edellä 66 kohdassa). Se katsoi toisaalta, että Roquetten toimitiloista takavarikoidut kaaviokuvat osoittivat tietyn yhtäpitävyyden kartellin vahvistamien hintojen ja kartellin jäsenten markkinoilla tosiasiassa soveltamien hintojen välillä (päätöksen 354 perustelukappale, joka esitetään edellä 64 kohdassa).

77 Ensiksi on korostettava, että komissio ei tyytynyt päättelemään kartellin todellista vaikutusta natriumglukonaattimarkkinoihin yksinomaan sen tosiasiallisen täytäntöönpanon perusteella. Kuten edellä mainituista päätöksen otteista ilmenee, komissio pyrki niin paljon kuin mahdollista tutkimaan erikseen kartellin täytäntöönpanoa ja sen todellista vaikutusta markkinoihin ja katsoi lähinnä, että kartellin täytäntöönpano on edeltävä ja tarpeellinen muttei kuitenkaan riittävä edellytys sen todellisen vaikutuksen osoittamiselle (ks. vastaavasti päätöksen 341 perustelukappale). Komissio toki myönsi päätöksen 341 perustelukappaleessa, että "on väistämätöntä, että tietyt tosiseikat, joita käytettiin päätelmien tekemiseen näistä kahdesta seikasta, ovat samat", minkä vuoksi se ei Roquetten mukaan aina käyttänyt asianmukaisia termejä analyysinsä kummankin osan yhteydessä, mutta on kuitenkin

niin, että komissiota ei voida moittia siitä, että se olisi sekoittanut kartellin täytäntöönpanon ja sen todellisen vaikutuksen. Lisäksi koska kartellin tosiasiallinen täytäntöönpano on ennakkoedellytys sen todelliselle vaikutukselle, se on ensimmäinen osoitus kartellin todellisesta vaikutuksesta.

78 Komissiota ei myöskään voida moittia siitä, että se katsoi, että koska kartellin jäsenet edustivat yli 90:tä prosenttia natriumglukonaatin maailmanmarkkinoista ja 95:tä prosenttia ETA:n markkinoista ja koska ne näkivät huomattavasti vaivaa tämän kartellin organisoinnin, seurannan ja sopimusten valvonnan osalta, sen täytäntöönpano oli erittäin voimakas osoitus markkinoille aiheutuneiden vaikutusten olemassaolosta, koska (ks. edellä 167 kohta) käsiteltävänä olevassa asiassa komissio ei tyytynyt tähän analyysiin.

79 Komissio saattoi lisäksi katsoa pätevästi, että tämän seikan painoarvo kasvoi kartellin keston myötä. Monitahoisen kartellin, joka liittyy käsiteltävänä olevan asian tavoin hintojen vahvistamiseen, markkinoiden jakamiseen ja tietojenvaihtoon, asianmukainen toiminta merkitsee muun muassa huomattavia hallinto- ja toimintakuluja. Komissio saattoi näin ollen kohtuudella katsoa, että se, että yritykset jatkoivat rikkomista ja varmistivat hallintonsa tehokkuuden pitkän ajanjakson kuluessa tällaiseen lainvastaiseen toimintaan erottamattomasti liittyvistä riskeistä huolimatta, merkitsee, että kartellin jäsenet saivat tiettyä hyötyä tästä kartellista, ja näin ollen, että sillä oli todellinen vaikutus asianomaisiin markkinoihin, vaikka se ei ollut mitattavissa.

80 Edellä esitetystä seuraa, että komissio ei omaksunut virheellistä lähestymistapaa kartellin natriumglukonaattimarkkinoille aiheuttaman todellisen vaikutuksen arvioimiseksi.

3. Väitteet, jotka koskevat komission huomioon ottamia seikkoja, jotka osoittavat kartellin täytäntöönpanon ja sen vaikutukset

a) Kartellin eri vaiheet

Asianosaisten lausumat

81 Roquetten mukaan komissio erotteli päätöksessä kolme vaihetta rikkomisen täytäntöönpanossa eli "valmistelevan" vaiheen (vuoden 1986 toukokuusta vuoden 1987 huhtikuuhun), "toiminnallisen" vaiheen (vuoden 1987 huhtikuusta vuoden 1990 toukokuuhun, jolloin ADM tuli mukaan kartelliin) ja "laskuvaiheen" (vuoden 1990 toukokuusta vuoden 1995 kesäkuuhun). Roquette väittää, että tämä ero perustuu ilmeisesti siihen, millainen vaikutus kartellilla oli markkinoihin, ja että komissio ei arvioinut riittävästi kartellin vaikutuksia ensimmäisen ja viimeisen vaiheen aikana.

82 Roquette katsoo, että valmistelevan vaiheen aikana asianomaisille markkinoille ei aiheutunut kilpailunvastaista vaikutusta, koska osapuolet yksinomaan loivat kontakteja ja sopivat kartellin pääperiaatteista. Samalla tavoin kuin komissio myönsi päätöksen 106 perustelukappaleessa sen osalta, että vuoden 1986 toukokuun kokouksella ei ollut vaikutusta, joten sitä ei tarvinnut ottaa huomioon kartellin vaikutuksen arvioimiseksi, Roquette katsoo, että 19. ja 20.2.1987 pidetyllä kokouksella ei ollut vaikutusta, joten komission ei olisi pitänyt ottaa myöskään sitä huomioon. Roquetten mukaan tämän jälkimmäisen kokouksen aikana sovittiin yksinomaan kartellin periaatteista muttei käytännön yksityiskohdista, joista sen mukaan sovittiin vasta 11. ja 12.4.1987 pidetyssä kokouksessa. Näin ollen komissio saattoi ottaa huomioon rikkomisen vaikutukset vasta vuoden 1987 huhtikuusta lukien eikä vuoden 1987 helmikuusta lukien, kuten se teki.

83 Roquette katsoo lisäksi, että komissio jätti huomiotta kartellin toiminnalliset puutteet laskuvaiheen aikana kartellin markkinoihin aiheuttamien vaikutusten arvioimiseksi. Komissio ei näin ollen sen mukaan ottanut huomioon korvausjärjestelyn kyseenalaistamista, joka perustui siihen, että ADM ei kyennyt noudattamaan sille myönnettyjä kiintiöitä kartelliin liittymisestään lähtien, vaikka komissio myönsi nämä tosiseikat päätöksen 100, 200 ja 209 perustelukappaleessa. Komissio ei sen mukaan myöskään ottanut huomioon sitä, että kokouksissa sovittuja periaatteita, joihin kuului erityisesti osapuolten myyntitietojen ilmoittaminen ja kiintiöiden noudattaminen, ei pantu täytäntöön. Roquette väittää erityisesti, että komissio ei ottanut huomioon sitä, että Roquette kieltäytyi osallistumasta ulkopuoliseen valvontajärjestelmään, mikä antoi sille liikkumatilaa.

84 Komissio vaatii näiden väitteiden hylkäämistä.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

85 Kartellin eri vaiheiden huomiotta jättämisen osalta on ensiksi todettava, että toisin kuin Roquette väittää, komissio ei vahvistanut kartellin vaikutuksen tasoa sen kunkin vaiheen mukaan. Päätöksen 352 perustelukappaleesta ja sitä seuraavista perustelukappaleista ilmenee, että komissio otti huomioon kartellin vaikutuksen yhden ainoan ajanjakson perusteella, joka kattoi rikkomisen koko keston.

86 Lisäksi kartellin vaikutuksen puuttumisen osalta sen valmistelevan vaiheen aikana päätöksestä toki ilmenee, että 19. ja 20.2.1987 Amsterdamissa pidetyn kokouksen aikana Benckiser GmbH (joka myi vuonna 1988 natriumglukonaattitoimintansa Jungbunzlauerille), Fujisawa, Glucona ja Roquette tekivät yleisen puitesopimuksen, jonka yksityiskohtia oli tarkoitus tarkastella myöhemmässä kokouksessa, joka oli

suunniteltu pidettäväksi kaksi kuukautta myöhemmin Vancouverissa (päätöksen 108 ja 109 perustelukappale), ja että 11. ja 12.4.1987 Vancouverissa pidetyssä kokouksessa nämä samat osapuolet ja Finnsugar täsmensivät kartellin täytäntöönpanon periaatteet (päätöksen 112, 113, 115 ja 116 perustelukappale).

87 Kuitenkin Amsterdamissa 19. ja 20.2.1987 pidetyssä kokouksessa sovittiin markkinaosuuksien vahvistamisen, jäädyttämisen ja niiden noudattamisen periaatteen osalta kyseisen vuoden tai kahden edeltävän vuoden todellisten myyntilukujen perusteella, että vuoden 1986 myyntiluvut olisivat viitteenä (päätöksen 108 perustelukappale) ja että markkinaosuudet olisi jaettava tietyn jakoperusteen mukaan. Tämä viimeinen seikka ilmenee Roquetten edustajan 3.3.1997 päivätystä muistiosta, jonka Roquette toimitti komissiolle hallinnollisen menettelyn aikana. Näin ollen Amsterdamissa 19. ja 20.2.1987 pidetyssä kokouksessa osapuolten kesken sovittiin ainakin tietyistä yksityiskohdista, jotka mahdollistivat kartellin osittaisen soveltamisen. Näin ollen kartellin täytäntöönpanoa kyseisestä päivästä lukien ei voida kiistää tämän jälkeen tehdyistä eri täsmennyksistä huolimatta.

88 Mitä tulee siihen, että kartellin vaikutusten vähentymistä laskuvaiheen aikana ei otettu huomioon, päätöksestä toki ilmenee, että se, että ADM ei noudattanut kiintiöitä, aiheutti paljon ristiriitoja kartellin eri jäsenten välillä sekä vaatimuksia luopua korvausjärjestelmästä (ks. mm. päätöksen 100, 200 ja 209 perustelukappale). ADM:n kykenemättömyys täyttää myyntikiintiönsä, vaikka kartellin muut osapuolet rajoittivat tuotteen tarjontaansa, vähensi vielä enemmän natriumglukonaatin tarjontaa markkinoilla, mikä ei heikentänyt vaan pikemminkin vahvisti kartellin vaikutusta markkinoilla.

89 Lisäksi Roquetten niiden väitteiden osalta, jotka koskevat sitä, että osapuolet eivät tämän laskuvaiheen aikana toimittaneet tietoja myynnistään ja kiintiöiden noudattamisestaan, on todettava, että Roquette tyytyi vetoamaan tämän väitteen tueksi siihen, että se kieltäytyi osallistumasta ulkopuoliseen valvontajärjestelmään, mikä jätti sille liikkumatilaa. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tietyn yrityksen

omaksumakseen väittämällä käyttäytymisellä ei ole merkitystä sen arvioimiseksi, mikä kartellin vaikutus markkinoihin on, koska huomioon otettavat vaikutukset ovat sen kilpailusääntöjen rikkomisen kokonaisuuden vaikutukset, johon yritys on osallistunut (asia C-49/92 P, komissio v. Anic Partecipazioni, tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-4125, 150 ja 152 kohta ja asia T-224/00, Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, tuomio 9.7.2003, Kok. 2003, s. II-2597, 160 ja 167 kohta). Näin ollen väite, joka koskee sitä, että kartellin vaikutusten vähentymistä laskuvaiheen aikana ei otettu huomioon, on myös perusteeton.

90 Lopuksi vaikka osoittautuisi, että kartellia ei pantu täytäntöön valmistelevan vaiheen ja laskuvaiheen aikana, tämä itsessään ei voi missään tapauksessa osoittaa, ettei se vaikuttanut markkinoihin. Kartellin vaikutus ei välttämättä ole läheisessä yhteydessä sen kestoon. Ei näin ollen voida sulkea pois sitä, että kun kartellilla on olematon vaikutus pitkän ajan mutta tuhoisa vaikutus lyhyen ajan, tämän kartellin vaikutus on yhtä tärkeä kuin kartellin, jolla on tietty vaikutus koko sen keston ajan. Näin ollen kartellin vaikutuksen puuttuminen tai sen vähäinen vaikutus tiettyinä ajanjaksoina, vaikka tämä olisi näytetty toteen, ei välttämättä osoita vähäisempää vaikutusta kuin sellaisen kartellin vaikutus, jota tarkastellaan koko sen keston ajan.

91 Edellä esitetyn perusteella Roquetten väitteet, jotka koskevat sitä, että kartellin eri vaiheita ei otettu huomioon, on hylättävä.

b) Kartellin tavoitteiden toteuttamatta jättäminen toiminnallisen vaiheen aikana

Johdanto

92 Roquette katsoo myös, että kartellilla oli vähäinen todellinen vaikutus "toiminnallisen" vaiheensa aikana (vuoden 1987 huhtikuusta vuoden 1990 toukokuuhun), mitä

komissio ei ottanut asianmukaisesti huomioon. Roquette vetoaa erityisesti siihen, että kartellin vähäisiä vaikutuksia ei otettu huomioon, kun otetaan huomioon valvontajärjestelmän pettäminen ja seuraavien kartellin tavoitteiden toteuttamatta jättäminen: kiintiöiden käyttöön ottaminen, hintojen vahvistaminen ja asiakkaiden jakaminen.

93 Tämän osalta on ennen kaikkea korostettava, että komissio ei käsiteltävänä olevassa asiassa osoita kartellin vaikutusta sen tavoitteiden täyden toteuttamisen perusteella. Komissio katsoo, että osapuolten välinen tietojenvaihto, markkinaosuuksien yksityiskohtainen määrittäminen, tavoite- ja/tai vähimmäishintojen vahvistaminen ja asiakkaiden jakaminen kartellin jäsenille kokouksissa osoittavat ensi tilassa kartellin täytäntöönpanon. Tämän täytäntöönpanon ja natriumglukonaattimarkkinoiden hintakehityksen osalta, sellaisena kuin tämä komission mukaan ilmenee Roquetten toimitiloista takavarikoiduista kaaviokuvista, komissio päättelee, että kartellin jäsenten ensisijainen tavoite eli natriumglukonaatin korkean hinnan keinotekoinen pysyttäminen saavutettiin ainakin osittain (päätöksen 354 perustelukappale).

94 On näin ollen palattava takaisin kuhunkin Roquetten väitteeseen kartellin tavoitteiden toteuttamatta jättämisestä sen määrittämiseksi, saattoivatko nämä väitteet asettaa tässä asiassa kyseenalaiseksi komission osoittaman täytäntöönpanon olemassaolon. Kun otetaan huomioon, että kartellin täytäntöönpano on perusedellytys sen todellisen vaikutuksen olemassaololle, kartellin täytäntöönpanon kyseenalaistaminen tekee todellisen vaikutuksen olemassaolon osoittamisesta mahdotonta.

Valvontajärjestelmä

– Asianosaisten lausumat

95 Roquette väittää, että valvontajärjestelmä, jonka oletetaan olevan kartellin vaikutusten avaintekijä, oli täysin tehoton. Roquetten mukaan komissio myönsi tämän

päätöksen 93, 172, 195 ja 214 perustelukappaleessa, ja Roquette korosti sitä 22.7.1999 päivätyssä yhteistyömuistiossaan (jäljempänä 22.7.1999 päivätty muistio), jossa sen mukaan todetaan, että sopimuspuolet toimittivat virheellisiä tietoja. Komissio ei sen mukaan kuitenkaan ottanut huomioon tätä valvontajärjestelmän heikkoutta arvioidessaan rikkomisen vakavuutta.

96 Komissio vaatii näiden väitteiden hylkäämistä.

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

97 Valvontajärjestelmien osalta eli ensinnäkin sen järjestelmän osalta, josta huolehti sveitsiläisen omaisuudenhoitoyhtiö, joka keräsi tilastotietoja kartellin jäsenistä, ja sen osalta, jolla kartellin jäsen keräsi tietoja kartellin eri jäsenistä ja jakoi ne sitten kartellin muille jäsenille (päätöksen 92 perustelukappale), on kiistatonta, että ne eivät toimineet täydellisesti, joten näissä järjestelmissä kerätyt tiedot eivät kuvasta täysin markkinoiden todellista tilannetta.

98 Yhdelläkään Roquetten mainitsemalla seikalla ei kuitenkaan voida kyseenalaistaa sitä, että kartellin jäsenet toimittivat tietoja valvontajärjestelmän puitteissa. Lisäksi toimitetuilla tiedoilla, vaikka niiden likimääräisyys myönnettäisiin, oli ainakin oltava jotain merkitystä ja näin ollen hyötyä kartellin jäsenille. Osapuolet eivät itse asiassa missään vaiheessa lakanneet toimittamasta tietoja valvontajärjestelmään, ja ne jatkoivat tapaamisiaan keskustellakseen niistä ja vahvistaakseen kiintiöitä niiden perusteella.

99 Komissio saattoi näin ollen katsoa asianmukaisesti päätöksensä 344 perustelukappaleessa, että osapuolet olivat panneet täytäntöön valvontajärjestelmän, vaikka se ei ollutkaan täydellinen.

Kiintiöt

– Asianosaisten lausumat

100 Roquette väittää, että myyntikiintiöjärjestelmän käyttöön ottamisen tavoite tehtiin suurelta osin tyhjäksi valvontajärjestelmän heikkouden vuoksi. Päätöksen 181, 196, 200, 209 ja 225 perustelukappale osoittavat sen mukaan lisäksi, että kiintiöiden noudattaminen aiheutti jatkuvasti vaikeuksia. Roquette väittää lisäksi kiinnittäneensä komission huomion koko tämän kanssaan tekemänsä yhteistyön ajan kiintiöiden noudattamatta jättämiseen. Se väittää näin ollen todenneensa 22.7.1999 päivätyssä muistiossaan, että se oli aina valmistanut ja myynyt teollisen enimmäiskapasiteettinsa mukaisesti kysynnän kehittymisen mukaan sulkien näin ollen pois mahdollisuuden tuotannon tai myynnin rajoittamisesta. Roquette korostaa, että komissio ei kiistänyt tätä seikkaa, mutta jätti sen huomiotta analyysissaan. Roquette mainitsi myös tiettyjen kartellin jäsenten myyntikiintiöiden ylitykset, mikä asettaa sen mukaan kyseenalaiseksi komission niiden väitteiden uskottavuuden, jotka koskevat myönnettyjen vuosimäärien täsmällisyyttä. Roquette katsoo lopuksi, että sen analyysi saa vahvistuksen siitä, että se ylitti huomattavasti myönnetyt kiintiöt, mikä sen mukaan johti tärkeän asiakkaan menettämiseen kartellin muiden jäsenten määräämän seuraamuksen mukaisesti.

101 Roquette kiistää komission päättelyn, joka sai tämän katsomaan sovittujen kiintiöiden ja tosiasiassa myytyjen määrien välisten vähäisten poikkeamien perusteella, että osapuolet olivat "tosiasiallisesti täytäntöönpanneet" kiintiöjärjestelmän

(päätöksen 346 perustelukappale). Roquetten mukaan tällaista päätelmää ei voida tehdä osapuolten kartellin puitteissa ilmoittamista luvuista, koska on osoitettu selvästi, että nämä luvut olivat suurelta osin virheellisiä ja että sen tapauksessa kiintiöjärjestelmällä ei ollut mitään vaikutusta sen kauppapolitiikkaan. Kiintiöjärjestelmän tehottomuus on sen mukaan osoitettavissa kartellin jäsenten kykenemättömyydellä velvoittaa Roquette tai ADM noudattamaan kiintiöitään. Roquette kiistää lopuksi, että komissio saattoi katsoa päätöksen 347 perustelukappaleessa, että kiintiöiden täytäntöönpano perustui "huolelliseen valmisteluun", koska kiintiöiden vahvistaminen korvausjärjestelmän kanssa lievensi kiintiöiden jyrkkyyttä.

102 Komissio vaatii näiden väitteiden hylkäämistä.

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

103 Sen osalta, miten komissio otti kiintiöt huomioon, Roquette katsoo ensinnäkin, että valvontajärjestelmän heikkous teki suurelta osin tyhjäksi kiintiöjärjestelmän tehokkuuden. Kuten edellä 98 kohdassa todettiin, koska valvontajärjestelmän mahdolliset heikkoudet eivät kyseenalaistaneet järjestelmän täytäntöönpanoa, niillä ei myöskään voitu vaikuttaa tällä valvontajärjestelmällä tuetun kiintiöjärjestelmän täytäntöönpanoon.

104 Roquette väittää toiseksi, että osapuolet eivät noudattaneet kiintiöitä. Vaikka tietyt seikat osoittavat, että tietyt toimijat eivät noudattaneet kiintiöitä, kuten komissio toteaa päätöksessä, on korostettava, että osapuolet jatkoivat säännöllisiä keskusteluja näistä kiintiöistä ja niiden noudattamisesta. Tämä osoittaa riittävällä tavalla, että

osapuolet laativat kiintiöjärjestelmän ja että se pantiin ainakin osittain täytäntöön. Jos kiintiöitä koskeneet keskustelut olisivat olleet täysin teoreettisia, kuten Roquette väittää, osapuolet eivät olisi vaivautuneet jatkamaan niitä koskeneita keskusteluja.

105 Roquetten tätä kiistämättä osoittautuu myös, että tietyt osapuolet riitelivät keskenään näiden kiintiöiden noudattamisesta. Päätöksessä viitataan näin ollen osapuolten väliseen riitaan, kun Finnsugarin edustajat ilmaisivat aikeensa lisätä tuntuvasti markkinaosuuttaan (päätöksen 125 perustelukappale). Finnsugarin ilmoitus aikeestaan ja tästä aiheutunut reaktio osoittavat, että kiintiöiden osalta oli olemassa ennakkosopimus ja että markkinaosuuksia oli jaettu. Lisäksi yllykkeet, joilla pyrittiin siihen, että ADM noudattaisi kiintiöitään, ja Gluconan tyytymättömyys, joka johtui siitä, että ADM ei noudattanut kiintiöitään, osoittavat, että Glucona katsoi osapuolille kartellin nojalla myönnettyjen kiintiöiden ja näin ollen sen omien kiintiöiden sitovan sitä, mikä antaa olettaa, että se noudatti niitä tietyllä hetkellä (päätöksen 193 perustelukappale).

106 Roquette väittää kolmanneksi, että komissio ei voinut luottaa lukuihin, jotka osapuolet ilmoittivat kartellin yhteydessä, koska näiden lukujen on osoitettu olleen useimmiten virheellisiä. Roquette katsoo näin ollen, että komissio ei voinut osoittaa kartellin täytäntöönpanoa tukeutumalla vähäiseen poikkeamaan kiintiöiden ja todellisten myyntimäärien välillä.

107 Vaikkei toki voida sulkea pois sitä, että tietyt kartellin osapuolet toimittivat virheellisiä lukuja, joita kartellin muut osapuolet pitivät oikeina, lukuja vaihdettiin osapuolten välillä ja markkinaosuuksia laskettiin tarkasti ja jaettiin osapuolten välillä. Nämä seikat osoittavat kartellin täytäntöönpanon.

108 Roquette väittää neljänneksi, että se, että sitä itseä tai ADM:ää ei voitu velvoittaa noudattamaan kiintiöitään, osoittaa korvausjärjestelmän toimimattomuuden. Roquette katsoo lisäksi, että kiintiöiden vahvistamiseen liittyvä korvausjärjestelmä lieventää niiden jyrkkyyttä ja että näin ollen komissio ei voi päätellä pelkästä kiintiöiden täytäntöönpanosta, että osapuolet valmistelivat ne huolellisesti.

109 Tämän osalta on muistutettava, että korvausjärjestelmä muodostui siitä, että yritykselle myönnetyn vuosikiintiön ja sen tosiasiallisen myynnin väliseen poikkeamaan lisättiin tai siitä vähennettiin vuosittain tälle yritykselle seuraavana vuonna myönnetyt kiintiöt. Näin ollen yrityksen, joka tiettynä vuonna ylitti sille myönnetyn vuosikiintiön, seuraavan vuoden kiintiötä pienennettiin sen edellisen vuoden kiintiön ja tosiasiallisen myynnin välisellä erotuksella ja päinvastoin (päätöksen 99 perustelukappale).

110 Kuitenkaan se, että ADM:ää ja Roquettea ei milloinkaan kyetty velvoittamaan kiintiöidensä noudattamiseen, ei välttämättä osoita, että korvausjärjestelmää ei pantu täytäntöön. Se, että ADM keräsi ylijäämäkiintiöitä kartellin muihin jäseniin verrattuna, koska se ei onnistunut noudattamaan kiintiötään, ja aiheutti tällä tavoin Gluconan tyytymättömyyden (päätöksen 193 perustelukappale), osoittaa, että ADM:n kiintiöiden noudattamatta jättämisestä aiheutui seuraamuksia ja että korvausjärjestelmä toimi. Lisäksi siitä, että korvausjärjestelmällä lievennetään kiintiöiden jyrkkyyttä, ei voida päätellä, että ne valmisteltiin enemmän tai vähemmän huolellisesti. Komission korostama huolellisuus koskee joka tapauksessa yksinomaan kiintiöiden vahvistamista sellaisenaan. Lopuksi tämä väite ei perustu tosiseikkoihin, koska käsiteltävänä olevassa asiassa kiintiöiden jyrkkyyttä ei lievennetty korvausjärjestelmällä; korvausjärjestelmä salli ainoastaan sen, että kiintiöiden noudattamatta jättämistä koskevaa seuraamusta voitiin lykätä. Roquette itse toteaa lisäksi, että yksi osapuoli ei voinut väärinkäyttää tätä korvausjärjestelmää, sillä kuten 22.7.1999 päivätystä muistiosta ilmenee, se menetti Gluconan eli tärkeän asiakkaan natriumglukonaattimarkkinoilla kiintiöiden noudattamatta jättämisensä vuoksi, mikä tapahtui kartellin muiden jäsenten määräämään seuraamuksen mukaisesti.

111 Komissio on näin ollen osoittanut sen, että kiintiöjärjestelmä pantiin täytäntöön.

Hinnat

– Asianosaisten lausumat

112 Roquette katsoo niin ikään, että vähimmäis- ja/tai tavoitehintojen vahvistaminen ei milloinkaan todella toiminut käytännössä. Päätöksen 199 ja 209 perustelukappale ja 22.7.1999 päivätty muistio osoittavat sen mukaan, että osapuolet eivät noudattaneet vähimmäis- ja/tai tavoitehintoja. Päätöksen 219 perustelukappaleessa oleva väite, jonka mukaan vähimmäis- ja/tai tavoitehintoja noudatettiin, on Roquetten mukaan näytetty toteen ainoastaan Gluconan osalta.

113 Roquette katsoo myös, että komissio ei ottanut huomioon tietoja, jotka se toimitti tälle ja joilla voidaan osoittaa, että osapuolten vahvistamien hintojen ja niiden soveltamien hintojen väliset poikkeamat olivat huomattavat ja että niiden hinnat olivat järjestelmällisesti alle tavoite- ja/tai vähimmäishintojen. Tämän seikan selittämiseksi Roquette toistaa kannekirjelmässään taulukoiden muodossa luettelon tärkeimmistä ostajistaan Euroopassa sekä vuosina 1989–1994 soveltamansa hinnat.

114 Roquette väittää lisäksi, että se kiinnitti jatkuvasti 22.7.1999 päivätyssä muistiossa komission huomion siihen, että osapuolten vahvistama tavoitehinta oli täysin teoreettinen.

115 Roquette katsoo lisäksi, että komission väite, jonka mukaan hintasopimusten täytäntöönpano on osoitettu, kun sovelletut hinnat lähestyvät sovittua tasoa (päätöksen 348 perustelukappale), on käsiteltävänä olevassa asiassa asianmukainen yksinomaan tavoitehintojen eikä vähimmäishintojen osalta.

116 Komissio vaatii näiden väitteiden hylkäämistä.

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

117 Vähimmäis- ja/tai tavoitehintajärjestelmän toimimattomuuden osalta on kiistatonta, että osapuolet mainitsivat tietyt tapaukset, joissa sovittuja hintoja ei noudatettu (ks. mm. päätöksen 199 ja 209 perustelukappale).

118 Tästä ei kuitenkaan voida päätellä, että näitä tavoite- ja/tai vähimmäishintoja ei milloinkaan pantu täytäntöön. Näin ollen kuten Roquette myöntää, päätöksen 219 perustelukappaleesta ilmenee, että Glucona noudatti tavoitehintoja.

119 Lisäksi toisin kuin Roquette väittää, tämä perustelukappale ei ole ainoa, joka osoittaa, että tietyt osapuolet noudattivat sovittuja hintoja. Näin ollen päätöksen 204 perustelukappaleesta ilmenee, että Jungbunzlauerin sisäinen muistio osoittaa tämän soveltaneen vähimmäishintoja, joista oli sovittu kartellin kokouksessa.

120 Komissio siis osoitti kohtuudella, että osapuolten vahvistamat hinnat eivät olleet puhtaasti teoreettisia ja että osapuolet panivat täytäntöön hintasopimuksia, joskaan eivät järjestelmällisesti.

121 Tätä päätelmää ei aseteta kyseenalaiseksi sillä tosiseikalla, sikäli kuin se on osoitettu oikeaksi, että Roquette ei milloinkaan noudattanut kartellin vahvistamia hintoja ja että sen tosiasiallinen hinta poikkesi järjestelmällisesti ja merkittävästi tavoitehinnasta. Kuten edellä 89 kohdassa todettiin, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutkii komission tekemää rikkomisen vakavuuden luokittelua, se ei tutki yritysten omaa käyttäytymistä, koska huomioon otettavat vaikutukset sakkojen yleistason määrittämiseksi eivät ole vaikutukset, jotka perustuvat tietyn yrityksen omaksumakseen väittämään käyttäytymiseen, vaan sen rikkomisen kokonaisuuden vaikutukset, johon se osallistui.

122 Roquette katsoo lopuksi, että komission kanta, jonka mukaan tavoitehintoja ja myyntimääriä koskevan kartellin todellinen täytäntöönpano ei välttämättä edellytä, että markkinahinnat ja markkinoilla esiintyvät määrät ovat täsmälleen samat, vaan se, että osapuolten vahvistama hinta lähestyy sovittua tasoa, osoittaa sopimuksen soveltamisen (päätöksen 348 perustelukappale), ei ole asianmukainen käsiteltävänä olevassa asiassa. Se katsoo, että tämä komission kanta on asianmukainen ainoastaan tavoitehintojen eikä vähimmäishintojen osalta. Käsiteltävänä olevassa asiassa on kuitenkin Roquetten mukaan olemassa vain vähimmäishintoja. Tämän osalta riittää, kun todetaan, että Roquette ei ole osoittanut, miten tällaisen kannan pitäisi olla erilainen vähimmäishintojen osalta.

123 Komissio saattoi näin ollen päätellä perustellusti, että osapuolet olivat panneet täytäntöön natriumglukonaatin hintakartellin.

Asiakkaiden jakaminen

– Asianosaisten lausumat

124 Roquette väittää, ettei se ole milloinkaan osallistunut järjestelyihin, jotka koskivat asiakkaita, ja että se on pysyttänyt saavutetut myyntimääränsä markkinoilla, mikä osoittaa asiakkaidenvaihtojärjestelmän tehottomuuden ja asettaa siis kartellin vaikutuksen kyseenalaiseksi.

125 Komissio ei esitä erityisiä väitteitä tältä osin.

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

126 Mitä tulee Roquetten väitteisiin, jotka koskevat asiakkaidenvaihtojärjestelmän tehottomuutta, on huomautettava, että Roquette perustaa tämän väitteen yksinomaan siihen, että se ei osallistunut kyseiseen vaihtoon.

127 Tällaisella seikalla ei kuitenkaan voida kyseenalaistaa sitä, että kartellin muut osapuolet panivat täytäntöön asiakkaiden vaihdon, mikä ilmenee 9.8.1989 Zürichissä pidettyjen kokousten pöytäkirjoista (päätöksen 137 perustelukappale) ja Roquetten käsinkirjoitetuista muistiinpanoista 28.11.1989 Hakonessa ja 11.6.1991 Genevessä pidetyissä kokouksissa (päätöksen 148 ja 177 perustelukappale).

128 Joka tapauksessa kuten edellä 89 kohdassa todettiin, rikkomisen vakavuuden arvioinnin tässä vaiheessa on otettava yksinomaan huomioon vaikutukset, jotka seuraavat rikkomisesta kokonaisuutena, eikä yhden rikkomiseen osallistuneen erityistä käyttäytymistä. Koska Roquetten väitteet koskevat yksinomaan sen käyttäytymistä, tätä väitettä eri voida hyväksyä analyysin tässä vaiheessa.

129 Komissio saattoi näin ollen päätellä perustellusti, että osapuolet olivat toteuttaneet asiakkaiden vaihdon.

130 Kaiken edellä esitetyn vuoksi on katsottava, että komissio ei tehnyt virhettä katsoessaan, että osapuolet olivat panneet kartellin täytäntöön.

c) Väitteet, jotka koskevat sitä, että kartellin vaikutukset otettiin huomioon Roquetten toimitiloista takavarikoitujen kaaviokuvien perusteella

Asianosaisten lausumat

131 Roquetten mukaan komissio tukeutui kartellin vaikutuksen osoittamiseksi yksinomaan Roquetten toimitiloista takavarikoituihin kaaviokuviin. Roquetten mukaan nämä kaaviokuvat eivät kuitenkaan koske kaikkia toimijoita ja komissio teki virheellisesti yleisiä päätelmiä kartellista Roquetten erityistilanteen perusteella. Lisäksi sen takavarikoiduissa kaaviokuvissa esitetyt tiedot ovat sen mukaan täysin ristiriidassa niiden asiakashintojen kanssa, jotka Roquette toimitti komissiolle sen kanssa yhteistyötä tehdessään, mikä sen mukaan osoittaa kartellin vahvistamien hintojen soveltamatta jättämisen. Nämä kaaviokuvat osoittavat lisäksi vuonna 1989 alkaneen ajanjakson eli kartellin keskeisimmän vaiheen osalta huomattavia

vaihteluja ja laskusuuntauksen, mikä on kuitenkin ristiriidassa menestyksekkäästi täytäntöönpannun kartellin kanssa. Roquetten mukaan komissio myönsi niin ikään vastineessaan, ettei se tiennyt, vastasivatko nämä kaaviokuvat Roquetten vai kartellin kaikkien jäsenten hintoja natriumglukonaatin osalta. Nämä epäilykset vahvistavat Roquetten mukaan sen, että komissio ei ollut huolellinen ja selvittänyt paremmin näiden kaaviokuvien merkitystä.

132 Komissio vaatii näiden väitteiden hylkäämistä.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

133 Sen lisäksi, että komissio päättelee kartellin täytäntöönpanosta sen todellisen vaikutuksen olemassaolon (ks. edellä 63 kohta), se päättelee kartellin "todellisen vaikutuksen" tukeutuen todennäköiseen korrelaatioon yhtäältä kartellin täytäntöönpanon ja toisaalta Roquetten toimitiloista takavarikoituihin kaaviokuviin perustuvan hintakehityksen välillä.

134 Tämän osalta komission Roquetten toimitiloista takavarikoimissa kahdessa kaaviokuvassa, joista ensimmäisen nimi on "Natriumglukonaatti – eurooppalainen hintakehitys" ja toisen "Natriumglukonaatin eurooppalainen hintakehitys", kuvaillaan hintakehitystä. Näissä kaaviokuvissa toistetaan ordinaattana hinnat, jotka ilmaistaan Ranskan frangeina/kilo, ja abskissana vuodet, jotka kattavat ajanjakson 1977–1995 (ensimmäinen kaaviokuva) ja vuodet 1979–1992 (toinen kaaviokuva).

135 Ensimmäisestä kaaviokuvasta ilmenee, että vuodesta 1985 vuoden 1987 alkuun hinta laski vähän yli 8,5 FRF:sta/kg vähän yli 4,5 FRF:iin/kg. Vuodesta 1987 vuoden 1989

alkuun tämä sama hinta nousi vähän yli 4,5 FRF:sta/kg vähän yli 8 FRF:iin/kg. Vuodesta 1989 vuoteen 1991 tämä hinta laski uudelleen vähän yli 8 FRF:sta/kg vähän alle 7 FRF:iin/kg ja nousi sitten vuodesta 1991 lähtien noin 7,5 FRF:iin/kg ja vakautui tähän vuoteen 1994 saakka. Toinen kaaviokuva osoittaa samankaltaisen hintakehityksen vuodesta 1986 vuoteen 1992.

136 Näiden kaaviokuvien perusteella voidaan todeta, että niiden sopimusten soveltaminen vuodesta 1986 lähtien, joilla uusi kartelli otettiin käyttöön, vastaa hintojen voimakasta nousua (kaksinkertaistuminen) vuosina 1987–1989 verrattuna hintaan vuoden 1985 alussa.

137 Roquette kuitenkin väittää, että näissä kaaviokuvissa esitetyt hinnat vastaavat sen hintoja eivätkä markkinahintoja. Vaikka on totta, että nämä kaaviokuvat eivät osoita mitenkään, ovatko kyseessä Roquetten hinnat vai koko natriumglukonaattimarkkinoiden hinnat, on kuitenkin huomattava, että hallinnollisen menettelyn aikana (päätöksen 355–362 perustelukappale) kartellin muut osapuolet viittasivat näihin kaaviokuviin väitteissään, jotka koskivat hintojen nousua vuosina 1987–1989. ADM mainitsee automaattisen paluun ennen vuotta 1987 sovellettujen hintojen tasolle. Akzo mainitsee valuuttakurssien muutokset (päätöksen 357 perustelukappale).

138 Se, että kartellin muut jäsenet yrittävät perustella näissä kaaviokuvissa esitetyn hintakehityksen, osoittaa, että nämä katsovat, että kyseiset natriumglukonaatin hinnat vastasivat myös niiden soveltamia hintoja eivätkä yksinomaan Roquetten hintoja. Koska on kiistatonta, että kartellin jäsenillä oli yhdessä yli 90 prosentin markkinaosuus, komissio saattoi tukeutua pätevästi näihin kaaviokuviin osoittaakseen kartellin vaikutuksen natriumglukonaattimarkkinoihin.

139 Roquette katsoo vielä, että näissä kaaviokuvissa esitetyt hinnat eivät vastaa sen hintoja, jotka ilmenevät tiedoista, jotka se toimitti komissiolle tehdessään sen kanssa yhteistyötä.

140 On kuitenkin huomattava, että Roquetten sen tehdessä yhteistyötä komission kanssa toimittamat tiedot eivät kata koko ajanjaksoa 1987–1989. Roquetten kannekirjelmässä näiden tietojen perusteella tekemä vertailu vähimmäishintojen ja todellisten keskihintojen välillä kattaa ainoastaan ajanjakson vuodesta 1989 lokakuuhun 1994, joten siinä jätetään huomiotta ajanjakso, jonka kuluessa takavarikoitujen kaaviokuvien mukaan hintojen nousu oli huomattavinta eli vuoden 1987 alusta vuoden 1989 puoliväliin. Roquetten 12.10.1999 päivätystä kirjeestä, joka täydentää tiettyjä näistä tiedoista, ilmenee lisäksi, että asiakirja, jossa esitetään nämä tiedot, esittää Roquetten natriumglukonaatin myyntihinnan kehityksen vuosina 1988–1997 tiettyjen asiakkaiden osalta, jotka edustavat noin kolmannesta sen maailmanlaajuisesta myynnistä.

141 Lopuksi on joka tapauksessa muistutettava, että yrityksen omaksumakseen väittämällä todellisella käyttäytymisellä ei ole merkitystä sen arvioimiseksi, mikä kartellin vaikutus markkinoihin on, koska huomioon on otettava yksinomaan kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutukset (ks. 89 kohta edellä). Komission ei näin ollen tarvinnut tutkia Roquetten omaa käyttäytymistä sen arvioimiseksi, mikä kartellin vaikutus natriumglukonaattimarkkinoihin oli, koska huomioon otettavat vaikutukset sakkojen yleistason vahvistamiseksi olivat sen kilpailusääntöjen rikkomisen kokonaisuuden vaikutukset, johon Roquette oli osallistunut.

142 Mitä tulee Roquetten väitteeseen, jonka mukaan hintavaihtelut ja hintojen laskusuuntaus, jotka havaittiin takavarikoiduissa kaaviokuvissa vuodesta 1989 lähtien eli kartellin avainkautena, eivät luonnehdi kartellia, joka on pantu menestyksekkäästi täytäntöön, on todettava, että vaikka kyseiset kaksi kaaviokuvaa

osoittavat hintojen laskun ajanjaksona 1989–1991, tätä hintojen laskua seurasi hintojen nousu vuoteen 1992 saakka. Lisäksi toisen kaaviokuvan mukaan tätä nousua vuoteen 1992 saakka seurasi hintojen suhteellinen vakaus vuoteen 1995 saakka. Ei näin ollen voida vedota yleiseen laskusuuntaukseen.

143 Lisäksi sillä, että kartellin hinnat vaihtelivat kartellin kuluessa, ei voida osoittaa, ettei kartellilla ollut vaikutusta.

144 Roquetten väitteet, jotka koskevat kartellin todellisen vaikutuksen puuttumista, on näin ollen hylättävä, kun otetaan huomioon sen toimitiloista takavarikoidut kaaviokuvat.

4. Väitteet, jotka koskevat sitä, että komissio ei ottanut huomioon muita seikkoja kartellin vaikutusta arvioidessaan

a) Markkinoiden erityispiirteiden huomiotta jättäminen

Asianosaisten lausumat

145 Roquette katsoo vielä, että komission olisi pitänyt ottaa huomioon merkityksellisen tuotteen ominaisuudet eli sen erittäin pienen osuuden käyttäjien valmistuskustannuksissa, markkinoiden hyvin pienen koon ja ostajien erittäin suuren vallan.

146 Komissio vaatii näiden väitteiden hylkäämistä.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

147 Markkinoiden pienen koon, tuotteen arvon ja ostajien vallan huomioon ottamisen osalta on ensiksi muistutettava, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan mukaan sakon määrä määritetään rikkomisen vakavuuden ja keston perusteella. Lisäksi suuntaviivojen mukaan sakon perusmäärä vahvistetaan rikkomisen vakavuuden mukaan ottaen huomioon rikkomisen luonne, sen todellinen vaikutus markkinoihin ja maantieteellisten markkinoiden laajuus.

148 Näissä oikeussäännöissä ei siis nimenomaisesti velvoiteta komissiota ottamaan huomioon tuotemarkkinoiden pientä kokoa, kyseisen tuotteen arvoa eikä ostajien valtaa.

149 Oikeuskäytännön mukaan rikkomisen vakavuutta arvioitaessa komission on kuitenkin otettava huomioon monia tekijöitä, joiden luonne ja tärkeys vaihtelevat asianomaisen rikkomistyypin ja asianomaisen rikkomisen erityisolosuhteiden mukaan (edellä 46 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Musique diffusion française ym. v. komissio, tuomion 120 kohta). Ei voida sulkea pois sitä, että näihin tekijöihin, jotka osoittavat rikkomisen vakavuuden, voivat kuulua tapauksen mukaan rikkomisen kohteena olevan tuotteen arvo, merkityksellisen tuotteen markkinoiden koko ja ostajien valta.

150 Näin ollen vaikka markkinoiden koko, tuotteen arvo ja ostajien valta voivat olla huomioon otettavia tekijöitä rikkomisen vakavuuden osoittamiseksi, niiden tärkeys vaihtelee asianomaisen rikkomisen erityisolosuhteiden mukaan.

151 Käsiteltävänä olevassa asiassa rikkominen koskee muun muassa hintakartellia, joka on jo sellaisenaan hyvin vakava asia. Lisäksi kartelliin osallistuneilla yrityksillä oli yhdessä hallussaan yli 90 prosenttia maailmanmarkkinoista ja 95 prosenttia Euroopan markkinoista (päätöksen 9 perustelukappale). Lopuksi on ilmeistä, että natriumglukonaatti on raaka-aine, jota käytetään useissa hyvin erilaisissa lopputuotteissa ja joka näin ollen vaikuttaa useisiin markkinoihin (päätöksen 6 ja 8 perustelukappale). Tässä yhteydessä merkityksellisten markkinoiden pienellä koolla, tuotteen vähäisellä arvolla ja ostajien vallalla, jos ne on osoitettu, on vain vähäinen merkitys verrattuna kaikkiin muihin rikkomisen vakavuuden osoittaviin tekijöihin.

152 On joka tapauksessa otettava huomioon se, että komissio katsoi, että rikkomista oli pidettävä suuntaviivoissa tarkoitettuna erittäin vakavana rikkomisena; tällaisissa tapauksissa suuntaviivoissa vahvistetaan, että komission on mahdollista vahvistaa yli 20 miljoonan euron perusmäärä. Käsiteltävänä olevassa asiassa päätöksen 385 perustelukappaleesta ilmenee kuitenkin, että komissio vahvisti ainoastaan 10 miljoonan euron perusmäärän ensimmäiseen luokkaan kuuluville yrityksille ja 5 miljoonan euron perusmäärän toiseen luokkaan kuuluville yrityksille, mikä vastaa puolta tai jopa neljäsosaa määrästä, joka suuntaviivojen mukaan olisi ollut mahdollinen erittäin vakavista rikkomisista.

153 Tämä sakon perusmäärän määrittäminen vahvistaa, että kuten komissio totesi päätöksen 377 perustelukappaleessa markkinoiden koon osalta, se otti huomioon muun muassa nämä tekijät.

154 Näistä syistä Roquetten väitteet, jotka koskevat sitä, että markkinoiden pientä kokoa, asianomaisen tuotteen vähäistä arvoa ja ostajien valtaa ei otettu huomioon, on hylättävä.

b) Ostajien mielipiteen huomiotta jättäminen

Asianosaisten lausumat

155 Roquette katsoo, että komissio jätti huomiotta ostajien, jotka edustavat tärkeintä osaa alan kysynnästä, mielipiteen sakon määrää vahvistaessaan. Kun komissio kyseli ostajilta kartellin vaikutuksesta, sen lähtökohtana oli Roquetten mukaan se, että tutkimuksessa esiin tulleet tekijät olivat "tarpeen" tämän vaikutuksen osoittamiseksi. Kun otetaan huomioon komission päätelmät, jotka esitetään päätöksen 368 perustelukappaleessa, ostajien mielipide siitä, että kartellilla ei ollut vaikutusta, jätettiin Roquetten mukaan huomiotta.

156 Roquetten mukaan käyttäjien vastaukset komission kyselylomakkeeseen osoittavat, että natriumglukonaatin hinnassa ei havaittu nousua tutkimuksen kattamana aikana eli vuodesta 1989 lokakuuhun 1994. Päinvastoin tietyt ostajat totesivat sen mukaan, että tämä hinta oli laskenut. Lisäksi yksikään ostaja ei katsonut, että sille olisi kieltäydytty myymästä natriumglukonaattia. Lopuksi ainoastaan kaksi ostajaa katsoi, että markkinoilla ei ollut kovaa kilpailua, yhdeksän ostajaa, että kilpailu oli tavanomaista ja viisi ostajaa, etteivät ne kyenneet ottamaan kantaa asiaan.

157 Roquette väittää toissijaisesti, että ostajien sangen neutraalit vastaukset johtuivat siitä, että asianomaisilla markkinoilla ei monien raaka-ainemarkkinoiden tavoin ole huomattavia hinnaneroja. Se väittää lisäksi, että kaikilla natriumglukonaattimarkkinoilla on olemassa kilpailijoita, joiden merkitys ei ole vähäinen.

158 Komissio vaatii tämän väitteen hylkäämistä.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

159 Mitä tulee Roquetten väitteisiin, jotka koskevat ostajien mielipiteen huomioon ottamista, on muistutettava, että komissio katsoi päätöksen 368 perustelukappaleessa yhtäältä, että ostajien tietojensaantipyyntöön esittämien vastausten perusteella ei voitu tehdä minkäänlaisia päätelmiä kartellin vaikutuksista, ja toisaalta, että ostajien vastaukset kysymykseen merkittävästä hintojen kohoamisesta 1.1.1992 lähtien vastasivat Roquetten toimitiloista takavarikoituja kaaviokuvia, joista ilmenee, että vuonna 1992 hinnat laskivat hieman ennen vakiintumistaan.

160 Seuraavaksi on korostettava, että kun otetaan huomioon kyselylomakkeessa esitetyt kysymykset, asianomaisten ostajien vastaukset koskevat yksinomaan 1.1.1992 jälkeistä aikaa. Näin ollen vaikka Roquetten väitteet olisivat perusteltuja, niillä ei voida kyseenalaistaa komission arviota kartellin vaikutuksista ennen 1.1.1992.

161 Lopuksi on myös muistutettava, kuten edellä 135 kohdassa todetaan, että yhdestä Roquetten toimitiloista takavarikoidusta kaaviokuvasta ilmenee, että vuodesta 1992 lähtien natriumglukonaatin hinta laski lievästi ja vakiintui sitten vuoteen 1995 saakka.

162 Käsiteltävänä olevassa asiassa kuultujen ostajien vastauksista ilmenee, että suurin osa näistä katsoi, että natriumglukonaattimarkkinoilla oli vallinnut tavanomainen tai ei erityisen kova kilpailu. Näillä seikoilla ei kuitenkaan kumota toteamuksia, jotka koskevat natriumglukonaatin hintakehitystä vuoden 1992 jälkeen ja jotka perustuvat Roquetten toimitiloista takavarikoituihin kaaviokuviin. Tavanomainen tai ei erityisen kova kilpailu voi merkitä markkinahintojen laskua, jota seuraa suhteellinen vakaus, kuten Roquetten toimitiloista takavarikoiduista kaaviokuvista ilmenee vuoden 1992 jälkeisen ajanjakson osalta. Tämä ei silti osoita, että kyseiset hinnat vastasivat hintoja, jotka olisivat vallinneet markkinoilla, joilla esiintyy kilpailua. Tätä laskua, jota seurasi suhteellinen vakaus, edelsi huomattava hintojen kohoaminen, joka pantiin merkille kartellin täytäntöönpanosta lähtien.

163 Komissio katsoi kuitenkin asianmukaisesti, että ostajien vastaukset olivat yhdenmukaiset Roquetten toimitiloista takavarikoitujen kaaviokuvien kanssa ja että se ei voinut tehdä niiden perusteella erityistä päätelmää kartellin vaikutuksista.

164 Tätä päätelmää ei aseteta kyseenalaiseksi Roquetten muilla tätä koskevilla väitteillä.

165 Näin ollen sen perusteella, että ostajat katsoivat, että niille ei ollut kieltäydytty myymästä, ei välttämättä voida katsoa, että todellista kilpailua oli olemassa. Poissulkien sen, että kieltäytyminen myymästä on rikosoikeudellisesti rangaistava teko tietyissä kansallisissa oikeusjärjestyksissä, vaikka tällainen kieltäytyminen voi olla voimakas osoitus markkinoista, joilla kilpailutilanne on heikko, sen puuttuminen ei välttämättä osoita, että kilpailu markkinoilla olisi täysin vapaata.

166 Roquetten väitteitä, jotka koskevat kilpailijoiden merkitystä merkityksellisillä markkinoilla ja sitä, että monien raaka-ainemarkkinoiden tavoin näillä markkinoilla ei voitu havaita merkittäviä hinnaneroja, ei myöskään voida hyväksyä. Roquette ei

itse asiassa ole osoittanut, miten näillä seikoilla on todellisuudessa voitu rajoittaa kartellin vaikutusta, joka ilmenee Roquetten toimitiloista takavarikoiduista kaaviokuvista.

167 Lopuksi Roquetten väitettä, jonka mukaan se, että komissio kuuli ostajia asetuksen N:o 17 11 artiklan perusteella, merkitsee, että näiden vastaukset olivat tarpeen kartellin vaikutuksen osoittamiseksi, ei voida hyväksyä käsiteltävänä olevassa asiassa. Tämän väitteen mukaan komissio ei ottanut huomioon ostajien vastauksia. Kuten edellä on todettu, ostajien vastaukset eivät kuitenkaan kumoa komission päätelmiä, jotka perustuvat Roquetten toimitiloista takavarikoituihin kaaviokuviin, minkä vuoksi on katsottava, että ne otettiin asianmukaisesti huomioon.

168 Tämän osalta on vielä korostettava, että vaikka asetuksen N:o 17 11 artiklassa säädetään, että komissio voi sille määrättyjä tehtäviä suorittaessaan hankkia kaikki tarpeelliset tiedot yrityksiltä, se, että komissio päättää hankkia tiettyjä tietoja yrityksiltä, ei vaikuta millään tavoin näiden tietojen merkitykseen, kun on kyse rikkomisen vaikutuksen osoittamisesta.

169 Edellä esitetyistä syistä Roquetten väitteet, jotka perustuvat siihen, että ostajien vastauksia ei otettu huomioon, on hylättävä.

c) Epäluulon ilmapiirin huomiotta jättäminen

Asianosaisten lausumat

170 Roquette katsoo, että komissio ei ottanut huomioon sakkojen määrää arvioidessaan yleistä epäluulon ilmapiiriä, joka vaikutti kartellin toimintaan ja rajoitti näin ollen

sen vaikutusta markkinoihin. Roquetten mukaan tämä yleinen epäluulon ilmapiiri ilmenee kuitenkin selvästi päätöksen 100, 187–197, 208, 214, 216, 225, 227 ja 232 perustelukappaleesta.

171 Komissio vaatii, että nämä väitteet on hylättävä.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

172 Mitä tulee siihen, että epäluulon ilmapiiriä ei otettu huomioon, on ensinnäkin korostettava, että salaiset kartellit ovat usein perusolemukseltaan sellaisia, että niitä ympäröi epäluulon ilmapiiri.

173 Koska käsiteltävänä olevassa asiassa kartelliin osallistujat olivat entisiä kilpailijoita, jotka saattoivat yksipuolisen päätöksen perusteella saada vapautensa takaisin, ja kun otetaan huomioon, että kartelliin osallistujat olivat potentiaalisia kilpailijoita, sekä kyseessä olevat taloudelliset intressit erityisesti, kun muistetaan se, että kyseessä oli suppeiden markkinoiden jakaminen sellaisten valmistajien kesken, joilla oli tietyissä tapauksissa liikakapasiteettia, voidaan kohtuudella katsoa, että kartelli toteutettiin epäluulon ilmapiirissä.

174 Epäluulon ilmapiirin olemassaolo ei kuitenkaan vaikuta välttämättä kartellin todelliseen vaikutukseen. Käsiteltävänä olevassa asiassa Roquette ei ole osoittanut, että tämä epäluulon ilmapiiri kyseenalaisti kartellin vaikutuksen, jonka komissio osoitti päätöksessään.

175 Näin ollen Roquetten väite, joka koskee sitä, että epäluulon ilmapiiriä ei otettu huomioon, on hylättävä.

176 Kaiken edellä esitetyn vuoksi on katsottava, että Roquetten väitteillä ei voida asettaa kyseenalaiseksi komission päätöksessään osoittamaa kartellin todellisen vaikutuksen olemassaoloa.

D *Roquetten toteuttama kartellin vaikutusten supistaminen*

a) Asianosaisten lausumat

177 Rikkomisen vakavuuden osalta Roquette katsoo lisäksi, että komissio ei ottanut huomioon sen käyttäytymistä, joka sen mukaan mahdollisti kartellin kilpailua rajoittavien vaikutusten supistamisen. Tämä komission huomiotta jättäminen merkitsee sen mukaan asetuksen N:o 17 15 artiklan rikkomista sekä suhteellisuusperiaatteen ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista.

178 Komissio vaatii tämän väitteen hylkäämistä.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

179 Roquetten väite, joka koskee rikkomisen vakavuuden virheellistä arviointia ja joka perustuu sen omaan käyttäytymiseen kartellin aikana, on hylättävä. Tämän osalta on

muistutettava oikeuskäytännöstä, joka mainitaan edellä 89 kohdassa ja jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen lausuessa siitä, onko rikkomisen vaikutukset otettu huomioon, sen ei tule tutkia yritysten omaa käyttäytymistä, koska huomioon otettavat vaikutukset sakkojen yleistason vahvistamiseksi eivät perustu tietyn yrityksen omakseen väittämään käyttäytymiseen, vaan siihen kilpailusääntöjen rikkomiseen kokonaisuutena, johon se on osallistunut.

II *Rikkomisen kesto*

A *Asianosaisten lausumat*

180 Roquette katsoo lähinnä, että komissio rikkoi asetuksen N:o 17 15 artiklaa ja loukkasi yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta arvioidessaan Roquetten rikkomisen keston kahdeksaksi vuodeksi ja kahdeksi kuukaudeksi seitsemän vuoden ja seitsemän kuukauden sijaan.

181 Toisin kuin komissio, joka vahvistaa rikkomisen päättyneen Roquetten osalta vuoden 1995 kesäkuussa, Roquette katsoo, että se päätti osallistumisensa kartelliin vuoden 1994 toukokuussa, jolloin se lakkasi ilmoittamasta markkinatilastojaan, tai toissijaisesti vuoden 1994 lokakuussa, jolloin se vahvisti Lontoossa pidetyssä kokouksessa, ettei se halunnut enää jatkaa kartellia.

182 Tämän kannan tukemiseksi Roquette vetoaa yhtäältä tiettyihin asiakirjoihin, jotka osoittavat kartellin päättyneen ennen vuoden 1995 kesäkuuta. Se muistuttaa näin ollen, että 23.4.1999 päivätyssä muistiossa Jungbunzlauer katsoi, että "vuoden 1994 toukokuusta lähtien markkinatilastoja ei enää ollut" ja että "kun Roquette ilmoitti 4.10.1994 Lontoossa, ettei se enää noudattanut näitä sopimuksia, ne olivat tehottomia". Lisäksi Fujisawa totesi Roquetten mukaan 12.3.1998 päivätyssä asiakirjassa, joka koski tilastotietojen vaihtojärjestelmää, että "tämä järjestelmä

päätettiin tiettynä ajankohtana [vuoden] 1993 lopussa tai [vuoden] 1994 alussa", kun taas komissio myönsi päätöksen 91 perustelukappaleessa tämän tilastotietojen vaihdon keskeisyyden. Roquette vetoaa myös 22.7.1999 päivättyyn kirjeeseensä komissiolle sekä asiakirjoihin, joita käytettiin amerikkalaisviranomaisissa käydyssä menettelyssä, jonka yhteydessä se muistuttaa todenneensa, että vuoden 1994 lokakuun kokous päätti kartellin. Roquette viittaa lopuksi päätöksen 226–229 perustelukappaleeseen, joissa komissio sen mukaan selitti, että markkinoiden laajeneminen oli suunniteltua hitaampaa, mikä johti osapuolten välisten suhteiden asteittaiseen heikentymiseen, jonka huipentuma oli vuoden 1994 lokakuussa pidetyssä kokouksessa.

183 Roquette katsoo toisaalta, että vuoden 1995 kesäkuussa pidetty kokous Anaheimissa oli pelkkä "epäonnistunut yritys" aloittaa uusi kartelli. Se tukee tätä päätelmää tilastotietojen vaihtotiheyden ja alustavien kokousten säännöllisyyden välisellä kontrastilla ennen vuoden 1994 toukokuuta ja vuoden 1994 kesäkuuta sekä tilastotietojen vaihtamatta jättämisellä vuoden 1994 toukokuun ja vuoden 1995 kesäkuun välillä ja kokousten pitämättä jättämisellä vuoden 1994 lokakuun ja vuoden 1995 kesäkuun välillä. Tämä analyysi saa sen mukaan vahvistuksen erottelusta, jonka komissio tekee vuosien 1981–1985 "ensimmäisen" kartellin ja vuodesta 1987 lähtien "toisen" kartellin välillä. Roquetten mukaan komissio ei pitänyt toisen kartellin ensimmäistä kokousta ensimmäisen kartellin jatkona, vaan yrityksenä luoda toinen kartelli. Lisäksi tämä päätelmä saa vahvistuksen siitä, että vuoden 1995 kesäkuussa pidetty kokous ei Roquetten mukaan päätynyt mihinkään, mikä ilmenee Roquetten amerikkalaisviranomaisille toimittamasta ja komissiolle ilmoittamasta asiakirjasta. Roquette korostaa lopuksi, että pelkästään sen perusteella, että osapuolet keskustelivat vuoden 1995 kesäkuun kokouksessa "korvauksista" tai "tuotantotavoitteista", ei voida osoittaa aikaisemman kartellin jatkumista.

184 Näin ollen Roquetten osalta rikkomisen todellinen kesto on sen mukaan seitsemän vuotta ja seitsemän kuukautta.

185 Mitä tulee komission käyttämään laskentatapaan, jossa sakkojen perusmäärää korotetaan rikkomisen vakavuuden perusteella 10 prosenttia vuotta kohti, Roquette katsoo, että korotuksen ei olisi pitänyt olla 80 prosenttia vaan 70 prosenttia.

186 Lisäksi rikkomisen viimeinen vuosi oli Roquetten mukaan 1994 eikä 1995. Sikäli kuin komissio käyttää jälkimmäistä rikkomisvuotta sakkojen laskentaan (päätöksen 381 perustelukappale), perusmäärän määrittämiseksi pitää Roquetten mukaan ottaa huomioon vuoden 1994 liikevaihto eli 62 204 098 FRF (ilman "emäliuoksia") eikä vuoden 1995 liikevaihtoa, joka oli 64 187 200 FRF.

187 Roquette katsoo toissijaisesti, että vaikka kartelli olisi päättynyt vuoden 1995 kesäkuussa, komissio ei olisi voinut ottaa huomioon koko vuoden 1995 liikevaihtoa. Roquetten mukaan ainoastaan vuoden 1995 kuuden ensimmäisen kuukauden liikevaihto on otettava huomioon Roquetten merkityksen määrittämiseksi kartellissa.

188 Komissio vaatii näiden väitteiden hylkäämistä.

B *Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta*

189 Mitä tulee väitteeseen, jonka mukaan Roquette lakkasi osallistumasta kartelliin vuoden 1994 toukokuun kuluessa tai toissijaisesti 4.10.1994 pidetyssä kokouksessa, on muistutettava, että päätöksen 81–90 perustelukappaleessa komissio korostaa, että kartellin muodostaviin tekijöihin kuului monimutkainen mekanismi, jolla pyrittiin markkinoiden jakamiseen, hintojen vahvistamiseen ja asiakastietojen vaihtamiseen. Kuitenkaan pelkästään se seikka, olettaen että se on näytetty toteen,

että Roquette lakkasi vuonna 1994 tai 4.10.1994 pidetyn kokouksen jälkeen toimittamasta myyntilukujaan kartellin muille jäsenille, ei sinänsä osoita, että kartelli oli lakannut olemasta olemassa tai että Roquette ei enää kuulunut siihen.

190 Päätöksen 220–228 perustelukappaleesta, joita Roquette ei kiistä, ilmenee päinvastoin, että se osallistui edelleen useisiin kartellin kokouksiin eli 26. ja 27.6.1994 Atlantassa, 31.8. ja 1.9.1994 Zürichissä ja 4.10.1994 Lontoossa pidettyihin kokouksiin.

191 Näin ollen Atlantassa 26. ja 27.6.1994 pidetyn kokouksen osalta päätöksestä ilmenee Roquetten tätä kiistämättä, että "siellä käydyt keskustelut vastasivat aikaisempina kuukausina käytyjä keskusteluja ja ne koskivat markkinoiden negatiivista kehitystä, hintoja ja määriä".

192 Lontoossa 4.10.1994 pidetyn kokouksen osalta päätöksestä ilmenee, että kartellin jäsenten välillä syntyi tässä yhteydessä konflikti natriumglukonaatin myyntikiintiöiden jakamisesta. Toisin kuin Roquette pyrkii osoittamaan, tämä konflikti osoittaa, että kartellin jäsenillä oli ainakin aikomus jatkaa kompromissin etsimistä myyntimääristä. Sillä, että päätöksen 229 perustelukappaleessa esitetystä Roquetten vastauksesta 25.7.2000 päivättyyn väitetiedoksiantoon ilmenee, että tässä 4.10.1994 pidetyssä kokouksessa Roquette "ilmaisi aikeensa olla enää osallistumatta kartelliin", ei voida osoittaa Roquetten kartelliin osallistumisen päättymistä. Kun tätä Roquetten kokouksessa esittämää kannanottoa tarkastellaan asiayhteydessään, se merkitsee enintään, että se ponnisteli pitääkseen tietyn välimatkan kartelliin. Myöskään se, että Roquetten edustaja lähti ennenaikaisesti salista tämän kokouksen aikana, ei merkitse, että Roquette olisi ottanut julkisesti etäisyyttä tämän kokouksen sisältöön.

Konfliktitilanteessa, jossa osapuolet tässä kokouksessa olivat, komissio saattoi asianmukaisesti luokitella tällaisen käyttäytymisen strategiaksi saada lisää myönnytyksiä kartellin muilta jäseniltä pikemminkin kuin teoksi, joka osoitti Roquetten kartelliin osallistumisen päättyneen.

193 Komissio saattoi näin ollen katsoa, että Roquette ei ollut lopettanut osallistumistaan kartelliin vuoden 1994 toukokuussa tai 4.10.1994 pidetyssä kokouksessa.

194 Mitä tulee sen kokouksen luonteeseen, joka pidettiin 3.–5.6.1995 Anaheimissa, on todettava ensiksi, että Roquette ei kiistä, kuten komissio toteaa päätöksen 232 perustelukappaleessa, että tässä kokouksessa, jossa kartellin kaikki jäsenet olivat läsnä, osallistujat keskustelivat natriumglukonaatin myyntimääristä vuonna 1994. Komissio totesi erityisesti Roquetten tätä seikkaa kiistämättä, että ADM:n mukaan Jungbunzlauer oli pyytänyt "ilmoittamaan ADM:n natriumglukonaatin kokonaismyyntiluvut vuonna 1994" (päätöksen 232 perustelukappale).

195 On kuitenkin todettava, että tämä toimintatapa vastasi olennaisilta osin vakiintunutta käytäntöä sellaisen kartellin sisällä, joka pyrki varmistamaan myönnettyjen myyntikiintiöiden noudattamisen ja joka, kuten päätöksen 92 ja 93 perustelukappaleesta ilmenee, muodostui siitä, että ennen kutakin kokousta kartellin jäsenet ilmoittavat myyntilukunsa Jungbunzlauerille, joka keräsi ne ja jakoi ne kokouksissa.

196 Roquette ei toiseksi kiistä tapahtumien kuvausta, jonka komissio esitti päätöksen 232 perustelukappaleessa ja jonka mukaan tässä kokouksessa ehdotettiin uutta myyntimääriä koskevaa tietojenvaihtojärjestelmää. Tällä järjestelmällä piti voida määrittää anonyymisti eli siten, että kukaan jäsenistä ei tuntisi muiden lukuja, natriumglukonaatin kokonaismarkkinat seuraavasti: "Yritys A kirjoittaa omavaltai-

sen luvun, joka vastaa osaa sen kokonaismäärästä, yritys B näyttää sitten yritykselle C yritysten A ja B lukujen summan, yritys C lisää tähän summaan kokonaismääränsä, yritys A lisää lopuksi tähän loput kokonaismäärästään ja ilmoittaa tämän kokonaismäärän ryhmälle" (päätöksen 233 perustelukappale).

197 Komissio saattoi perustellusti katsoa, että tämä oli kartellin jäsenten uusi yritys "palauttaa järjestys markkinoille" ja jatkaa kilpailunvastaisia käytäntöjään, jotka oli pantu täytäntöön aikaisempina vuosina ja joilla pyrittiin pysyttämään markkinoiden valvonta yhteistoiminnalla, vaikka tarvittaessa erilaisin muodoin ja tavoin. Komissio saattoi kohtuudella tulkita sen, että kartellin jäsenet yrittivät ottaa käyttöön "anonyymin" tietojenvaihtojärjestelmän, joka kuvailtiin edellä, yritysten käyttäytymisen luonnolliseksi jatkoksi kartellissa, jolle oli tyypillistä, kuten muun muassa päätöksen 93 perustelukappaleesta ilmenee, "kasvava keskinäinen epäluulon ilmapiiri", mutta jonka tavoitteena oli kuitenkin markkinoiden jakaminen. Tästä näkökulmasta komissio saattoi katsoa asianmukaisesti, että ottamalla käyttöön uuden tietojenvaihtojärjestelmän kartellin jäsenet osoittivat, että ne "olivat edelleen päättäneet löytää ratkaisun, joka mahdollistaisi sen, että ne voisivat jatkaa kilpailunvastaisia käytäntöjään" (päätöksen 322 perustelukappale) ja "pysyttää markkinoiden valvontansa yhteistoiminnalla" (päätöksen 232 perustelukappale).

198 Kolmanneksi se, että 4.10.1994 pidetyn kokouksen ja vuoden 1995 kesäkuussa pidetyn kokouksen välinen aika oli pidempi kuin aika, joka erotti aikaisemmat kokoukset, korostaa enintään syvää konfliktia, joka kartellin jäsenten välillä oli, mutta sillä ei kumota komission päätelmää, jonka mukaan vuoden 1995 kesäkuussa pidetyssä kokouksessa nämä tekivät uuden yrityksen kilpailunvastaisten käytäntöjen pysyttämiseksi.

199 Neljänneksi lyhyen selityksen, jonka Roquette antoi tässä kokouksessa ja jonka komissio mainitsee päätöksen 233 ja 322 perustelukappaleessa ("6.95 Anaheim: keskustelu: korvaus; 44 000 mt:n tuotantotavoite maailmanlaajuisesti; hinta"), voidaan kohtuudella katsoa vahvistavan komission näkemyksen, vaikka on totta, että erikseen tarkasteltuna ja asiayhteydestään erotettuna tämä ilmoitus antaa vain epätarkan käsityksen 3., 4. ja 5.6.1995 pidetyissä kokouksissa käytyjen keskustelujen sisällöstä.

200 Viidenneksi Roquetten työntekijän lausunto, joka on liitetty Roquetten 22.7.1999 päivättyyn kirjeeseen ja jonka mukaan tämä kokous "ei päätynyt mihinkään eikä palvellut mitään tarkoitusta" ja joka vastaa Jungbunzlauerin lausuntoa sen 30.4.1999 päivätyssä kirjeessä, on merkityksetön, koska siinä vahvistetaan, että tämä kokous ei muuttanut yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen toimintaa (päätöksen 254 perustelukappale). Näin ollen tämä kirje ei osoita, että kartellin jäsenet eivät aikoneet pysyttää kilpailusääntöjen vastaista toimintaansa, vaikka tämä tapahtuisikin eri muodoin ja tavoin.

201 Tässä yhteydessä on muistutettava, että sen tutkimiseksi, sovelletaanko EY 81 artiklan 1 kohtaa sopimukseen tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan, sopimuksen konkreettisia seurauksia ei tarvitse ottaa huomioon, jos ilmenee, että sopimuksen tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla (yhdistetyt asiat 56/64 ja 58/64, Consten ja Grundig v. komissio, tuomio 13.7.1966, Kok. 1966, s. 429, 496, Kok. Ep. I, s. 275; edellä 89 kohdassa mainittu asia komissio v. Anic Partecipazioni, tuomion 99 kohta; asia C-199/92 P, Hüls v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-4287, 178 kohta ja yhdistetyt asiat T-39/92 ja T-40/92, CB ja Europay v. komissio, tuomio 23.2.1994, Kok. 1994, s. II-49, 87 kohta).

202 Komissio saattoi näin ollen katsoa asianmukaisesti, että kartelli jatkui vuoden 1995 kesäkuuhun saakka.

III *Lieventävät olosuhteet*

A *Asianosaisten lausumat*

203 Roquette katsoo lähinnä, että jopa olettaen, että komissio ei tehnyt virheitä rikkomisen vakavuuden arvioinnissa, sen olisi sakon määrää lieventävien olosuhteiden valossa arvioidessaan pitänyt ottaa huomioon Roquetten passiivisuus tai seurailijan asema rikkomisen aikana, se, että Roquette ei pannut täytäntöön kartellin rajoittavia käytäntöjä, ja sen "jarruttajan asema" rikkomisessa. Roquette viittaa tämän osalta rikkomisen vakavuuden osalta esittämiinsä väitteisiin.

204 Nämä laiminlyönnit merkitsevät Roquetten mukaan suuntaviivojen rikkomista ja ovat ristiriidassa oikeuskäytännössä vahvistettujen periaatteiden kanssa (asia T-2/89, Petrofina v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1087, 173 kohta ja asia T-308/94, Cascades v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok. 1998, s. II-925, 230 ja 231 kohta).

205 Roquette täsmentää vastauksessaan niiden lieventävien olosuhteiden osalta, joita komissio ei ottanut huomioon, että se viittaa seikkoihin, jotka osoittavat sen "jarruttajan aseman" kartellissa. Se vetoaa erityisesti ensiksi siihen, että "emäliuosten" poissulkeminen oli sen ansiota. Toiseksi Roquette väittää, että se, että se kieltäytyi vaihtamasta riittävän usein tilastotietoja, heikensi valvontajärjestelmän, joka oli kartellin kulmakivi, toimintaa. Se katsoo kolmanneksi, että se, että se kieltäytyi rahoittamasta ulkopuolista valvontajärjestelmää, haittasi kartellin moitteetonta toimintaa, sillä niiden tietojen luotettavuutta, jotka kartellin osapuolet toimittivat, oli mahdotonta tarkastaa, mikä sen mukaan avasi mahdollisuuden jättää huomiotta kartelliehdot ja oli sen epäluulon ilmapiirin syntymisen taustalla, joka

johti kartellin purkamiseen. Neljänneksi Roquette vetoaa siihen, että se harjoitti aina itsenäistä kauppapolitiikkaa, minkä osoittaa se, että sen hinnat eivät lähes koskaan vastanneet kartellin puitteissa vahvistettuja vähimmäis- tai tavoitehintoja. Se katsoo lopuksi ja viidenneksi, että se oli ensimmäinen, joka päätti kartellin.

206 Komissio vaatii näiden väitteiden hylkäämistä.

B *Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta*

207 Kannekirjelmästä ilmenee, että Roquette väittää, että komissio kieltäytyi ottamasta sen osalta huomioon lieventäviä olosuhteita, jotka perustuivat sen passiivisuuteen ja seurailijan asemaan rikkomisen toteuttamisessa, siihen, ettei se pannut täytäntöön rajoittavia käytäntöjä, ja sen "jarruttajan asemaan" rikkomisessa. Tämän osalta Roquette viittaa yleisesti jo esitettyihin seikkoihin niiden kanneperusteiden yhteydessä, jotka koskevat rikkomisen vakavuutta, ja täsmentää, että sikäli kuin näitä seikkoja ei otettu huomioon perusmäärän määrittämiseksi, niiden luonnollinen paikka on lieventävien olosuhteiden arvioinnin yhteydessä.

208 Näiden väitteiden osalta on muistutettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c ja d alakohdan mukaan kannekirjelmässä on muun muassa esitettävä yhteenveto kanneperusteista. Lisäksi oikeuskäytännön perusteella terminologisista kysymyksistä riippumatta tämän yhteenvedon on oltava riittävän selvä ja täsmällinen, jotta vastaaja voi valmistella puolustuksensa ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ratkaista asian tarpeen vaatiessa ilman muita tietoja. Jotta kanne voidaan ottaa tutkittavaksi, olennaisten tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen, joihin se perustuu, on ilmettävä ainakin

pääpiirteittäin mutta johdonmukaisesti ja ymmärrettävästi itse kannekirjelmästä oikeusvarmuuden ja hyvän oikeudenkäytön takaamiseksi (ks. vastaavasti asia T-84/96, Cipeke v. komissio, tuomio 7.11.1997, Kok. 1997, s. II-2081, 31 kohta ja asia T-154/98, Asia Motor France ym. v. komissio, määräys 21.5.1999, Kok. 1999, s. II-1703, 49 kohta).

209 Käsiteltävänä olevassa asiassa yleinen viittaus seikkoihin, jotka esitettiin rikkomisen vakavuutta koskeneiden kanneperusteiden yhteydessä, väitettyjen lieventävien olosuhteiden olemassaolon osoittamiseksi ei mahdollista sitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voisi kartoittaa täsmällisesti sen kanneperusteen laajuuden, joka koskee lieventävien olosuhteiden olemassaoloa. Vaikka ei voida sulkea pois sitä, että olennaiset tosiseikat ja oikeudelliset seikat, joihin Roquette tukeutuu, esiintyvät kannekirjelmässä, kantajan on kuitenkin esitettävä ne johdonmukaisesti ja ymmärrettävästi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä ei erityisesti ole yrittää saada selville kaikista ensimmäisen kanneperusteen tueksi vedotuista seikoista, voidaanko näitä seikkoja käyttää myös toisen kanneperusteen tueksi ja, käsiteltävänä olevassa asiassa, mitä seikkoja voidaan käyttää minkä tyyppisen lieventävän olosuhteen osalta. Se, että komissio näki erityisestä vaivaa yrittääkseen tämän kanneperusteen ilmeisestä epätarkkuudesta huolimatta yksilöidä kantajan mahdolliset väitteet, joihin se vetosi rikkomisen vakavuuteen perustuvaa kanneperustetta koskeneiden perustelujensa yhteydessä ja jotka voidaan tarvittaessa esittää sen kanneperusteen tueksi, joka koskee lieventävien olosuhteiden olemassaoloa, sekä vastata niihin tässä yhteydessä, ei vaikuta tähän päätelmään. Tämä komission kanta on pelkkä olettama Roquetten esittämän kanneperusteen täsmällisestä laajuudesta. Sen perusteella ei voida määrittää varmasti Roquetten sen kanneperusteen laajuutta, joka perustuu lieventävien olosuhteiden olemassaoloon.

210 Tämän vuoksi kanneperusteet, jotka koskevat komission tekemiä virheitä sen analysoidessa lieventäviä olosuhteita, on jätettävä tutkimatta työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c ja d alakohdan perusteella.

IV *Roquetten yhteistyö hallinnollisen menettelyn aikana*

A *Johdanto*

211 Roquetten mukaan komissio teki niin ikään arviointivirheitä soveltaessaan yhteistyötiedonantoa.

212 Roquette katsoo, että komission olisi pitänyt myöntää sille 50–75 prosentin alennus sakosta yhteistyötiedonannon C kohdan mukaisesti tämän saman tiedonannon D kohdan mukaisen 40 prosentin alennuksen sijaan.

213 Roquette väittää tämän kannan tueksi, että komission tekemä arviointi Roquetten toimittamien seikkojen luonteesta ja sisällöstä on virheellinen kahdesta syystä. Yhtäältä ja toisin kuin komissio väitti päätöksessä, Roquette oli ensimmäisen ja ainoa kartellin jäsen, joka toimitti komissiolle ratkaisevaa näyttöä päätöksen valmistelemiseksi. Roquette katsoo toisaalta, että komissio vähätteli virheellisesti sen yhteistyön merkitystä hallinnollisessa menettelyssä, kun se katsoi, että Roquette toimitti asianomaiset asiakirjat vasta vastauksessaan komission 2.3.1999 päivättyyn viralliseen tietojensaantipyyntöön, joka perustui asetuksen N:o 17 11 artiklan 1 kohtaan.

214 Se vaatii näin ollen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tarkastelee uudelleen tätä arviota täyttä harkintavaltaansa sakkojen alalla käyttäen (asia 322/81, Michelin v. komissio, tuomio 9.11.1983, Kok. 1983, s. 3461, Kok. Ep. VII, s. 339, 111 kohta).

B *Väite, jonka mukaan Roquette oli ensimmäinen ja ainoa kartellin jäsen, joka toimitti komissiolle ratkaisevaa näyttöä päätöksen valmistelemiseksi*

1. Yleistä

215 Roquette väittää, että komissio katsoi virheellisesti päätöksen 415 perustelukappaleessa, että "Fujisawa oli kartellin ensimmäinen jäsen, joka toimitti ratkaisevat seikat kartellin olemassaolon osoittamiseksi". Roquette esittää tämän osalta kaksi väitettä. Se väittää ensiksi, että komission saamat tiedot, ennen kuin se teki yhteistyötä Roquetten kanssa, eivät riittäneet kartellin olemassaolon osoittamiseksi. Toiseksi komissio sai Roquetten mukaan ratkaisevat seikat päätöksen valmistelemiseksi vain Roquetten sen kanssa tekemän yhteistyön vuoksi. Näitä väitteitä edeltävät yleiset huomautukset säännöistä, joita komission oli sovellettava käsiteltävänä olevassa asiassa osapuolten yhteistyön arvioimiseksi hallinnollisen menettelyn aikana.

2. Yleiset huomautukset säännöistä, joita sovelletaan käsiteltävänä olevassa asiassa osapuolten yhteistyön arvioimiseksi hallinnollisen menettelyn aikana

a) Asianosaisten lausumat

216 Roquetten mukaan tämän asian erityisolosuhteissa komission ei pitänyt arvioida sakon määrän alentamista osapuolten hallinnollisen menettelyn aikana tekemän yhteistyön perusteella ensinnäkään sen järjestyksen mukaan, jossa osapuolet tekivät

yhteistyötä, vaan ennen kaikkea sen mukaan, mikä kyseisten osapuolten toimittaman näytön sisältö ja lisäarvo päätöksessä esitettyjen väitteiden valmistelemiseksi oli.

217 Tämän asian erityisolosuhteissa Roquette väittää, että komissio aloitti oman tutkimuksensa, joka johti päätöksen tekemiseen, vasta saatuaan tietoja Yhdysvalloissa suoritetuista tutkimuksista. Roquette muistuttaa, että päätöksen 53 perustelukappaleesta ilmenee, että vuoden 1997 maaliskuussa Yhdysvaltain oikeusministeriö ilmoitti komissiolle tutkimuksesta, jota suoritettiin natriumglukonaattimarkkinoilla. Tästä perustelukappaleesta ilmenee myös, että komissiolle ilmoitettiin vuoden 1997 lokakuussa, että Akzo, Avebe ja Glucona olivat myöntäneet osallistuneensa kansainväliseen kartelliin, joka koski tätä tuotetta ja jonka tarkoituksena oli hintojen vahvistaminen ja markkinaosuuksien jakaminen "Yhdysvalloissa ja muualla", ja että vuoden 1997 joulukuussa ja vuoden 1998 helmikuussa Roquette ja Fujisawa olivat myöntäneet nämä samat tosiseikat. Vaikka komissio ei päätöksessä todennut täsmällisesti niiden tietojen luonnetta, jotka sillä oli hallussaan Yhdysvalloissa aloitetun menettelyn vuoksi, on kuitenkin perusteltua olettaa, että komissiolla oli hallussaan ainakin 24.9. ja 17.12.1997 päivättyjä eri lehdistötiedotteita, joissa kerrottiin Yhdysvalloissa suoritettujen tutkimusten päättymisestä ja joihin yleisö saattoi tutustua Internetin välityksellä.

218 Roquette päättelee tästä, että kun, kuten päätöksen 54 perustelukappaleesta ilmenee, komissio lähetti "talven 1997–1998 kuluessa" asetuksen N:o 17 11 artiklan perusteella ensimmäiset tietojensaantipyyntönsä "Euroopan tärkeimmille natriumglukonaatin valmistajille, tuojille, viejille ja ostajille", se tiesi kartellin olemassaolosta natriumglukonaatin maailmanmarkkinoilla, osallistujien henkilöllisyyden, sen, että kukin näistä osallistujista oli myöntänyt rikkomisen amerikkalaisviranomaisille, ja sen, että rikkominen oli päättynyt vuoden 1995 kesäkuusta lähtien.

219 Tällaisissa erityisolosuhteissa ei Roquetten mukaan ole asianmukaista myöntää suurinta mahdollista alennusta osapuolelle, joka oli ensimmäinen, joka teki yhteistyötä komission kanssa, vaan osapuolelle, joka toimitti asianmukaiset tiedot

ja asiakirjat ja siis todella mahdollisti sen, että komissio saattoi todeta rikkomisen helpoiten.

220 Tämä kanta vastaa lisäksi lähestymistapaa, jonka komissio itse esitti uudessa sakkojen alentamista koskeneessa tiedonantoehdotuksessaan, joka julkaistiin vuoden 2001 heinäkuussa (jäljempänä uusi tiedonantoehdotus) ja, sen julkaisemisen jälkeen vuonna 2002, sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetussa uudessa tiedonannossaan (EYVL 2002, C 45, s. 3; jäljempänä uusi tiedonanto). Komission olisi näin ollen pitänyt Roquetten mukaan noudattaa käsiteltävänä olevassa asiassa tätä uutta politiikkaa. Tämän väitteen tueksi Roquette vetoaa vastauskirjelmässään yhtäältä tällaisen tiedonannon, joka luo oikeutettuja odotuksia asianomaisille yrityksille, oikeudelliseen luonteeseen ja toisaalta yleiseen rikosoikeudelliseen periaatteeseen, jonka mukaan on sovellettava lievempää rikoslakia (taannehtiva vaikutus in mitius) (asia C-230/97, Awoyemi, tuomio 29.10.1998, Kok. 1998, s. I-6781 ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 85 artiklan mukaisesta menettelystä (Asia IV/F-3/33.708 – British Sugar plc ym.) 14 päivänä lokakuuta 1998 tehty komission päätös 1999/210/EY (EYVL 1999, L 76, s. 1).

221 Komissio katsoo, että Roquette ei voi vedota uuteen tiedonantoehdotukseen. Komissio kiistää Roquetten sen kanneperusteen tutkittavaksi ottamisen, jonka mukaan uuden tiedonannon soveltaminen on oikeutettua lievemmän rikoslain soveltamisen periaatteen vuoksi. Se katsoo, että tätä kanneperustetta ei voida ottaa tutkittavaksi, koska se esitettiin ensimmäisen kerran vastauskirjelmässä. Komissio katsoo toissijaisesti lähinnä, että Roquette toimii ristiriitaisesti moittiessaan yhtäältä komissiota siitä, ettei tämä soveltanut asianmukaisesti yhteistyötiedonantoa, ja vaatiessaan toisaalta uuden tiedonannon, jolla korvattiin yhteistyötiedonanto, taannehtivaa soveltamista.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

222 On todettava, että komissio määritteli yhteistyötiedonannossaan edellytykset, joiden täyttyessä sen kanssa sen toteuttaman tutkimuksen aikana yhteistyötä tekevät

yritykset voidaan vapauttaa sakosta tai niille voidaan myöntää alennus sakosta, joka niiden olisi muuten pitänyt maksaa (ks. yhteistyötiedonannon A kohdan 3 alakohta).

223 Tämä yhteistyötiedonanto perustuu komission harkintavallan käyttöön ja merkitsee yksinomaan sitä, että komissio yhdenvertaisen kohtelun periaatetta noudattaen rajoittaa itse harkintavaltaansa (ks. vastaavasti asia T-214/95, Vlaams Gewest v. komissio, tuomio 30.4.1998, Kok. 1998, s. II-717, 89 kohta). Lisäksi kuten kyseisen tiedonannon E kohdan 3 alakohdassa nimenomaisesti mainitaan, tämä jälkimmäinen on luonut oikeutettuja odotuksia, joihin yritykset, jotka haluavat paljastaa kartellin komissiolle, tukeutuvat. Kun otetaan huomioon yhdenvertaisen kohtelun periaate ja perusteltu luottamus, jonka yritykset, jotka haluavat tehdä yhteistyötä komission kanssa, ovat voineet perustaa tähän tiedonantoon, komission velvollisuutena oli siis noudattaa sitä arvioidessaan Roquettelle määrätyn sakon suuruuden määrittämisen yhteydessä sen yhteistyötä.

224 Roquette väittää siis virheellisesti, että käsiteltävänä olevassa asiassa komission olisi pitänyt soveltaa sääntöjä, joita ei vahvisteta yhteistyötiedonannossa vaan uudessa tiedonantoehdotuksessa tai itse uudessa tiedonannossa. Uuden tiedonantoehdotuksen osalta on todettava, että vaikka tämä asiakirja julkaistiin vuoden 2001 heinäkuussa eli ennen päätöksen tekemistä, Roquette ei kiistä sitä, että komissio julkaisi tämän asiakirjan ainoana tarkoituksenaan mahdollistaa se, että ne, joita asia koskee, voivat esittää tätä koskevat huomautuksensa. Uuden tiedonannon osalta on todettava, että tämä asiakirja julkaistiin vasta päätöksen tekemisen jälkeen. Uusi tiedonantoehdotus tai uusi tiedonanto itse eivät siis voi merkitä sitä, että komissio rajoittaisi itse harkintavaltaansa käsiteltävänä olevassa asiassa (ks. vastaavasti asia T-13/99, Pfizer Animal Health v. neuvosto, tuomio 11.9.2002, Kok. 2002, s. II-3305, 121 kohta ja asia T-70/99, Alpharma v. neuvosto, tuomio 11.9.2002, Kok. 2002, s. II-3495, 142 kohta).

225 Roquette vetosi näin ollen virheellisesti luottamuksensuojan periaatteeseen ja, jopa olettaen, että yhteisön oikeudessa on olemassa tällainen yleisperiaate, lievemmän rikoslain soveltamisen periaatteeseen väittääkseen, että komission olisi pitänyt soveltaa käsiteltävänä olevassa asiassa uutta tiedonantoehdotusta tai uutta tiedonantoa tai vieläpä näihin asiakirjoihin merkittyjä periaatteita.

226 Seuraavaksi on toki ilmeistä, kuten Roquette korostaa, että toisin kuin tietyissä muissa komission aikaisemmin suorittamissa tutkimuksissa, käsiteltävänä olevassa asiassa tällä oli jo käytössään tiettyjä tietoja maailmanlaajuisen kartellin olemassaolosta natriumglukonaattimarkkinoilla ja tiettyjen siihen osallistuneiden henkilöllisyydestä, ennen kuin se aloitti oman tutkimuksensa asetuksen N:o 17 mukaisesti, kuten päätöksen 53 perustelukappaleesta ilmenee.

227 Tämä seikka ei kuitenkaan voi johtaa siihen, että komissio hylkäisi säännöt, jotka koskevat yritysten yhteistyötä ja jotka se on määritellyt yhteistyötiedonannossaan.

228 Lopuksi on korostettava, että Roquette ei kiistä sitä, että Fujisawa oli ensimmäinen kartellin jäsen, joka ilmoitti kartellin olemassaolosta ja ilmoitti komissiolle sen osallistujien henkilöllisyyden ja rikkomisen kohteen. Roquette myöntää myös, että yhteistyötiedonannossa vahvistetaan periaate, jonka mukaan yksinomaan yritys, joka "ensimmäisenä esittää ratkaisevaa näyttöä kartellin olemassaolosta" voi saada hyvin huomattavan (ainakin 75 prosenttia) tai huomattavan (50–75 prosenttia) alennuksen sen sakon määrästä, joka sille olisi määrätty ilman yhteistyötä (ks. yhteistyötiedonannon B kohdan b alakohta ja C kohta).

229 Käsiteltävänä olevassa asiassa komissio päätti aloittaa kartelliin kuuluvia yrityksiä koskevan tutkimuksen kyseisen tiedonannon B kohdan a alakohdassa tarkoitetulla

tavalla vasta Fujisawalta saamiensa tietojen jälkeen. Tiedot, jotka saatiin Yhdysvalloissa suoritetusta tutkimuksesta, eivät siis voi tässä säännöksessä tarkoitetulla tavalla estää kyseisen tiedonannon B kohdassa vahvistetun kohtelun soveltamista Fujisawaan.

230 Näin ollen toisin kuin Roquette väittää, komissio sovelsi perustellusti käsiteltävänä olevassa asiassa sääntöjä, jotka se oli määritellyt vuoden 1996 yhteistyötiedonannossaan.

3. Niiden tietojen, jotka komissio sai ennen Roquetten yhteistyötä, väitetty riittämättömyys kartellin olemassaolon osoittamiseksi

a) Asianosaisten lausumat

231 Roquette katsoo, että komission ennen Roquetten yhteistyötä sen kanssa saamat tiedot eivät muodostaneet kiistatonta näyttöä kartellin sisällöstä ja sen toiminnasta.

232 Roquette katsoo ensinnäkin, että ennen kuin se teki yhteistyötä komission kanssa, tällä olleet tiedot rajoittuivat tietoihin, jotka se oli jo saanut amerikkalaisviranomaisilta tai jotka olivat julkisesti saatavilla. Nämä tiedot osoittivat sen mukaan yksinomaan, että yhtiöt Akzo, Avebe, Glucona, Roquette ja Fujisawa olivat kokoontuneet vuoden 1993 elokuusta vuoden 1995 kesäkuuhun muun muassa sopiakseen natriumglukonaatin hinnasta ja markkinaosuuksien jakamisesta.

233 Toiseksi nämä tiedot eivät Roquetten mukaan riittäneet kartellin olemassaolon osoittamiseen sikäli kuin kyseessä olivat lähinnä pelkät lausunnot. Ainoat esitetyt asiakirjatodisteet muodostuivat sen mukaan matkalipuista. Komissio katsoi lisäksi tarpeelliseksi lähettää tietojensaantipyyntöjä ja suorittaa tutkimuksia osallistujayrityksissä, koska se ei tyytynyt tietoihin, jotka se oli saanut amerikkalaisviranomaisten välityksellä, eikä ensimmäisiin tietoihin, jotka Fujisawa toimitti 12.5.1998 ja ADM 21.1.1999.

234 Komissio katsoo, että Fujisawa oli ensimmäinen yritys, joka toimitti ratkaisevan näytön kartellin olemassaolon osoittamiseksi.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

235 Kun Roquette väittää, että komission ennen Roquetten sen kanssa tekemää yhteistyötä saamat tiedot olivat riittämättömät kartellin olemassaolon osoittamiseksi, se pyrkii lähinnä osoittamaan, että komissio katsoi virheellisesti, että Fujisawa oli ollut "ensimmäinen, joka oli toimittanut komissiolle ratkaisevat seikat kartellin olemassaolon osoittamiseksi" yhteistyötiedonannon C kohdassa tarkoitetulla tavalla, kun sitä tarkastellaan yhdessä tämän tiedonannon B kohdan b alakohdan kanssa.

236 Yhteistyötiedonannon C kohdassa "Sakkojen määrän huomattava alentaminen" todetaan seuraavaa:

"Edellä b–e alakohdan edellytykset täyttävä yritys, joka ilmoittaa salaisesta kartellista sen jälkeen, kun komissio on päättänyt aloittaa kartelliin kuuluvia yrityksiä koskevan

tutkimuksen, jossa ei kuitenkaan saada riittäviä todisteita päätöksen tekemiseen johtavan menettelyn aloittamiseksi, saa 50–75 prosenttia alennusta sakon määrästä."

237 B kohdan b–e alakohdan edellytykset, joihin C kohdassa viitataan, koskevat yritystä, joka:

"b) ensimmäisenä esittää ratkaisevaa näyttöä kartellin olemassaolosta,

c) on lopettanut osallistumisensa tähän laittomaan toimintaan viimeistään kartellin ilmoittamishetkellä,

d) antaa komissiolle kaikki tarvittavat tiedot kartellista sekä kaikki sen hallussa olevat kartellia koskevat asiakirjat ja todisteet sekä on valmis jatkuvaan ja täydelliseen yhteistyöhön koko tutkimuksen ajan,

e) ei ole pakottanut toista yritystä osallistumaan kartelliin eikä ole ollut tämän laittoman toiminnan aloittaja tai ratkaiseva toimija".

238 Näistä säännöksistä ilmenee ensinnäkin, että toisin kuin Roquette väittää, sakon määrän alentamiseksi yhteistyötiedonannon B tai C kohdan perusteella ei edellytetä, että kartellin ilmoittaja on toimittanut komissiolle "kiistatonta näyttöä kartellin sisällöstä ja sen toiminnasta".

239 Yhteistyötiedonannon mukaan B kohdan b alakohdassa asetettu edellytys on jo täytetty, kun yritys, joka ilmoittaa salaisen kartellin, on "ensimmäinen", joka "esittää ratkaisevaa näyttöä kartellin olemassaolosta".

240 Se, että komissio lähettää tietojensaantipyyntöjä ja suorittaa tutkimuksia muissa osapuolina olevissa yrityksissä osapuolen ilmoitettua kartellista, ei siis osoita mitenkään, että sen kartellin jäsenen toimittamat tiedot, joka on ilmoittanut kartellista, olivat riittämättömiä, kun otetaan huomioon yhteistyötiedonannon B tai C kohta.

241 Seuraavaksi sen osalta, että Roquette väittää lähinnä, että Fujisawan toimittamat tiedot eivät mene pidemmälle kuin amerikkalaisviranomaisilta saadut tiedot, jotka komissiolla oli tai olisi pitänyt olla, on muistutettava, että jopa olettaen, että tämä väite on oikea, yhteisön itsenäisen toimivallan periaate kilpailuoikeuden alalla merkitsee, että komissiota eivät viran puolesta sido kolmansien valtioiden viranomaisten esittämät tiedot, kun se hankkii näyttöä, jonka perusteella se voi tehdä päätöksen EY 81 artiklan perusteella.

242 Lopuksi on joka tapauksessa todettava, että toisin kuin Roquette väittää, Fujisawan toimittamat tiedot menivät pidemmälle kuin amerikkalaisviranomaisten lehdistötiedotteissa olleet tiedot, jotka Roquette esitti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle. On ilmeistä, että näissä tiedotteissa ei ensinnäkään toistettu kaikkien kartellissa mukana olleiden jäsenten nimiä. Toiseksi näissä tiedotteissa tyydyttiin kuvailemaan tiivistetysti tehdyt eri sopimukset. Kuten komissio kuitenkin esitti perustellusti päätöksen 415 perustelukappaleessa, Fujisawa totesi 12.5.1998 päivätyssä kirjeessään, jossa ilmoitettiin kartellin olemassaolosta, kartellin jäsenten henkilöllisyyden, kuvasi niiden tekemiä tärkeimpiä sopimuksia sekä täsmensi

ajanjakson, jolle ne oli tehty, ja esitti kartellin soveltamis- ja toimintamekanismit sekä luettelon, joka tosin oli epätäydellinen, kartellin kokouksista yhdessä tiettyjen kokousten sisällöstä tehdyn tiivistelmän kanssa.

243 On lisäksi huomattava, että päätöksen 414 perustelukappaleesta ilmenee, että yhteistyötiedonannon B kohtaa Fujisawaan soveltaen komissio otti tietyissä määrin huomioon sen, että kun Fujisawa ilmoitti kartellista, "se oli tietoinen [Yhdysvaltain] oikeusministeriön glukonaattimarkkinoilla suorittamasta tutkimuksesta ja tiesi, että Akzo, Avebe ja Glucona olivat myöntäneet osallistuneensa kansainväliseen salaiseen yhteistyöhön, jolla pyrittiin vahvistamaan hinnat ja jakamaan markkinaosuudet 'Yhdysvalloissa ja muualla'".

244 Edellä esitetystä seuraa, että Roquette väitti virheellisesti, että Fujisawa ei ollut kartellin ensimmäinen jäsen, joka oli toimittanut komissiolle ratkaisevia seikkoja kartellin olemassaolon osoittamiseksi yhteistyötiedonannon B kohdan b alakohdassa tarkoitetulla tavalla. Roquetten ensimmäinen väite, joka koskee sitä, että tiedot, jotka komissio oli saanut ennen Roquetten yhteistyötä, olivat riittämättömiä, on näin ollen hylättävä.

4. Väite, jonka mukaan yksinomaan Roquetten toimittamat seikat olivat ratkaisevia päätöksen valmistelussa

a) Asianosaisten lausumat

245 Roquette väittää, että nimenomaan sen hallinnollisen menettelyn aikana tekemän yhteistyön vuoksi komissio sai väitetiedoksiannossa ja tämän jälkeen päätöksessä esitetyt tiedot.

246 Yhtäältä väitetiedoksiannon osalta Roquette katsoo, että 13 liitteestä kymmenessä esitetään osapuolten vapaaehtoisesti toimittamia asiakirjoja, joista Roquette toimitti kahdeksan. Lisäksi osassa, jossa esitetään kartellin historia, viitataan sen mukaan lähes joka sivulla Roquetten toimittamiin käsinkirjoitettuihin muistiinpanoihin.

247 Toisaalta päätöksen itsensä osalta Roquette katsoo, että kaksi seikkaa osoittaa sen toimittamien tietojen ratkaisevan luonteen. Ensinnäkin Roquetten toimittamien tietojen ansiosta komissio saattoi esittää järjestelyn pääperiaatteet, asiakkaita koskevan tietojenvaihtojärjestelmän ja sopimusten täytäntöönpanon sekä kuvailla vuoden 1987 helmikuun ja vuoden 1995 kesäkuun välillä pidettyjen kokousten tavoitteen. Toiseksi päätöksestä ilmenee tietty kontrasti sen sisältämien kuvausten täsmällisyyden osalta sen mukaan, perustuvatko ne Roquetten toimittamiin tietoihin vai eivätkö ne voi perustua mihinkään Roquetten toimittamiin tietoihin.

248 Roquetten toimittamien tietojen ratkaiseva luonne ilmenee Roquetten mukaan järjestelyn pääperiaatteiden osalta päätöksen näitä pääperiaatteita koskeneen osan alaviitteistä. Kahdestatoista viittauksesta kahdeksan perustuu Roquetten toimittamaan näyttöön. Päätöksen 83 perustelukappaleessa, jossa kuvaillaan kiintiöiden myöntämisjärjestelmää, viitataan muun muassa Roquetten käsinkirjoitettuihin muistiinpanoihin, jotka tämä toimitti tehdessään yhteistyötä komission kanssa. Päätöksen 88 perustelukappaleessa komissio tukeutuu Roquetten mukaan yksinomaan tämän toimittamiin asiakirjoihin selittääkseen järjestelmän toiminnan vähimmäis- ja/tai tavoitehintojen vahvistamisen osalta.

249 Komission osoittaman asiakastietojen vaihtojärjestelmän osalta Roquetten toimittamien tietojen ratkaiseva luonne ilmenee sen mukaan päätöksen 90 perustelukappaleesta ja päätöksen alaviitteistä nro 46 ja 47. Komissio mainitsee niissä yksinomaan Roquetten yhteistyönsä puitteissa esittämiä tietoja.

250 Sopimusten ja erityisesti valvontajärjestelmän täytäntöönpanon osoittamisen osalta Roquettesta näyttää siltä, että komissio käyttää Roquetten toimittamaa näyttöä tätä nimenomaisesti mainitsematta (päätöksen 172 perustelukappale).

251 Lopuksi sen osalta, miten komissio kuvaili kartellin jäsenten vuoden 1987 helmikuun ja vuoden 1995 kesäkuun välisten kokousten tarkoitusta, Roquetten toimittamat käsinkirjoitetut muistiinpanot olivat Roquetten mukaan ratkaisevia. Roquetten mukaan komissio myönsi tämän päätöksensä 121 perustelukappaleessa, jossa todetaan, että "kunkin kokouksen sisältö tunnetaan paremmin ajanjaksolta 1989–1990, sillä yritysten lausunnot saavat tukea tältä ajanjaksolta peräisin olevista asiakirjoista". Kyseessä olevat asiakirjat ovat kuitenkin kokousmuistiinpanoja, jotka Roquette teki Göteborgissa 11.5.1989 pidetystä kokouksesta lähtien Zürichissä 3.9.1991 pidettyyn kokoukseen saakka. Nämä Roquetten toimittamat muistiinpanot sekä niihin liitetyt selvitykset (ks. 22.7.1999 päivätty muistio) mahdollistivat sen, että komissio ymmärsi kartellin toiminnan, osapuolten välisten neuvottelujen aiheet sekä kunkin roolin ja kykeni tulkitsemaan yritysten käyttämät koodit toistensa nimeämiseksi. Nämä käsinkirjoitetut muistiinpanot olivat Roquetten mukaan tiettyjen kokousten osalta ainoat asiakirjat, jotka komissiolla oli hallussaan kokousten kulun kuvailemiseksi (ks. kokoukset, jotka mainitaan päätöksen 131, 132–138 ja 139–149 perustelukappaleessa, sekä Fujisawan edustajan vierailu Roquetten tehtaaseen 22.1.1990, Jungbunzlauerin ja Roquetten välinen kokous 2.2.1990, Zürichissä 21. ja 22.5.1990 pidetty kokous, Genevessä 10. ja 11.6.1991 pidetty kokous, Zürichissä 24.7.1991 pidetty kokous ja lopuksi Zürichissä 2. ja 3.9.1991 pidetty kokous). Roquetten käsinkirjoitettujen muistiinpanojen ansiosta komissio saattoi myös osoittaa niiden neuvottelujen kilpailunvastaisen luonteen, jotka käytiin

yhtäältä ADM:n ja toisaalta Gluconan ja muiden eurooppalaistuottajien välillä (päätöksen 155 perustelukappale).

252 Roquetten myötävaikutuksen ratkaiseva rooli näkyy sen mukaan myös siinä, että komission päätöksen alaviitteissä tekemistä 175 viitteestä asianomaisten yritysten asiakirjoihin ja lausuntoihin lähes puolet saatiin sen yhteistyön ansiosta. Lisäksi kaikki konkreettinen näyttö, jonka ansiosta kartellin tarkoitus ja yksityiskohtaiset säännöt voitiin osoittaa, tuli Roquetten mukaan siltä. Sen mukaan komissio lisäksi myönsi tämän päätöksen 426 perustelukappaleessa, kun se muistutti, että "Roquette [oli] ainoa kartellin jäsen, joka toimitti asiakirjoja, jotka koskivat kartellin kokousten sisältöä ja päätelmiä".

253 Roquette vetoaa lisäksi siihen, että päätöksessä ei kuvailla täsmällisesti niiden kokousten sisältöä, joihin liittyen komissiolla ei ollut Roquetten käsinkirjoitettuja muistiinpanoja, verrattuna niihin, joihin liittyen komissio saattoi tukeutua tällaisiin tietoihin.

254 Näin ollen sen ajanjakson osalta, joka edelsi ensimmäistä kokousta, josta Roquetten muistiinpanoissa kerrottiin, komissio tyytyi epämääräisiin ja epätarkkoihin kuvauksiin (ks. päätöksen 121 perustelukappale, jossa komissio mainitsee "useat monenväliset kokoukset", jotka pidettiin "vuoden 1990 huhti- ja toukokuun välillä", sekä päätöksen 122–128 perustelukappaleessa mainittujen kokousten kuvaukset).

255 Näiden komission hallussa olleiden seikkojen riittämättömyys ilmenee Roquetten mukaan myös myöhäisempien tai Roquetten toimittamissa käsinkirjoitetuissa muistiinpanoissa mainitsemattomien tapahtumien kuvauksesta. Roquette mainitsee useita ristiriitaisuuksia ja viittaa päätöksen 129 ja 164 perustelukappaleeseen. Lisäksi kuten päätöksen 201 ja 214 perustelukappale osoittavat, Roquetten asiakirjat ja lausunnot, jotka koskevat kartellin tätä ajanjaksoa, olivat erittäin hyödyllisiä komissiolle.

256 Roquette katsoo olleensa ainoa, joka toimitti näin paljon seikkoja, joilla on näin suuri näyttöarvo ja joihin kuuluu kirjallista näyttöä, rikkomisen ajanjaksolta peräisin olevia asiakirjoja sekä asiakirjoja, jotka liittyvät suoraan yritysten käyttäytymiseen. Se katsoo näin ollen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytännön (asia T-13/89, ICI v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-1021, Kok. Ep. XII, s. II-175) ja uuden tiedonantoehdotuksen mukaisesti komission olisi pitänyt ottaa enemmän huomioon toimitettujen tietojen ratkaiseva luonne arvioidessaan sakon määrän alentamista.

257 Vastauksessaan Roquette katsoo, että sen toimittamien tietojen ratkaisevaa luonnetta ei voida kyseenalaistaa Fujisawan toimittamilla tiedoilla. Roquetten mukaan Fujisawa ainoastaan toimitti tiedot, joista komissio oli jo tietoinen amerikkalaisten kilpailuviranomaisten Internet-sivuston välityksellä, kun se ilmoitti kartellin olemassaolosta, osapuolten henkilöllisyydestä ja rikkomisen kohteesta. Lisäksi suurin osa Fujisawan toimittamista asiakirjoista oli pelkkiä eri paikkoja, joissa kartellin kokouksia pidettiin, koskeneita tositteita matkakustannuksista. Roquetten toimittamat tiedot menivät sen mukaan paljon tätä pidemmälle.

258 Komissio kiistää näiden seikkojen merkityksen ja korostaa, että se otti täysimääräisesti huomioon Roquetten yhteistyön myöntämällä tälle 40 prosentin alennuksen sakon määrästä yhteistyötiedonannon D kohdan mukaisesti.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

259 Ensiksi on muistutettava, että Roquette ei ollut kartellin ensimmäinen jäsen, joka ilmoitti kartellin komissiolle. Fujisawa toimitti ensimmäisenä komissiolle ratkaisevia seikkoja sellaisen rikkomisen jatkamisesta, johon se oli itse syyllistynyt (ks. edellä 244 kohta). Ainoastaan tilanteessa, jossa Roquette olisi ollut kartellin ensimmäinen jäsen, joka olisi ilmoittanut kartellin komissiolle toimittamalla ratkaisevia tietoja, tämä olisi voinut muiden edellytysten täyttyessä myöntää Roquettelle tämän vaatiman huomattavamman alennuksen yhteistyötiedonannon B tai C kohdan mukaisesti.

260 Käsiteltävänä olevassa asiassa komissio myönsi Roquettelle alennuksen sakon määrästä yhteistyötiedonannon D kohdan mukaisesti. Näin tehdessään komissio otti täysimääräisesti huomioon Roquetten yhteistyön, kuten se perustellusti totesi.

261 Näin ollen väite siitä, että yksinomaan Roquetten toimittamat tiedot olivat ratkaisevia päätöksen valmistelemiseksi, on hylättävä.

262 Roquetten väite, jonka mukaan komission olisi pitänyt myöntää sille ainakin kyseisen tiedonannon D kohdassa vahvistettu enimmäisalennus, liittyy siihen, että Roquette kiisti arvioinnin, jonka komissio teki sen yhteistyön tärkeydestä ja joka johti sakon määrän, joka sille olisi muutoin määrätty, alentamiseen 40 prosenttia. Näin ollen näitä kahta väitettä käsitellään jäljempänä yhdessä.

C *Väite, jonka mukaan komissio vetoaa virheellisesti siihen, että Roquette toimitti asianmukaiset asiakirjat vasta vastauksessaan tietojensaantipyyntöön*

1. Asianosaisten lausumat

263 Roquetten mukaan komissio väitti, että asianmukaiset asiakirjat toimitettiin sille vasta vastauksessa 2.3.1999 tehtyyn viralliseen tietojensaantipyyntöön, joka perustui asetuksen N:o 17 11 artiklan 1 kohtaan, luokitellakseen Roquetten käyttäytymisen yhteistyötiedonannon D kohdan alle. Roquetten mukaan 2.3.1999 tehty virallinen tietojensaantipyyntö sisälsi kuitenkin kysymyksiä, jotka rohkaisivat itseään vastaan todistamiseen ja jotka merkitsivät puolustautumisoikeuksien loukkaamista, minkä vuoksi sillä oli oikeus olla vastaamatta näihin kysymyksiin ja sen oli siis perusteltua vastata niihin vasta komission kanssa tehdyn yhteistyön puitteissa. Kun otetaan huomioon se, että esitetyt kysymykset eivät olleet pelkästään tosiseikkoja koskevia, sekä komission hallussa jo olleet tiedot, Roquette katsoo, että näiden kysymysten tarkoituksena oli saada se tunnustamaan osallistumisensa kartelliin. Tämä on sen mukaan puolustautumisoikeuksien loukkaus (asia T-112/98, Mannesmannröhren-Werke v. komissio, tuomio 20.2.2001, Kok. 2001, s. II-729, 66, 67, 71, 73 ja 78 kohta), joka tuo mukanaan oikeuden olla vastaamatta tällaisiin kysymyksiin. Roquetten mukaan tästä puolustautumisoikeuksien mahdollisesta loukkaamisesta seuraa, että sen vastaukset komission kysymyksiin annettiin vasta, kun se oli päättänyt tehdä yhteistyötä komission kanssa.

264 Komissio väittää, että 2.3.1999 tehty virallinen tietojensaantipyyntö esitettiin asetuksen N:o 17 11 artiklan 5 kohdan perusteella, eikä tässä tietojensaantipyynnössä ollut ensimmäistäkään kysymystä, jolla olisi velvoitettu Roquette tunnustamaan osallistumisensa lainvastaiseen sopimukseen. Komissio katsoo lisäksi, että jos kysymyksissä rohkaistiin tunnustuksiin, Roquettella oli oikeus kieltäytyä vastaamasta niihin. Komissio katsoo, että koska Roquette ei kieltäytynyt vastaamasta kysymyksiin, sen esittämät vastaukset eivät olleet tunnustuksia ja ne annettiin tietojensaantipyynnön eikä yhteistyötiedonannon puitteissa.

2. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

265 Ensiksi on korostettava, että toisin kuin Roquette väittää, komissio ei katsonut, että asianmukaiset asiakirjat toimitettiin sille vasta vastauksessa 2.3.1999 tehtyyn viralliseen tietojensaantipyyntöön, joka perustui asetuksen N:o 17 11 artiklan 1 kohtaan, luokitellakseen Roquetten käyttäytymisen yhteistyötiedonannon D kohtaa kuuluvaksi. Päätöksen 426 perustelukappaleen tarkastelusta ilmenee, että komissio otti tämän seikan huomioon yksinomaan vahvistaakseen sakon määrän alennusprosentin sen harkintavallan puitteissa, joka komissiolle kyseisen tiedonannon D kohdassa jätetään.

266 Seuraavaksi on huomattava tarvitsematta tutkia Roquetten väitettä, jonka mukaan tietyt komission tietojensaantipyyntöjensä yhteydessä esittämät kysymykset loukkaavat puolustautumisoikeuksia, että kuten Roquette itse korostaa, se teki vapaaehtoisen päätöksen vastata esitettyihin kysymyksiin tehdessään yhteistyötä komission kanssa. Roquette olisi tarvittaessa voinut olla vastaamatta näihin kysymyksiin, mikä olisi toki merkinnyt vaaraa siitä, että sen sakon määrää ei olisi alennettu yhteistyötiedonannon perustella. Näin ollen on todettava, että Roquetten vastaukset eivät väistämättä osoita sen spontaania yhteistyötä kyseisessä menettelyssä, koska Roquette toimitti nämä tiedot vasta tietojensaantipyynnön jälkeen eikä omaaloitteisesti. Roquette ei näin ollen voi moittia komissiota siitä, että tämä otti huomioon sakon määrän alennusprosenttia vahvistaessaan sen, että Roquette oli tehnyt yhteistyötä vasta komission sille osoittaman tietojensaantipyynnön jälkeen.

267 Mitä tulee lopuksi siihen, että komission olisi pitänyt myöntää Roquettelle ainakin yhteistyötiedonannon D kohdassa vahvistettu enimmäisalennus, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että kaiken edellä esitetyn ja erityisesti sen perusteella, että Roquette toimitti tietonsa vasta tietojensaantipyynnön jälkeen, 40 prosentin alennus sakon määrästä on asianmukainen.

268 Toinen väite, joka koskee sitä, että komissio väitti virheellisesti, että Roquette toimitti asianomaiset asiakirjat vasta vastauksessaan tietojensaantipyyntöön, on näin ollen hylättävä.

269 Kaiken edellä esitetyn perusteella kanneperusteet, jotka koskevat komission tekemiä virheitä tämän arvioidessa Roquetten yhteistyötä hallinnollisen menettelyn aikana, on hylättävä kokonaisuudessaan. Koska Roquetten hallinnollisen menettelyn aikana harjoittamaa yhteistyötä ei arvioitu lainvastaisesti, päätöstä ei ole syytä muuttaa tällä perusteella.

V *Ne bis in idem -periaatteen loukkaaminen*

A *Asianosaisten lausumat*

270 Viimeisessä kanneperusteessaan Roquette väittää lähinnä, että ne bis in idem -periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta on loukattu, kun otetaan huomioon se, että komissio ei Roquetten mukaan ottanut huomioon sitä, että amerikkalaiset

kilpailuviranomaiset olivat niin ikään määränneet Roquettelle seuraamuksia tämän osallistumisesta samaan kartelliin.

271 Tämän viimeisen kanneperusteen tueksi Roquette viittaa yhteisöjen tuomioistuimen asiassa 7/72, Boehringer vastaan komissio, 14.9.1972 antamaan tuomioon (Kok. 1972, s. 1281, Kok. Ep. II, s. 59), jossa todetaan, että "se, onko komission otettava vähennyksenä huomioon myös kolmannen valtion viranomaisten määräämä seuraamus, on tarpeen selvittää ainoastaan, jos teot, joista tässä yksittäistapauksessa toisaalta komissio ja toisaalta Yhdysvaltojen viranomaiset syyttävät kantajaa, ovat samanlaiset".

272 Roquetten mukaan amerikkalaisten kilpailuviranomaisten menettelyssä ja komission menettelyssä ei ole yksinomaan kyse samantyyppisestä kartellista ja samoista tekijöistä, vaan myös kartellin samanlaisesta täytäntöönpanosta ja osapuolten samanlaisesta käyttäytymisestä.

273 Sen osoittamiseksi, että eurooppalaisten ja amerikkalaisten kilpailuviranomaisten menettelyjen kohde oli sama eli kilpailunvastainen maailmanlaajuinen kartelli, Roquette viittaa tekemäänsä syytettä koskeneeseen sopimukseen (Plea Agreement). Tämä sopimus osoittaa sen mukaan, että Yhdysvalloissa määrätty sakko ei perustu yksinomaan Roquetten käyttäytymiseen Yhdysvalloissa vaan myös sen käyttäytymiseen Euroopan markkinoilla siksi, että tämä käyttäytyminen kuvastaa kartellin toimintaa maailmanlaajuisella tasolla. Kyseisessä sopimuksessa vahvistetaan sen mukaan, että "tämän kartellin pääehdot olivat markkinaosuuksien jakaminen tärkeiden Yhdysvalloissa ja muualla natriumglukonaattia valmistavien yritysten kesken ja Yhdysvalloissa ja muualla myydyn natriumglukonaatin hinnan vahvista-

minen ja pysyttäminen". Roquetten mukaan Yhdysvalloissa määrätyllä sakolla ei näin ollen määrätä seuraamuksia yksinomaan sen käyttäytymisen vaikutuksista amerikkalaismarkkinoilla, vaan se koskee myös sen osallistumista kartellin täytäntöönpanoon maailmanlaajuisella tasolla ja siis muun muassa Euroopassa.

274 Roquette katsoo, että kartellin maantieteellinen määritteleminen maailmanlaajuiselle tasolle perustuu myös kartellin tavoitteisiin, joihin kuuluu asiakastietojen vaihto ja myyntikiintiöiden jakaminen maailmanlaajuisesti sekä kokousten pitäminen ympäri maailman.

275 Lopuksi sakon määrää arvioidessaan sekä amerikkalaiset kilpailuviranomaiset että komissio ottivat Roquetten mukaan huomioon sen maailmanlaajuisen liikevaihdon. Se, että tämä liikevaihto otettiin huomioon kahteen kertaan seuraamusten määräämiseksi samoista teoista, on Roquetten mukaan ne bis in idem -periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen vastaista.

276 Komissio katsoo, että Roquetten kanneperuste on hylättävä.

B *Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta*

277 Oikeuskäytännöstä ilmenee, että ne bis in idem -periaate, joka vahvistetaan myös ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun yleissopimuksen 7 lisäpöytäkirjan 4 artiklassa, on yhteisön oikeuden yleisperiaate, jonka noudattamisen tuomioistuimet varmistavat (yhdistetyt asiat 18/65 ja 35/65, Gutmann v. Euratomin komissio, tuomio 5.5.1966, Kok. 1966, s. 149, 172 ja yhdistetyt asiat C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–

C-252/99 P ja C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 15.10.2002, Kok. 2002, s. I-8375, 59 kohta; ks. myös vastaavasti edellä 271 kohdassa mainittu asia Boehringer v. komissio, tuomion 3 kohta).

278 Ne bis in idem -periaatteen mukaan seuraamusten määrääminen samalle henkilölle useamman kuin yhden kerran samasta lainvastaisesta käyttäytymisestä saman oikeudellisen intressin suojaamiseksi on kiellettyä. Tämän periaatteen soveltaminen edellyttää kolmen kumulatiivisen edellytyksen täyttymistä, jotka ovat samat teot, sama rikkomiseen syyllistynyt ja sama suojattava oikeudellinen intressi (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok. 2004, s. I-123, 338 kohta).

279 Oikeuskäytännössä on näin ollen hyväksytty seuraamusten, joista yksi on yhteisön ja toinen kansallinen, päällekkäisyyden mahdollisuus kahden sellaisen rinnakkaisen menettelyn jälkeen, joilla on eri päämäärät ja joiden hyväksyttävyys perustuu yhteisön ja jäsenvaltioiden välisen yritysten välisiä yhteisjärjestelyjä koskevan toimivallan jaon erityisjärjestelmään. Yleinen kohtuullisuusvaatimus edellyttää kuitenkin, että kun komissio vahvistaa sakon määrää, sen on otettava huomioon seuraamukset, jotka samalle yritykselle on jo määrätty samasta syystä, kun on kyse seuraamuksista, jotka on määrätty yritysten välisiä yhteisjärjestelyjä koskevan jäsenvaltion lainsäädännön rikkomisesta ja johon on näin ollen syyllistytty yhteisön alueella (asia 14/68, Wilhelm ym., tuomio 13.2.1969, Kok. 1969, s. 1, Kok. Ep. I, s. 377, 11 kohta; edellä 271 kohdassa mainittu asia Boehringer v. komissio, tuomion 3 kohta; asia T-141/89, Tréfileurope v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-791, 191 kohta ja asia T-149/89, Sotralentz v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-1127, 29 kohta).

280 Sikäli kuin Roquette väittää, että kun komissio määräsi sille sakon sen osallistumisesta kartelliin, mistä amerikkalaisviranomaiset olivat jo määränneet sille seuraamuksia, se loukkasi ne bis in idem -periaatetta, jonka mukaan samalle henkilölle ei saa määrätä toista seuraamusta samasta kielletystä käyttäytymisestä, on muistutettava, että yhteisöjen tuomioistuimet ovat katsoneet, että yritys voi asianmukaisesti olla kahden rinnakkaisen menettelyn kohteena saman lainvastaisen käyttäytymisen vuoksi ja siis kaksinkertaisen seuraamuksen kohteena, joista yhden

määrää asianomaisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen ja toisen yhteisön viranomainen, sikäli kuin kyseisillä menettelyillä on eri päämäärä ja sikäli kuin rikotut säädökset eivät ole samat (edellä 279 kohdassa mainitut asiat Wilhelm ym., tuomion 11 kohta, Tréfileurope v. komissio, tuomion 191 kohta ja Sotralentz v. komissio, tuomion 29 kohta).

281 Tästä seuraa, että ne bis in idem -periaatetta ei sitäkään suuremmalla syyllä voida soveltaa käsiteltävänä olevan asian kaltaisessa asiassa, jossa yhtäältä komission ja toisaalta amerikkalaisviranomaisten alulle panemilla menettelyillä ja määräämillä seuraamuksilla ei ilmiselvästi pyritä samaan tavoitteeseen. Kun ensimmäisessä tapauksessa on kyse vääristämättömän kilpailun pysyttämisestä Euroopan unionin alueella tai ETA:ssa, toisessa tapauksessa päämääränä oleva suoja koskee amerikkalaismarkkinoita (ks. vastaavasti asia 44/69, Buchler v. komissio, tuomio 15.7.1970, Kok. 1970, s. 733, 52 ja 53 kohta ja asia T-102/96, Gencor v. komissio, tuomio 25.3.1999, Kok. 1999, s. II-753, 103–106 kohta). Suojatun oikeudellisen intressin samanlaisuutta koskeva edellytys, joka on tarpeen ne bis in idem -periaatteen soveltamiseksi, ei siis täyty.

282 On lisäksi korostettava, että Roquette ei vetoa sellaisen kansainvälisen oikeuden oikeusperiaatteen, säännön tai yleissopimuksen olemassaoloon, jossa eri valtioiden viranomaisia tai tuomioistuimia kiellettäisiin nostamasta syytettä henkilöä vastaan tai tuomitsemasta tätä samojen tekojen vuoksi, jotka aiheuttavat vaikutuksia niiden alueella tai niiden tuomiovaltaan kuuluvalla alueella. Kun tällaisen yhteisöä ja Yhdysvaltojen kaltaista kolmatta valtiota sitovan säännön tai yleissopimuksen, jossa vahvistetaan tällainen kielto, olemassaolosta ei ole esitetty näyttöä, se ei voi velvoittaa komissiota.

283 Tästä seuraa, että Roquetten väite, joka koskee ne bis in idem -periaatteen loukkaamista, koska kyseinen kartelli todettiin kilpailusääntöjen vastaiseksi myös yhteisön alueen ulkopuolella tai koska komissio otti päätöksessä huomioon

Roquetten maailmanlaajuisen liikevaihdon, jonka amerikkalaisviranomaiset olivat jo ottaneet huomioon sakkojen vahvistamiseksi, on hylättävä.

284 Siltä osin kuin Roquette väittää, että komissio jätti huomiotta edellä 271 kohdassa mainitussa asiassa Boehringer vastaan komissio annetun tuomion, jonka mukaan komission on otettava vähennyksenä huomioon kolmannen valtion viranomaisten määräämä seuraamus, jos teot, jotka yhtäältä komissio ja toisaalta kyseiset viranomaiset ottivat huomioon kantajana olevaa yritystä vastaan, ovat samat, on syytä muistuttaa, että kyseisen tuomion 3 kohdassa yhteisöjen tuomioistuin totesi seuraavaa:

"Se, onko komission otettava vähennyksenä huomioon myös kolmannen valtion viranomaisten määräämä seuraamus, on tarpeen selvittää ainoastaan, jos teot, joista tässä yksittäistapauksessa toisaalta komissio ja toisaalta Yhdysvaltojen viranomaiset syyttävät kantajaa, ovat samanlaiset."

285 Roquette päättelee tästä kohdasta a contrario, että komission velvollisuutena on ottaa huomioon seuraamukset, jotka amerikkalaisviranomaiset olivat määränneet sille sen osallistumisesta natriumglukonaatin maailmanlaajuiseen kartelliin, joka sen mukaan oli samantyyppinen, pantiin samalla tavalla täytäntöön ja koski osapuolten samanlaista käyttäytymistä sekä tarkoituksen että sijainnin osalta kuin kartelli, jota komissio tarkoitti päätöksessään, jossa sille määrättiin 10,8 miljoonan euron sakko.

286 On kuitenkin ensinnäkin huomattava, että tästä edellä 271 kohdassa mainitussa asiassa Boehringer vastaan komissio annetun tuomion kohdasta ilmenee aivan ilmeisesti, että yhteisöjen tuomioistuin ei suinkaan ratkaissut kysymystä siitä, onko komissiolla velvollisuus ottaa vähennyksenä huomioon seuraamus, jonka kolmannen valtion viranomaiset ovat määränneet, jos teot, jotka komissio ja kyseiset viranomaiset ovat ottaneet yritystä vastaan huomioon, ovat samat, vaan se katsoi, että se, että komission ja kolmannen valtion viranomaisten huomioon ottamat teot ovat samat, on edellä mainittua kysymystä edeltävä ehto.

287 Lisäksi on toiseksi korostettava, että se erityistilanne huomioon ottaen, joka perustuu yhtäältä läheiseen keskinäisriippuvuuteen jäsenvaltioiden kansallisten markkinoiden ja yhteismarkkinoiden välillä ja toisaalta yhteisön ja jäsenvaltioiden välisen yritysten välisiä järjestelyjä samalla alueella eli yhteismarkkinoilla koskevan toimivallan jaon erityisjärjestelmään, yhteisöjen tuomioistuin, hyväksyttyään sen, että asian käsittely kahteen kertaan on mahdollista, on tästä mahdollisesti seuraava kaksinkertainen seuraamus huomioon ottaen katsonut kohtuullisuusvaatimuksen mukaisesti tarpeelliseksi ottaa huomioon ensimmäisellä päätöksellä määrätyt seuraamukset (edellä 279 kohdassa mainittu asia Wilhelm ym., tuomion 11 kohta ja julkisasiamies Mayrasin esittämä ratkaisuehdotus edellä 271 kohdassa mainitussa asiassa Boehringer v. komissio, Kok. 1972, s. 1293, 1301–1303).

288 Tällaisesta tilanteesta ei aivan ilmeisesti ole kyse käsiteltävänä olevassa asiassa. Näin ollen kun ei ole väitetty, että on olemassa nimenomainen sopimusmääräys, jossa komissio velvoitetaan ottamaan huomioon sakon määrää vahvistaessaan Yhdysvaltojen kaltaisen kolmannen valtion viranomaisten tai tuomioistuinten samalle yritykselle jo määräämät seuraamukset saman teon perusteella, Roquette ei voi asianmukaisesti moittia komissiota siitä, ettei tämä ottanut käsiteltävänä olevassa asiassa huomioon tätä väitettyä velvollisuutta.

289 Joka tapauksessa vaikka olisi katsottava edellä 271 kohdassa mainitussa asiassa Boehringer vastaan komissio annetun tuomion perusteella, että kohtuusperiaate velvoittaa komissiota ottamaan huomioon kolmannen valtion viranomaisten määräämät seuraamukset, kun komission tiettyä yritystä vastaan huomioon ottamat teot ovat samat kuin kolmannen valtion viranomaisen huomioon ottamat teot tätä samaa yritystä vastaan, on todettava, että Roquette ei ole osoittanut, että käsiteltävänä olevassa asiassa amerikkalaisviranomaiset tarkoittivat muita kartellin sovelluksia tai vaikutuksia kuin niitä, jotka koskivat Yhdysvaltojen aluetta.

290 Mitä tulee siihen, että Roquetten katsottiin toimineen kilpailusääntöjen vastaisesti Yhdysvalloissa, sopimuksesta, jonka Yhdysvaltain oikeusministeriö ja Roquette tekivät ja joka esitettiin United States District Court for the Northern District Court

of Californialle, ilmenee, että Roquette tuomittiin 2,5 miljoonan Yhdysvaltain dollarin (USD) sakkoon. Vaikka tässä sopimuksessa todetaan, että natriumglukonaattikartellin tavoitteena oli poistaa kilpailu vahvistamalla ja pysyttämällä hinnat ja jakamalla "Yhdysvalloissa ja muualla" myydyn natriumglukonaatin markkinaosuudet, ei ole osoitettu, että tämä amerikkalaistuomioistuimen vahvistama sopimus koski kartellin muita sovelluksia tai vaikutuksia kuin niitä, jotka tapahtuivat Yhdysvalloissa (ks. vastaavasti edellä 271 kohdassa mainittu asia Boehringer v. komissio, tuomion 6 kohta), ja erityisesti niitä, jotka todettiin ETA:ssa, mikä sitä paitsi olisi loukannut ilmeisellä tavalla komission alueellista toimivaltaa. On lisäksi kiistatonta, että komissio suoritti oman tutkimuksensa (päätöksen 54–64 perustelukappale) ja teki oman arvionsa sille toimitetusta näytöstä.

291 Tässä tilanteessa on hylättävä väite, joka koskee sitä, että komissio laiminlöi väitettyä velvollisuuttaan ottaa vähennyksenä huomioon kolmannen valtion viranomaisten aikaisemmin määräämät seuraamukset, sekä väite, johon Roquette vetosi ohimennen ja joka koskee tähän perustuvaa suhteellisuusperiaatteen loukkaamista.

292 Edellä esitetyn valossa ainoastaan väite, joka koskee Roquetten sakon perusmäärän laskemisessa huomioon otetun liikevaihdon virheellistä määrittämistä, voidaan hyväksyä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on näin ollen määritettävä täyden harkintavaltansa nojalla tämän virheen seuraukset.

Täyden harkintavallan käyttäminen

293 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo ensiksi täyden harkintavaltansa perusteella, että vaikka Roquette olisi vastuussa virheestä, joka muodostuu sen

"emäliuosten" liikevaihdon huomioon ottamisesta sen sakon perusmäärän vahvistamiseksi (ks. edellä 55 kohta), tämän seikan vuoksi ei ole perusteltua, että tämä virheellinen liikevaihto otetaan huomioon sakon perusmäärää vahvistettaessa (ks. vastaavasti edellä 43 kohdassa mainittu asia Aristrain v. komissio, tuomion 586 kohta).

294 Tästä seuraa, että huomioon otettava maailmanlaajuinen liikevaihto Roquetten sakon perusmäärän määrittämiseksi on 9 820 600 euroa 12 293 620 euron sijaan ja että sen markkinaosuus on 17,4 eikä 20,96 prosenttia.

295 Tämän alennuksen seurausten osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa, että jaettaessa EY 81 artiklan 1 kohtaa rikkoneita yrityksiä luokkiin sakkojen määrän märittämiseksi, kynnysarvojen määrittämisen kullekin täten yksilöidylle luokalle on oltava johdonmukaista ja objektiivisesti perusteltua (ks. vastaavasti asia T-23/99, LR AF 1998 v. komissio, tuomio 20.3.2002, Kok. 2002, s. II-1705, 298 kohta; asia T-213/00, CMA CGM ym. v. komissio, tuomio 19.3.2003, Kok. 2003, s. II-913, 416 kohta ja yhdistetyt asiat T-191/98, T-212/98–T-214/98, Atlantic Container Line ym. v. komissio, tuomio 30.9.2003, Kok. 2003, s. II-3275, 1541 kohta).

296 Käsiteltävänä olevassa asiassa kartellin jäsenten jakaminen kahteen luokkaan perusteltiin päätöksessä yritysten suhteellisella merkityksellä asianomaisilla markkinoilla, mitä kuvattiin liikevaihdoilla ja markkinaosuuksilla. Tällä perusteella Jungbunzlauer, Fujisawa ja Roquette luokiteltiin ensimmäiseen luokkaan, koska ne olivat natriumglukonaatin kolme tärkeintä valmistajaa ja niillä oli yli 20 prosentin maailmanlaajuiset markkinaosuudet. Glucona ja ADM, joiden kyseiset markkinaosuudet olivat alle 10 prosenttia, luokiteltiin toiseen luokkaan (päätöksen 380 ja 382 perustelukappale).

297 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että asianomaisten yritysten suhteellinen merkitys liikevaihdolla ja markkinaosuuksilla ilmaistuna on riittävä

arviointiperuste niiden jakamiseksi eri luokkiin. Tätä arviointiperustetta on kuitenkin sovellettava suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta noudattaen.

298 Näiden periaatteellisten näkökohtien valossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että Roquetten merkityksellisen liikevaihdon huomioon ottamisen yhteydessä tehdyn virheen vuoksi Roquettea ei enää voida luokitella ensimmäiseen luokkaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että on yhdenvertaisen kohtelun periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen vastaista, että käsiteltävänä olevassa asiassa Roquetteen, jonka markkinaosuus on 17,4 prosenttia ja liikevaihto 9 820 600 euroa oikaisun jälkeen, sovelletaan kyseessä olevien eri yritysten niiden suhteellisen merkityksen kriteeriin perustuvan luokkiin jaottelun jälkeen samaa 10 miljoonan euron perusmäärää kuin Fujisawaan, jonka markkinaosuus on 37,1 prosenttia Roquetten markkinaosuuden oikaisun jälkeen ja liikevaihto 20 843 500 euroa, kun taas ADM:lle, jonka markkinaosuus on 9,7 prosenttia Roquetten markkinaosuuden oikaisun jälkeen ja liikevaihto 5 485 810 euroa, määrättiin 5 miljoonan euron perusmäärä.

299 Tätä päätelmää ei aseteta kyseenalaiseksi komission esittämillä väitteillä, joiden mukaan sakkoa ei laskettu liikevaihdon mukaan. Vaikka sakon määrää ei vahvistettu suoraan asianomaisten yritysten liikevaihdon mukaan, tämä liikevaihto määrittelee kuitenkin sakon perusmäärän, joka on ratkaiseva sakon lopullisen määrän vahvistamisessa. Tätä päätelmää ei myöskään aseteta kyseenalaiseksi komission väitteellä, jonka mukaan yritykset jaettiin luokkiin niiden tärkeimpien tuottajien ominaisuuden eikä niiden alle tai yli 20 prosentin markkinaosuuden mukaan. Yhtäältä komissio katsoo virheellisesti, että sen päätöksessä kyseiset kaksi luokkaa perustuivat yksinomaan kolmen tärkeimmän tuottajan kriteerin soveltamiseen (ks. edellä 296 kohta), ja toisaalta luokittelu tämän ainoan kriteerin mukaan ei voi tässä asiassa olla perusteltavissa, kun otetaan huomioon suhteellisuusperiaate ja yhdenvertaisen kohtelun periaate. Mitä tulee edellä 49 kohdassa mainitussa asiassa Acerinox vastaan komissio annettuun tuomioon, johon komissio viittaa, ensimmäi-

sen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että siihen ei tässä tapauksessa voida vedota tehokkaasti, koska asianomaisten yritysten markkinaosuudet tapauksessa, joka oli kyseisen tuomion taustalla, olivat varsin samansuuruiset, koska ne olivat 11 ja 18 prosentin välillä, kun taas käsiteltävänä olevassa asiassa markkinaosuudet ovat 9,1 ja 37,1 prosentin välillä Roquetten liikevaihdon oikaisun jälkeen.

300 Edellä esitetty huomioon ottaen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo täyden harkintavaltansa nojalla, että Roquette on luokiteltava komission määrittämän ensimmäisen ja toisen luokan välissä olevaan luokkaan, jonka perusmääräksi vahvistetaan 7,5 miljoonaa euroa. Komission käsiteltävänä olevassa asiassa huomioon ottamaa menetelmää ja muita tekijöitä soveltaen Roquetten sakon on näin ollen oltava 8,1 miljoonaa euroa.

301 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo kuitenkin, että vaikka se, että Roquette on vastuussa kyseessä olevasta virheestä, ei voi estää kyseisen virheen ja sen seurausten oikaisemista (ks. edellä 293 kohta), tästä ei voida päätellä, että tätä vastuussa olemista ei missään tapauksessa voitaisi ottaa huomioon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käyttäessä täyttä harkintavaltaansa tämän virheen seurausten arvioimiseksi.

302 Tämän osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomauttaa, että komissiolle 19.11.1999 osoittamassaan kirjeessä Roquette korosti nestemäisen natriumglukonaatin käsitteen kaksiselitteisyyttä. Tässä kirjeessä Roquette totesi, että "nimitys nestemäinen natriumglukonaatti viittaa joko 'emäliuoksiin', jotka saadaan sivutuotteena kiinteän natriumglukonaatin kiteyttämisen yhteydessä, tai kiinteän natriumglukonaatin liuottamiseen".

303 Tästä samasta kirjeestä ilmenee seuraavaksi, että Roquette täsmensi nestemäisen natriumglukonaattinsa erityisominaisuuden seuraavasti:

"Roquette haluaa myös kiinnittää huomiota nestemäinen natriumglukonaattinsa erityisominaisuuteen sen kilpailijoiden tuotteeseen verrattuna. Roquettella on käytössään kiinteän natriumglukonaatin kiteyttämistekniikka, jonka erityisominaisuus on 'emäliuosten' (nestemäinen natriumglukonaatti) tuottaminen yhden ainoan kiteyttämisvaiheen kautta:

– huomattavissa määrin

– myyntikelpoisena

– ja alhaisin omakustannushinnoin.

Päinvastoin ja Roquetten tietämyksen mukaan sen kilpailijoiden valmistusprosesseissa tuotetaan useiden kiteyttämisvaiheiden vuoksi väin vähän, heikompilaatuisia ja vaikeasti teollisuussektorilla myytävissä olevia 'emäliuoksia'. Roquetten kilpailijoiden nestemäinen natriumglukonaatti vastaa näin ollen pikemminkin liuotettua kiinteää natriumglukonaattia eli tuotetta, jonka omakustannushinta on huomattavasti korkeampi.

Roquetten valmistusprosessi samoin kuin tästä seuraava nestemäisen natriumglukonaatin syntyminen sivutuotteena on liikesalaisuus, joka ei ainakaan tosiseikkojen tapahtuma-aikana ollut sen kilpailijoiden tiedossa. Tämä täsmennys on hyvin tärkeä, koska tämän valmistusprosessinsa erityisominaisuuden vuoksi Roquette on aina

vastustanut sitä, että sen kilpailijoiden kanssa järjestetyt kokoukset ulotettaisiin nestemäiseen natriumglukonaattiin näiden vaatimuksista huolimatta."

304 Roquette täsmensi 3.5.1999 päivätyssä kirjeessään, että kirjeen liitteessä mainitut kokoukset koskivat "Roquetten osalta yksinomaan kiteytettyä (kiinteää) natriumglukonaattia eivätkä nestemäistä natriumglukonaattia". Väitetiedoksiantoon 25.7.2000 antamassaan vastauksessa se totesi myös, että "sen natriumglukonaatin valmistusprosessin vuoksi se tuottaa huomattavan määrän nestemäistä natriumglukonaattia (tai 'emäliuoksia')" ja että "se on aina vastustanut sitä, että nestemäinen glukonaatti on osa kiintiöitä ja yleisemmin kokousten aikana vahvistettuja sääntöjä".

305 Lisäksi 12.5.1998 päivätyssä yhteistyömuistiossaan Fujisawa katsoi, että "emäliuokset" eivät ole lopputuote, minkä vuoksi ne eivät kuulu kartellin soveltamisalaan.

306 Lopuksi 3.5.1999 ja 21.5.2001 päivätyissä kirjeissään Roquette ilmoitti komissiolle liikevaihtoja nimityksellä "nestemäinen natriumglukonaatti" 2.3.1999 ja 11.5.2001 esitettyjen tietojensaantipyyntöjen jälkeen.

307 Edellä esitetyn perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomauttaa, että Roquetten 19.11.1999 päivätyssä kirjeessään toimittamat selvitykset komissiolle eivät mahdollista vastaavuuden havaitsemista Roquetten natriumglukonaatin ja "emäliuosten" välillä. Tässä kirjeessä Roquette toki korostaa, että nestemäisen natriumglukonaatin käsite voi vastata joko "emäliuoksia", jotka saadaan sivutuotteena kiinteän natriumglukonaatin kiteyttämisen yhteydessä, tai kiinteän natriumglukonaatin liuottamista, ja että sen käytössä on kiinteän natriumglukonaatin

kiteyttämistekniikka, jonka erityisominaisuus on se, että siinä syntyy yhden ainoan kiteyttämisvaiheen kautta huomattava määrä "emäliuoksia", jotka ovat myyntikelpoisia ja joiden omakustannushinta on alhainen, mutta mistään ei kuitenkaan ilmene, että Roquetten nestemäinen tuote, joka mainitaan nimityksellä "nestemäinen natriumglukonaatti" vastaisi yksinomaan "emäliuoksia".

308 Se, että Roquette totesi komissiolle 3.5.1999 ja 25.7.2000 päivätyissä kirjeissään, että kartellin kokoukset olivat koskeneet sen osalta yksinomaan kiteytettyä (kiinteää) natriumglukonaattia eivätkä nestemäistä natriumglukonaattia, tai että se oli aina vastustanut sitä, että nestemäinen natriumglukonaatti kuuluisi näissä kokouksissa hyväksyttyjen sääntöjen soveltamisalaan, ei osoita selvemmin, että Roquetten valmistama nestemäinen natriumglukonaatti muodostuu yksinomaan "emäliuoksista".

309 Kun Roquetten nestemäisen natriumglukonaatin ja "emäliuosten" täydellistä vastaavuutta ei ollut täsmennetty, komissio saattoi oikeutetusti katsoa, että Roquette valmistaa "emäliuosten" ohella nestemäistä natriumglukonaattia, joka muistuttaa sen kilpailijoiden tuotetta. Näin ollen komissio saattoi oikeutetusti pyytää Roquettea toimittamaan liikevaihtonsa muun muassa sen nestemäisen natriumglukonaatin osalta.

310 Lisäksi 3.5.1999 ja 21.5.2001 päivätyissä vastauksissaan komission tietojensaantipyyntöihin, jotka koskivat muun muassa sen nestemäisen natriumglukonaatin liikevaihtoja, Roquette jätti täsmentämättä, että sen nestemäinen natriumglukonaatti vastaa yksinomaan "emäliuoksia". Se, että komissio oli pyytänyt Roquettea noudattamaan tiukasti tietojensaantipyyntöjen lomakepohjaa, mihin Roquette vetoaa, ei millään tavoin estänyt tätä valvomasta sitä, ettei se johtanut komissiota harhaan, ja täsmentämästä, että sen nestemäisen natriumglukonaatin liikevaihto vastasi yksinomaan "emäliuosten" liikevaihtoa. Tämä päätelmä on sitäkin väistämättömämpi, kun otetaan huomioon Roquetten natriumglukonaatin valmistus- ja markkinointitapa, koska tämän vuoksi Roquetten piti tietää, että komissiossa saattoi olla sekaannusta asiasta.

311 Lisäksi koska Roquettea voidaan pitää suuryrityksenä, on oikeutettua olettaa, että sillä on oikeudellista ja taloudellista tietämystä ja infrastruktuureja, joiden vuoksi se voi tietää, että näitä liikevaihtoja voitiin käyttää sille määrätyn sakon määrän laskemiseen.

312 Komissio saattoi näin ollen luottaa sakon laskemiseksi Roquetten ilmoittamaan liikevaihtoon otsikon "nestemäinen natriumglukonaatti" alla. Fujisawan 12.5.1998 päivätyssä yhteistyömuistiossaan esittämä lausunto siitä, että "emäliuokset" eivät ole lopputuotteita ja että ne eivät kuuluneet kartellin soveltamisalaan, yksinomaan vahvistaa kartellin ulottuvuuden. Toisin kuin Roquette väittää, tällä lausunnolla ei ole merkitystä sen määrittämiseksi, pitikö komission tietää, että Roquetten nestemäinen natriumglukonaatti vastaa "emäliuoksia".

313 On näin ollen ilmeistä, että hallinnollisen menettelyn aikana ja erityisesti vastauksena komission täsmällisiin kysymyksiin Roquette syyllistyi vakavaan laiminlyöntiin, kun se ei ilmoittanut riittävän selvästi ja yksiselitteisesti, että sen nestemäinen natriumglukonaatti vastaa "emäliuoksia".

314 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa erityisesti, että Roquette ilmoitti liikevaihtonsa virheellisesti komission 11.5.2001 esittämän tietojensaantipyynnön, joka perustui asetuksen N:o 17 11 artiklaan, jälkeen, ja tässä tietojensaantipyynnössä komissio kiinnitti adressaattien huomion asetuksen N:o 17 15 artiklaan. Tämän artiklan mukaan komissio voi päätöksellään määrätä 100–5 000 euron suuruisen sakon yritykselle, kun tämä tuottamuksesta antaa virheellisiä tietoja vastauksena tietojensaantipyyntöön, mistä säädetään asetuksen N:o 17 11 artiklassa.

315 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo näin ollen Roquetten vakavan laiminlyönnin valossa, että sen on täyden harkintavaltansa nojalla korotettava sakon määrää 5 000 eurolla.

316 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo näin ollen, että Roquettelle on määrättävä 8 105 000 euron suuruinen sakko.

Prosessinjohtotoimien määräämistä koskevat hakemukset

317 Koska päätös, jossa Jungbunzlauerille oli määrätty 20,4 miljoonan euron sakko sen osallistumisesta kartelliin natriumglukonaattisektorilla, peruutettiin tämän osalta ja 29.9.2004 tehtiin Jungbunzlaueria ja kolmea muuta Junbunzlauer-konserniin kuuluvaa yhtiötä vastaan päätös, jossa niille määrättiin 19,04 miljoonan euron sakko niiden osallistumisesta kartelliin natriumglukonaattisektorilla, Roquette katsoo, että on olemassa uusi seikka, jonka vuoksi uusi kanneperuste ja prosessinjohtotoimet ovat perusteltuja.

318 Roquette katsoo lähinnä, että koska 29.9.2004 tehdyssä päätöksessä määrätään Jungbunzlauerille ja kolmelle muulle Jungbunzlauer-konserniin kuuluvalle yhtiölle alhaisempi sakko kuin Jungbunzlauerille tässä asiassa kyseessä olevassa päätöksessä määrätty sakko, Jungbunzlauerille on annettu "toinen mahdollisuus" puolustautua ja esittää uusia perusteluja. Roquette katsoo, että sillä ei ole ollut tällaista "toista mahdollisuutta". Se esittää näin ollen uuden kanneperusteen, joka koskee hyvän hallinnon periaatteen, yhdenvertaisen kohtelun periaatteen ja puolustautumisoikeuksien periaatteen loukkaamista.

319 Tämän uuden seikan huomioimiseksi Roquette vaatii ensisijaisesti työjärjestyksen 64 artiklan 4 kohdan perusteella toteutettuna prosessinjohtotoimena komission velvoittamista ottamaan kantaa Roquetten esittämään uuteen kanneperusteeseen ja kumoamaan päätöksen tämän uuden kanneperusteen valossa. Toissijaisesti Roquette vaatii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta toteuttamaan kaikki muut tarpeelliset toimenpiteet, jotka se menettelymääräystensä mukaan voi toteuttaa ja joihin kuuluvat muun muassa suullisen käsittelyn uudelleen aloittaminen ja asioiden yhdistäminen.

320 Komissio kiistää kaikki Roquetten vaatimukset.

321 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa, että prosessinjohtotoimien tarkoituksesta ja tavoitteesta, jotka esitetään työjärjestyksen 64 artiklan 1 ja 2 kohdassa, seuraa samanaikaisesti, että ne liittyvät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käytävän oikeudenkäynnin eri vaiheisiin, ja niillä pyritään helpottamaan sen kulkua. Tästä seuraa, että suullisen käsittelyn päätyttyä asianosainen voi vaatia prosessinjohtotoimia ainoastaan, jos ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päättää aloittaa uudelleen suullisen käsittelyn (asia C-227/92 P, Hoechst v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-4443, 102 ja 103 kohta).

322 Näin ollen Roquetten esittämien vaatimusten järjestyksestä huolimatta ensiksi on lausuttava mahdollisuudesta aloittaa suullinen käsittely uudelleen tässä asiassa.

323 Kuten oikeuskäytännössä on katsottu, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on hyväksyttävä pyyntö suullisen käsittelyn uudelleen aloittamisesta väitettyjen uusien seikkojen huomioimiseksi ainoastaan siinä tapauksessa, että se, jota asia koskee, tukeutuu uusiin tosiseikkoihin, joiden vaikutus voi olla asian lopputuloksen kannalta ratkaiseva ja joihin se ei voinut vedota ennen suullisen käsittelyn päättymistä (asia C-200/92 P, ICI v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-

4399, 60 ja 61 kohta ja asia T-311/00, British American Tobacco (Investments) v. komissio, tuomio 25.6.2002, Kok. 2002, s. II-2781, 53 kohta).

324 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa tämän osalta, että tässä asiassa riidan kohteena on komission Roquettea vastaan tekemän päätöksen laillisuus. Roquette vaatii itse asiassa päätöksen kumoamista sikäli kuin siinä määrätään sille 10,8 miljoonan euron sakko. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa myös, että 29.9.2004 tehty päätös tehtiin huomattavasti tässä asiassa kyseessä olevan päätöksen jälkeen.

325 Kuten oikeuskäytännössä on jo todettu, yhteisön toimen laillisuutta on arvioitava toimen antamisajankohtana olemassa olleiden tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen perusteella (yhdistetyt asiat 15/76 ja 16/76, Ranska v. komissio, tuomio 7.2.1979, Kok. 1979, s. 321, Kok. Ep. IV, s. 311, 7 ja 8 kohta ja yhdistetyt asiat T-177/94 ja T-377/94, Altmann ym. v. komissio, tuomio 12.12.1996, Kok. 1996, s. II-2041, 119 kohta). Näin ollen tämän toimen laillisuutta arvioitaessa ei voida ottaa huomioon yhteisön toimen antamispäivän jälkeisiä seikkoja (ks. vastaavasti asia T-229/94, Deutsche Bahn v. komissio, tuomio 21.10.1997, Kok. 1997, s. II-1689, 102 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Lisäksi päätöksen laillisuuden arvioiminen on periaatteessa tehtävä niiden tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen perusteella, jotka asianosaiset mainitsivat hallinnollisessa menettelyssä ja/tai jotka esitetään tässä päätöksessä. Päinvastaisessa tapauksessa aikaisemman hallinnollisen menettelyn ja myöhemmän tuomioistuinvalvontamenettelyn paralleelisuus, joka perustuu tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen identtisyyteen, asetettaisiin kyseenalaiseksi.

326 Näin ollen koska Roquetten esittämä uusi seikka koskee selvästi päätöksen tekemisen jälkeistä aikaa, tämä seikka ei voi vaikuttaa sen pätevyyteen (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-133/95 ja T-204/95, IECC v. komissio, tuomio 16.9.1998, Kok. 1998, s. II-3645, 37 kohta). Jungbunzlaueria ja sen kolmea tytäryhtiötä vastaan 29.9.2004 tehty päätös ei siis ole sellainen uusi seikka, joka

vaikuttaisi ratkaisevasti asian ratkaisuun. Käsittelyä ei näin ollen ole syytä aloittaa uudelleen tällä perusteella.

327 Tätä päätelmää ei aseteta kyseenalaiseksi sillä, että Roquette vaatii myös päätöksen muuttamista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi toki täyden harkintavaltansa nojalla ottaa huomioon lisätietoja, joita ei mainittu riidanalaisessa päätöksessä, arvioidessaan sakon määrää kantajan esittämien väitteiden valossa (ks. vastaavasti asia T-230/00, Daesang ja Sewon Europe v. komissio, tuomio 9.7.2003, Kok. 2003, s. II-2733, 61 kohta). Kun otetaan huomioon oikeusvarmuuden periaate, tämän mahdollisuuden on kuitenkin periaatteessa rajoituttava riidanalaista päätöstä edeltävien tietojen huomioon ottamiseen, jotka komissio saattoi tuntea päätöksen tekohetkellä. Erilainen näkökulma johtaisi siihen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin lausuisi hallinnon sijaan kysymyksestä, jota sitä ei vielä ole pyydetty tutkimaan, mikä loukkaisi tämän toimivaltaa ja yleisemmin toimivallan jakoa ja toimielinten välistä tasapainoa tuomiovallan ja hallintovallan alalla. Päätöksen tekeminen 29.9.2004 ei oikeuta poikkeusta näihin periaatteisiin. Roquette ei sitä paitsi ole mitenkään osoittanut, että tämä päätös olisi millään tavoin poikkeuksellinen. Näin ollen koska 29.9.2004 tehty päätös on myöhäisempi kuin käsiteltävänä olevassa asiassa kyseessä oleva päätös eikä sillä voida oikeuttaa poikkeusta periaatteeseen, jonka mukaan ainoastaan käsiteltävänä olevassa asiassa kyseessä olevaa päätöstä edeltävät uudet tiedot voidaan ottaa huomioon, käsittelyn uudelleen aloittamista ja näin ollen prosessinjohtotoimien määräämistä koskevat vaatimukset on hylättävä.

328 Se, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei riidanalaista päätöstä tutkiessaan voi ottaa huomioon kyseessä olevia myöhempiä tosiseikkoja, ei sitä paitsi estä mitenkään kantajaa vetoamasta oikeuksiinsa komissiossa. Mikään ei itse asiassa estä kantajaa pyytämästä muodollisesti komissiota aloittamaan uudelleen hallinnollisen menettelyn alkuperäisen päätöksensä tarkistamiseksi ja mahdollisesti nostamaan

kannetta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa komission tätä pyyntöä koskevasta kielteisestä reaktiosta.

329 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo ylimääräisesti, että jopa olettaen, että päätöksen tekemisellä 29.9.2004 voitaisiin oikeuttaa poikkeus kieltoon ottaa huomioon riidanalaisen päätöksen jälkeisiä lisätietoja, käsiteltävänä olevassa asiassa edellytys, jonka mukaan tällä uudella seikalla on voitava vaikuttaa ratkaisevasti asian ratkaisuun käsittelyn uudelleen aloittamisen oikeuttamiseksi (ks. edellä 323 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö), ei täyty.

330 Päätöksen tekeminen 29.9.2004 ei missään tapauksessa voi merkitä hyvän hallinnon, puolustautumisoikeuksien ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista, kuten Roquette väittää.

331 Hyvän hallinnon periaatteen väitetyn loukkaamisen osalta riittää, kun todetaan, että uuden päätöksen tekeminen Jungbunzlaueria ja kolmea muuta Jungbunzlauer-konserniin kuuluvaa yhtiötä vastaan ei voi vaikuttaa hyvän hallinnon vaatimukseen, jonka on pitänyt ohjata komissiota sen tehdessä päätöstä Roquettea vastaan. Vaikka hyvän hallinnon periaatetta olisikin loukattu, kun otetaan huomioon 29.9.2004 tehty päätös, ainoastaan Jungbunzlauer voi vedota siihen. Täten Roquette tavallaan omii kanneperusteen, johon yksinomaan Jungbunzlauer voi tarvittaessa vedota, oman väitteensä tukemiseksi. Tällaista kanneperustetta ei näin ollen voida missään tapauksessa hyväksyä.

332 Kun otetaan huomioon uusi päätös Jungbunzlaueria vastaan, myös puolustautumisoikeuksiensa loukkaamisen osalta Roquette pelkästään vetoaa omissa nimissään kolmannen osapuolen mahdolliseen väitteeseen. Tämän osalta on muistutettava,

että puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen edellyttää, että yrityksellä, jota asia koskee, on ollut mahdollisuus esittää näkemyksensä komission sitä vastaan esittämien tosiseikkojen, väitteiden ja olosuhteiden todenperäisyydestä ja merkityksellisyydestä (yhdistetyt asiat T-5/00 ja T-6/00, Nederlandse Federative Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied v. komissio, tuomio 16.12.2003, Kok. 2003, s. II-5761, 32 ja 33 kohta). Käsiteltävänä olevassa asiassa ei ole esitetty mitään seikkoja, joiden mukaan 29.9.2004 tehty päätös olisi vaikuttanut Roquettea vastaan tehtyyn päätökseen. Roquette ei ole esittänyt mitään seikkoja, joiden mukaan 29.9.2004 tehdyn päätöksen jälkeen sitä vastaan olisi esitetty uusia seikkoja, jotka olisivat muuttaneet sitä koskevaa päätöstä. Tämän vuoksi päätöksen tekemisellä 29.9.2004 ei millään tavoin loukattu käsiteltävänä olevassa asiassa Roquetten puolustautumisoikeuksia.

333 Lopuksi mitä tulee yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamiseen, kun otetaan huomioon, että Jungbunzlauer saattoi ottaa uudelleen kantaa sitä vastaan esitettyihin tosiseikkoihin, kun taas Roquette ei voinut tätä tehdä, on muistutettava, että toimielinten toimia koskee periaatteessa laillisuusolettama, minkä vuoksi niillä on oikeusvaikutuksia niin kauan kuin niitä ei ole kumottu tai peruutettu (edellä 323 kohdassa mainittu asia ICI v. komissio, tuomion 69 kohta). Näin ollen päätös, jossa määrätään sakko osapuolelle, oletetaan lailliseksi, ja sillä on oikeusvaikutuksia sen tekemisestä lähtien. A contrario, sellaisen päätöksen peruuttaminen, jossa määrätään sakko, johtaa tämän päätöksen oikeusvaikutusten poistumiseen.

334 Tästä seuraa, että tässä asiassa käsiteltävänä oleva päätös, sikäli kuin se koski alun perin Jungbunzlaueria, ja uusi 29.9.2004 tehty päätös Jungbunzlaueria ja kolmea muuta Jungbunzlauer-konserniin kuuluvaa yritystä vastaan eivät antaneet Jungbunzlauerille mahdollisuutta ottaa "toisen kerran" kantaa sitä vastaan esitettyihin tosiseikkoihin. Jungbunzlauer saattoi lausua uudesta päätöksestä, joka tehtiin ensimmäisen päätöksen peruuttamisen jälkeen ja jonka seurauksena ensimmäinen päätös oli mitätön. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että päätöksen tekeminen 29.9.2004 ei loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun on kyse Roquettesta.

335 Näin ollen Roquetten pyyntö käsittelyn uudelleen aloittamisesta ja näin ollen prosessinjohtotoimien määräämistä koskevat pyynnöt on näistä syistä myös hylättävä.

336 Mitä tulee Roquetten pyyntöön yhdistää tämä asia asiaan T-492/04, Jungbunzlauer ym. vastaan komissio, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että tämä pyyntö on niin ikään hylättävä, koska käsiteltävänä oleva asia on ratkaisukelpoinen.

Oikeudenkäyntikulut

337 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on tätä vaatinut. Saman artiklan 3 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken, jos osa asiasta ratkaistaan yhden ja osa toisen asianosaisen hyväksi.

338 Käsiteltävänä olevassa asiassa komissio on hävinnyt asian ainoastaan mitä tulee Roquetten natriumglukonaattia koskevan liikevaihdon huomioimiseen Roquetten sakon määrän laskemiseksi. Komissio kuitenkin otti huomioon virheellisen liikevaihdon yksinomaan Roquetten vakavan laiminlyönnin vuoksi. Roquette on hävinnyt asian kaikkien muiden esittämiensä vaatimusten osalta.

339 Tässä tilanteessa asian olosuhteet otetaan asianmukaisesti huomioon, kun Roquette velvoitetaan korvaamaan omat oikeudenkäyntikulunsa ja komission oikeudenkäyntikulut.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(kolmas jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **Roquette Frères SA:n sakon määräksi vahvistetaan 8 105 000 euroa.**

2) **EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan soveltamisesta (asia COMP/E-1/36.756 – Natriumglukonaatti) 2 päivänä lokakuuta 2001 tehtyä komission päätöstä K(2001) 2931, lopullinen muutetaan sikäli kuin se on ristiriidassa tuomiolauselman 1 kohdan kanssa.**

3) **Kanne hylätään muilta osin.**

4) **Roquette Frères SA velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.**

Azizi Jaeger Dehousse

Julistettiin Luxemburgissa 27 päivänä syyskuuta 2006.

E. Coulon

kirjaaja

J. Azizi

jaoston puheenjohtaja

Sisällys

Tosiseikat ..... II - 3146

Menettely ja asianosaisten vaatimukset ..... II - 3153

Oikeudellinen arviointi ..... II - 3155

I Rikkomisen vakavuus ..... II - 3156

A Johdanto ..... II - 3156

B Liikevaihdon määrittäminen ..... II - 3158

1. Asianosaisten lausumat ..... II - 3158

2. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3162

C Kartellin todellinen vaikutus ..... II - 3164

1. Alustavia huomautuksia ..... II - 3164

2. Väite, jonka mukaan komissio valitsi virheellisen näkökulman osoittaakseen, että kartellilla oli todellinen vaikutus markkinoihin ..... II - 3169

a) Asianosaisten lausumat ..... II - 3169

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3170

3. Väitteet, jotka koskevat komission huomioon ottamia seikkoja, jotka osoittavat kartellin täytäntöönpanon ja sen vaikutukset ..... II - 3173

a) Kartellin eri vaiheet ..... II - 3173

Asianosaisten lausumat ..... II - 3173

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3174

b) Kartellin tavoitteiden toteuttamatta jättäminen toiminnallisen vaiheen aikana ..... II - 3176

Johdanto ..... II - 3176

Valvontajärjestelmä ..... II - 3177

– Asianosaisten lausumat ..... II - 3177

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 3178

Kiintiöt ..... II - 3179

– Asianosaisten lausumat ..... II - 3179

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 3180

Hinnat ..... II - 3183

– Asianosaisten lausumat ..... II - 3183

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 3184

Asiakkaiden jakaminen ..... II - 3186

– Asianosaisten lausumat ..... II - 3186

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II - 3186

c) Väitteet, jotka koskevat sitä, että kartellin vaikutukset otettiin huomioon Roquetten toimitiloista takavarikoitujen kaaviokuvien perusteella ..... II - 3187

Asianosaisten lausumat ..... II - 3187

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3188

4. Väitteet, jotka koskevat sitä, että komissio ei ottanut huomioon muita seikkoja kartellin vaikutusta arvioidessaan ..... II - 3191

a) Markkinoiden erityispiirteiden huomiotta jättäminen ..... II - 3191

Asianosaisten lausumat ..... II - 3191

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3192

b) Ostajien mielipiteen huomiotta jättäminen ..... II - 3194

Asianosaisten lausumat ..... II - 3194

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3195

c) Epäluulon ilmapiirin huomiotta jättäminen ..... II - 3197

Asianosaisten lausumat ..... II - 3197

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3198

D Roquetten toteuttama kartellin vaikutusten supistaminen ..... II - 3199

a) Asianosaisten lausumat ..... II - 3199

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3199

II Rikkomisen kesto ..... II - 3200

A Asianosaisten lausumat ..... II - 3200

B Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3202

III Lieventävät olosuhteet ..... II - 3207

A Asianosaisten lausumat ..... II - 3207

B Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3208

IV Roquetten yhteistyö hallinnollisen menettelyn aikana ..... II - 3210

A Johdanto ..... II - 3210

B Väite, jonka mukaan Roquette oli ensimmäinen ja ainoa kartellin jäsen, joka toimitti komissiolle ratkaisevaa näyttöä päätöksen valmistelemiseksi ..... II - 3211

1. Yleistä ..... II - 3211

2. Yleiset huomautukset säännöistä, joita sovelletaan käsiteltävänä olevassa asiassa osapuolten yhteistyön arvioimiseksi hallinnollisen menettelyn aikana ..... II - 3211

a) Asianosaisten lausumat ..... II - 3211

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3213

3. Niiden tietojen, jotka komissio sai ennen Roquetten yhteistyötä, väitetty riittämättömyys kartellin olemassaolon osoittamiseksi ..... II - 3216

a) Asianosaisten lausumat ..... II - 3216

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3217

4. Väite, jonka mukaan yksinomaan Roquetten toimittamat seikat olivat ratkaisevia päätöksen valmistelussa ..... II - 3220

a) Asianosaisten lausumat ..... II - 3220

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3225

C Väite, jonka mukaan komissio vetoaa virheellisesti siihen, että Roquette toimitti asianmukaiset asiakirjat vasta vastauksessaan tietojensaantipyyntöön ..... II - 3226

1. Asianosaisten lausumat ..... II - 3226

2. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3227

V Ne bis in idem -periaatteen loukkaaminen ..... II - 3228

A Asianosaisten lausumat ..... II - 3228

B Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3230

Täyden harkintavallan käyttäminen ..... II - 3235

Prosessinjohtotoimien määräämistä koskevat hakemukset ..... II - 3243

Oikeudenkäyntikulut ..... II - 3249